

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**

**SOSYAL BİLGİLER 6. SINIF “ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI”
ÜNİTESİNİN KAVRAM BULMACASI ETKİNLİKLERİ YOLUYLA
ÖĞRETİMİNİN AKADEMİK BAŞARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Ömür KIZIL

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. İsmail TAŞLI**

MANİSA-2015

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**

**SOSYAL BİLGİLER 6. SINIF “ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI”
ÜNİTESİNİN KAVRAM BULMACASI ETKİNLİKLERİ YOLUYLA
ÖĞRETİMİNİN AKADEMİK BAŞARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Ömür KIZIL

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. İsmail TAŞLI**

MANİSA-2015

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 07/05/2015 tarih ve 13/11 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 23. Maddesi gereğince Enstitümüz İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ömür KIZIL'ın 'Sosyal Bilgiler 6. Sınıf 'Ülkemizin Kaynakları' Ünitesinin Kavram Bulmacası Etkinlikleri Yoluyla Öğretiminin Akademik Başarı Üzerindeki Etkisi' konulu tezi incelenmiş ve aday 26.05.2015 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 40 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerinin sorduğu sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	OY BİRLİĞİ	☒
DÜZELTME yapılmasına	*	☐ OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	**	☐ ile karar verilmiştir.	

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın tez konusu değiştirilebilir.

BAŞKAN

Yrd. Doç. Dr. İsmail TAŞLI (Danışman)

ÜYE

Doç. Dr. Celal METİN

ÜYE

Doç. Dr. Abdurrahman ILGAN

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

☐ Evet ☐ Hayır

Tez, mutlaka basılmalıdır

☐ Evet ☐ Hayır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

☐ Evet ☐ Hayır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

☐ Evet ☐ Hayır

Tez, basımı gereksizdir.

☐ Evet ☐ Hayır

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “Ülkemizin Kaynakları” Ünitesinin Kavram Bulmacası Etkinlikleri Yoluyla Öğretiminin Akademik Başarı Üzerindeki Etkisi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2015

Ömür KIZIL

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER 6. SINIF “ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI” ÜNİTESİNİN KAVRAM BULMACASI ETKİNLİKLERİ YOLUYLA ÖĞRETİMİNİN AKADEMİK BAŞARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Ömür KIZIL

**Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İlköğretim Anabilim Dalı,
Sosyal Bilgiler Eğitimi
Yüksek Lisans Tezi
(Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. İsmail TAŞLI)
Manisa, 2015**

Gerçek deneme modelinde ön test-son test kontrol gruplu desende gerçekleştirilen bu çalışmada, ilköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinin kavram bulmacası etkinlikleri yoluyla öğretiminin akademik başarı üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Araştırma 2013-2014 öğretim yılının bahar yarıyılında İzmir ili Kemalpaşa ilçesindeki 80. Yıl Sütçüler Ortaokulu’nda gerçekleştirilmiştir. Çalışma, bir deney ve bir kontrol grubundan oluşan toplam 42 altıncı sınıf öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma toplam 22 ders saati sürmüştür. Deney grubunda konu işlenirken kavram bulmacası etkinliklerine dayalı olarak öğretim yapılmıştır, kontrol grubunda ise mevcut programa uygun öğretim gerçekleştirilmiştir. Deney ve kontrol grubuna öğretim öncesi ön test ve öğretim sonrası son test olarak araştırmacı tarafından geliştirilen Akademik Başarı Testi uygulanmıştır. Elde edilen veriler üzerinde T-Testi gerçekleştirilmiştir.

Araştırma bulgularına göre deney ve kontrol gruplarının uygulama sonrasındaki akademik başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Her iki grubun akademik başarı puanlarının öğretim sonrasında anlamlı düzeyde artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kavram, kavram bulmacası, kavram analizi.

ABSTRACT

THE EFFECT ON ACADEMIC SUCCESS BY CONCEPT CROSSWORD ACTIVITY IN SOCIAL STUDIES 6TH GRADERS “OUR COUNTRY’S RESOURCES” UNIT

Ömür KIZIL

Celal Bayar University, Institute of Social Sciences,

Department of Primary Education,

Social Studies Education

(Master Thesis/Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. İsmail TAŞLI)

Manisa,2015

In the real test model, pretest-posttest control design which was performed in this research,academic success was examined by concept crossword activity in social studies in primary education 6th graders “ Our Countries Resources” unit by concept crossword.

The research was carried out in İzmir Kemalpaşa 80. Sütçüler Secondary School in 2013-2014 spring term. The study was practiced with an experiment and a control group which composed 42 6th graders students. The study lasted 22 course hours. While the subject was discussed in the experiment group the lesson was based on concept crossword activity. In the control group the lesson was taught by the current curriculum.Academic Success was practiced by the researcher pretest before the lesson to the experiment group and control group and after the lesson posttest .T-Test was practiced with The data which were acquired.

According to research findings between academic success points and after the experiment and control groups practice there is no difference. It can be concluded that both of the groups academic success points showed increase.

Keywords: Concept, concept crossword, concept analysis

TEŞEKKÜR

Lisans ve lisansüstü eğitim hayatım boyunca bugüne kadar beni destekleyen, yalnızca akademik olarak değil hayat hususunda da bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren, tez çalışmam boyunca pek çok hususta anlayış göstererek yardımcı olan, hakkını asla ödeyemeyeceğim danışmanım ve değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. İsmail TAŞLI'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma sürecinde destek ve görüşlerini benden esirgemeyen hocam Sayın Abdurrahman İLĞAN'a ve öğrenim hayatım boyunca bana katkı sağlayan, ılık olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın uygulama sürecini yürüttüğüm, görev yerim olan 80. Yıl Sütçüler Ortaokulu'nun Müdürü Sayın İsmail UYSAL'a ve öğretmen arkadaşlarıma hoşgörü ve yardımlarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Test geliştirme aşamasında yardımlarını ve hoşgörülerini benden esirgemeyen değerli arkadaşım Tolga KARTAL'a, Ayşe Hasan Türkmen Ortaokulu Müdürü Sayın Namık Kemal ERTAŞ'a, Akalan Denen Ortaokulu ve Örnekköy Şehit İncekara Ortaokulu müdürlerine, sosyal bilgiler öğretmenlerine ve öğrencilerine teşekkür ederim.

Çalışma sürecimin her safhasında manevi desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen öğretmenim ve babam Ali KIZIL'a, eşim Aliye DÜNDAR KIZIL'a, ablam Mutlu KIZIL'a, ağabeyim Akın KIZIL'a, yeğenim Berk ULUBELİ'ye ve tüm aile bireylerime destekleri ve varlıkları için teşekkürlerimi sunarım.

Ömür KIZIL

25/05/2015

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TUTANAK.....	iii
FORM.....	iv
YEMİN METNİ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
EKLER LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1
a. Problem.....	3
a.a.Problem Cümlesi.....	3
a.b.Alt Problemler.....	3
b. Araştırmanın Amacı.....	3
c. Araştırmanın Önemi.....	4
d. Araştırmanın Sayıltıları.....	6
e. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
f. Tanımlar.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yapılandırmacılık.....	8
1.2. Sosyal Bilgiler Dersi.....	10
1.3. Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimine Genel Bakış.....	14
1.4. Kavram Bulmacalarına Genel Bakış.....	16
1.5. Kavram Bulmacalarının Kullanım Alanları.....	20
1.6. Kavram Bulmacalarının Önemi.....	21
1.7. Kavram Analizine Genel Bakış.....	24
1.8. İlgili Araştırmalar.....	29
1.8.1. Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	29
1.8.2. Sosyal Bilgiler Alanı Dışında Kavram Öğretimi ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırma Modeli.....	40
2.2. Çalışma Grubu.....	41
2.3. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler.....	47
2.4. Veri Toplama Araçları.....	47
2.5. Yöntem.....	48
2.6. Verilerin Analizi.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön-test Sonuçlarına İlişkin Bulgular.....	50
3.2. Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön Test Puanları ile Son-Test Puanlarının Karşılaştırılması.....	50
3.3. Deney Grubundaki Öğrencilerin Ön Test Puanları ile Son-Test Puanlarının Karşılaştırılması.....	51
3.4. Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Son-test Sonuçlarına İlişkin Bulgular.....	51

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	53
----------------------------------	----

KAYNAKÇA.....	58
---------------	----

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

N: Öğrenci Sayısı

NCSS: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

X: Ortalama

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Geleneksel Sınıflar ile Yapılandırmacı Yaklaşımın Uygulandığı Sınıflara Ait Farklar.....	10
Tablo 2: Öntest – Sontest Kontrol Gruplu Desen.....	41
Tablo 3: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları.....	42
Tablo 4: Öğrencilerin Yaşlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları.....	43
Tablo 5: Öğrencilerin Kardeş Sayılarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları.....	43
Tablo 6: Öğrencilerin Anne-Babalarının Birlikte Yaşayıp Yaşamadıklarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları.....	44
Tablo 7: Öğrencilerin Baba Mesleklerine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları.....	45
Tablo 8: Öğrencilerin Anne Mesleklerine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları.....	46
Tablo 9: Öğrencilerin Kiminle Yaşadığına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları.....	46
Tablo 10: Öğrencilerin Ayrı Odalarının Olup Olmadığına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları.....	47
Tablo 11: Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları.....	48
Tablo 12: Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları.....	49
Tablo 13: Öğrencilerin Dershaneye Gidip Gitmediklerine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları.....	49
Tablo 14: Öğrencilerin Evlerinde Bilgisayar Olup Olmadığına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları.....	50
Tablo 15: Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Uygulama Öncesi Akademik Başarı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar İçin T-Testi Sonuçları.....	54
Tablo 16: Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Veriler.....	55
Tablo 17: Deney Grubundaki Öğrencilerin Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Veriler.....	55
Tablo 18: Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Uygulama Sonrası Akademik Başarı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar İçin T-Testi Sonuçları.....	56

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Örnek Kavram Ağı.....	16
Şekil 2: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf “Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası” Ünitesine Ait Kavram Bulmacası.....	18
Şekil 3: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “Nitelikli İnsan ve Mesleklerin Özellikleri” Konulu Kavram Bulmacası.....	19

EKLER LİSTESİ

- EK 1:** Akademik Başarı Testi (Uygulama Öncesi)
- EK 2:** Akademik Başarı Testine İlişkin Madde Analizi Sonuçları
- EK 3:** Akademik Başarı Testine İlişkin İstatistik Verileri
- EK 4:** Akademik Başarı Testi (Uygulama Sonrası)
- EK 5:** Bireysel Bilgi Formu
- EK 6:** Belirtke Tablosu
- EK 7:** Ders Planı Örnekleri ve Kavram Bulmacası Etkinlikleri
- EK 8:** Araştırma İzin Belgesi
- EK 9:** Deneysel Uygulamaya Yönelik Fotoğraflar
- EK 10:** Özgeçmiş

GİRİŞ

İnsanlar ve toplumların sürekli bir değişim içerisinde olması ve karmaşık problemlerle karşı karşıya kalmasının bir sonucu olarak sosyal bilimlerin büyük önem kazanmaktadır. Sosyal bilimlerin değişimi ve sürekliliği inceliyor olması, bireyi toplumsallaştırma amacı güden eğitimde, sosyal bilimlere etkin bir yer kazandırmış ve sosyal bilimlerin uygulama alanı durumuna gelmesi “Sosyal Bilgiler” kavramını meydana getirmiştir (Tokcan ve Alkan, 2013: 1-2). Bunun yanında disiplinler arası ve çok disiplinli bir alan olması sebebiyle tanımlanması güç olsa da; sosyal bilgilerin vatandaşlık yeterliliklerini kazandırmak için oluşu ve bütüncül bir alan oluşu onun temel ayırıcı özelliklerindendir. Morin (2013), disiplinlerin bölünmesinin “birlikte örülen”i, yani karmaşık olanı kavramayı olanaksızlaştıracağını belirtmektedir (s.20). Bu bakımdan interdisiplinlerin ve sosyal bilgiler gibi bütüncül öğretim programlarının kıymeti aynı oranda artmaktadır.

Ülkemizde son dönemde eğitim öğretim açısından köklü değişimler yaşanmaktadır. Yıllardır Sosyal Bilgiler alanında süregelen aktarımcı öğretim anlayışı, 2005 yılında gerçekleştirilen değişiklikle yerini etkinlik temelli öğretim anlayışına bırakmıştır. Bu anlamda öğrencilerin aktif olduğu ve öğretmenin süreci yönlendiren bir rehber rolüne girdiği söylenebilir. Öğretim programı bu süreçte özellikle öğrenme-öğretme süreçlerine dikkat çekmekte ve farklı öğretim araç ve gereçlerinin öğretmenlerce kullanılması, öğretmenin “sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler” anlayışlarına önem vermesi ve üniteler işlenirken doğrudan verilecek beceriler üzerine alıştırmalar yapılması gerektiği programın genel amaçlar, programın uygulanmasıyla ilgili açıklamalar ve etkinlik örneklerinde ifadesini bulmuştur (MEB, 2005).

Cannon (2002), Sosyal Bilgiler öğretiminin, planlı ve programlı şekilde gerçekleştirildiğinde maceralar ve keşifler için seçenekler sunabileceğini belirtmekte ve teşbih yaparak Sosyal Bilgiler Öğretimi’ni Odysseus’un Ithaka’ya olan efsanevi yolculuğuna benzetmektedir (s.24).

Sosyal bilgilerin disiplinler arası niteliği, kendisine kaynak teşkil eden tüm disiplinlere ait içerik ve kavramları bünyesinde barındırmasına sebep olmuştur. Bu bakımdan disiplinler arası içeriğin ve kavramların öğretime yönelik özel tedbirler önem kazanmaktadır. Zira kavram öğrenme diğer öğrenmeler için anahtardır; yeni bilgilerin kazanımı ve aktarımı, kavramların oluşturulması ve aktarılmasıyla bire bir

ilişkilidir (Köksal, 2006: 474). Bunun yanında kavram öğrenmenin hayatın tüm safhalarında devam ediyor oluşu beraberinde yeni sorunları da getirmektedir. Bazı kavramlar günlük yaşam içinde kendiliğinden kazanılıyormuş gibi gözükse de, bunların her zaman doğru ve tam öğrenildiği söylenemez. Ülkemizde yapılan araştırmalar sonucunda pek çok kavramın yanlış ya da eksik kavramsallaştırıldığı ve bunun da önemli bir sorun olduğu belirtilmektedir (Kılıç, 2008: 224). Bu sorun yalnızca günlük yaşam içerisinde edinilen kavramlar için geçerli değildir, aynı şekilde öğretim programları vasıtasıyla kazandırılan kavramlarda da pek çok kavram yanlışlığı ortaya çıkabilmektedir. Bu sebeple kavram öğretiminde kavramın unsurlarının incelenmesi önem kazanmaktadır. Bir kavramın analizinde; kavramın en çok kullanılan adı, kavramın ne anlama geldiğini gösteren basit bir tanım, kavramın karakteristiklerini yansıtan ayırt edici özellikler, kavramla ilgili ayırt edici olmayan özellikler (Kılıç, 2007: 147) ve kavramın örnek durumları belirlenir. Bu açıdan bakıldığında kavramların öğretiminde, kavramların içerik öğelerinin açıklanması oldukça önemlidir.

Sosyal bilgiler gibi disiplinler arası bir alanda kavram öğretimi özellikle önem kazanmaktadır. Zira bilindiği üzere, kavramlar fiziksel ve sosyal dünyamızı anlamamızı sağlar. Kavram ve terimler sayesinde olayları, olguları, düşünceleri, maddeleri birbirinden ayırt ederiz (Alkış, 2008: 68). Kavram öğrenmenin özellikle ilk ve orta öğretimde daha sonraki öğrenmelere temel hazırlayan önemli bir olgu olduğu kabul edilmektedir (Ülgen, 2004: 106). Bu bakımdan öğretim süreci içerisinde kavram öğretimine ayrı bir önem verme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Kavram öğretimi açısından geleneksel aktarma metodunun yanında öğrenciyi sürecin içerisine katan ve aktif kılan; kavram haritaları, kavram karikatürleri ve kavram kartları gibi pek çok teknik ve materyal kullanılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek bu teknik ve materyallerden birisi de kavram bulmacalarıdır (Alkış, 2008; Alkış, 2012; Dündar, 2007; Taşlı, 2005).

Taşlı (2005), kavram öğretiminde bir model olarak; kavram analizi sürecini de kapsayan kavram bulmacalarını önermektedir. Buna göre öğrenciler işbirlikli öğrenme içerisinde grup çalışmasıyla önce bulmacayı çözer, ardından buldukları her kavram için; kavramın adı, tanımı, ayırt edici özellikleri, ayırt edici olmayan özellikleri ve örnekleri konusunda öğretmenin rehberliğinde çalışırlar. Öğrencinin merkeze alınmasıyla hazırlanan bilgi ve kavram bulmacalarıyla hem öğrenme-öğretme ortamı zenginleştirilmekte hem de konunun eğlenceli bir şekilde kalıcı olarak öğretilmesi sağlanmaktadır (Dündar, 2011; Taşlı, 2005).

a. PROBLEM

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinin kavram bulmacası etkinlikleri yoluyla öğretiminin akademik başarı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmanın bu bölümünde; problem cümlesi ve alt problemler yer almaktadır.

a.a. Problem Cümlesi

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinin kavram bulmacası etkinlikleri yoluyla öğretiminin öğrencilerin akademik başarı üzerindeki etkisi nedir?

a.b. Alt Problemler

1. Kavram bulmacası etkinlikleri yoluyla öğretimin yapılacağı deney grubunun ön test başarı puanı ile ders kitabı kullanılarak öğretimin yapılacağı kontrol grubunun ön test başarı puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?
2. Mevcut öğretim programının kullanıldığı kontrol grubunun son test başarı puanı ile kontrol grubunun ön test başarı puanı arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?
3. Deney grubunun son test başarı puanı ile deney grubunun ön test başarı puanı arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?
4. Deney grubu son test başarı puanı ile kontrol grubu son test başarı puanı arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?

b.ARAŞTIRMANIN AMACI

Toplumsal yaşamı çalışma alanı edinmiş sosyal bilimleri temel alarak; ilköğretim çağı çocuklarına uygun öğretim programı şeklinde tasarlanmış olan sosyal bilgiler dersi, bu disiplinlerin kazanımlarını vatandaşlara aktardığı gibi, aynı zamanda toplumsallaşma sürecinde etkin bir şekilde rol alabilmelerini mümkün kılmaktadır. Bireyin toplumsal yaşamın kavram bilgisinin yanında mekan algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, gözlem, sosyal katılım (MEB, 2005) vb. becerilerinin geliştirilmesinde sosyal bilgiler öğretim programına önemli bir sorumluluk yüklenmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde ifadesini bulan bu becerilerin kazanılabilmesi, öğretim programının hedeflerine ulaşılabilmesi ve kavramların kazanımı açısından alternatif öğretim yöntem ve tekniklerin kullanılmasının sonuçları, pek çok araştırmacı tarafından araştırılmaktadır. Benzer olarak bu çalışmada da kavram bulmacaları etkinlikleriyle (Taşlı, 2005) gerçekleştirilen sosyal bilgiler öğretiminin öğrencilerin akademik başarısı üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

c.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İçerisinde bulunduğumuz çağın genel karakteristik özellikleri gereği toplumsal dönüşüm ve etkileşimler bir önceki yüzyıla oranla; medya araçlarının da etkisiyle çok hızlı şekilde gerçekleşmektedir. Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler, mevcut bilgi hazinesinin her geçen yıl bir öncekini katlayarak artıyor oluşu, disiplinlerin uzmanlık dallarına ayrışması ve farklı metotlar geliştirmeleri, dünya üzerindeki siyasi güç dengelerinin her daim yeniden şekillenmesi, toplumlar arası ilişkilerin gösterdiği hızlı gelişim ve benzeri faktörler bilgi çağının hızına yetişebilecek ve çevresindeki konjonktürü doğru şekilde okuyarak kendi mevcudiyetini devam ettirebilecek nitelikli bireylerin yetişmesini zaruri kılmaktadır.

Sosyal bilgiler bütüncül anlayışı ile gerek günlük yaşamda ihtiyaç duyulan bilgi ve beceriler gerekse toplumsal olaylara getirdiği açıklamalar konusunda bireylere yardımcı olmaktadır. İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya (Alkış, 2008: 75), tarih ve vatandaşlık konularıyla ilgili çok sayıda kavram bulunmakta ve bunların bazıları da oldukça teknik olarak nitelendirilmektedir. Hatta Alkış (2008) bazı kavramlarla ilgili olarak öğretmen adaylarının dahi sorun yaşadığını ve bu sebeple ilköğretimde bu kavramların öğretiminin zor olduğunu belirtmektedir (s.75).

Kavram öğrenme birey dünyaya geldiğinde başlayan ve ölüncüye kadar devam eden bir süreçtir. Çocuğun ilk geliştirdiği basit kavramların ardından ilerleyen yaşlarda daha karmaşık kavramları öğrendiği bilinmektedir. Ancak bu tip öğrenmeler rastlantısal olarak tecrübe edinerek öğrenilir. Kavram öğrenmenin planlı biçimde öğretimi ise okullarda gerçekleşir, eğitim programları da çoğu zaman kavramların öğrenilmesiyle ilgilidir (Ülgen, 2004: 119). Kavramlara sahip olmayan bir yetişkinin düşünmesi, bir bebeğin düşünmesi gibi duyuşsal algılamalarıyla sınırlıdır. Kısaca kavramlar düşünme için gereklidir. Kavramları anlama; ilkeleri anlama, problem çözme ve dünyayı anlama için gereklidir (Doymuş ve diğ., 1998; akt. Bayram ve Cin, 2010: 99). Bireylerin

rastlantısal şekilde geliştirdikleri kavramlar ve ön bilgiler bazen bilimsel olarak doğru kabul edilen bilgilere erişimi engellemekte ve bunun sonucunda da yeni bilgilerin kazanımını güç hale getirebilmektedir (Köksal, 2006: 477). Doymuş ve diğerleri (1998) kavramın önemine şu şekilde vurgu yapmıştır:

“Bilgi-kavram arasındaki ilişki madde atom arasındaki ilişkiye benzetilebilir. İnsan zihnindeki kavramlar ve kavramlar arası ilişkileri belirten önermeler bir bilgi ağı veya bir bilgi yapılanması oluşturur. Bu bilgi ağının temel birimleri de kavramlar olmaktadır. Bu nedenle, bilimsel bilgilerin anlaşılmasında kavramların doğru bir şekilde bilinmesi büyük önem taşımaktadır” (akt. Bayram ve Cin, 2010: 99)

Ülgen (2004) de kavram öğrenmenin her şey olmadığını, ancak özellikle ilk ve orta öğretimde, yaşam boyu kullanılan, yeni öğrenmelere temel oluşturan, diğer öğrenmeler için anahtar niteliğinde bir süreç olduğunu vurgulamıştır (s.105-106).

Kavram öğrenmeye bu kadar önem atfedilirken Kılıç (2008) günlük yaşam içinde edinilenlerin dışında, planlı eğitim sürecinde de kavramların her zaman doğru ve tam öğrenilemediğine dikkat çekmektedir. (s.224). Irmak, çay, dere gibi kavramların birbirleriyle karıştırılmalarını bu duruma örnek olarak verebiliriz (Bayram ve Cin, 2010).

Kavram öğrenme esasında yeni edinilen bir bilgiyi doğru sınıflandırma becerisine dayanmaktadır. Doğru sınıflandırmanın ön koşulu ise ancak o kavramın ayırt edici özelliklerinin belirlenmesi ile mümkündür. Birey bu süreci kendi bilişinde gerçekleştireceği için her kavramın öğretiminde bireysel farklılıklar ön plana çıkmakta ve farklı; bireysel çalışma ile grup çalışmasını birlikte özendircek yöntem, teknik ve etkinliklere ihtiyaç doğurmaktadır. Bu yöntemlerden birisi olarak görülen kavram bulmacalarının (Taşlı, 2005; Kaymakçı, 2012) öğrencilerin ilgisini çekeceği ve kavram öğretimi hususunda faydalı olacağı düşünülmektedir. Bunun yanında kavram bulmacası etkinliği kullanımının, geleneksel yöntemle karşılaştırılarak öğrenci başarısına etkisini de ortaya koyacak olması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca bu çalışma kapsamında hazırlanan ders planları ve materyallerin; Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde hizmet veren öğretmenlere, üniversitelerde öğrenim gören öğretmen adaylarına ve ilköğretim öğrencilerine faydalı olacağı düşünülmektedir. Bundan sonra bu konu ile ilgili araştırma yapacak olan araştırmacıların da fikir sahibi olmaları hususunda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

d.ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

1. Deney ve kontrol gruplarının normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır.
2. Bilgi toplama aracı olarak hazırlanan akademik başarı testi, verileri elde etmek için yeterlidir.

e.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1. Bu çalışma 2013-2014 öğretim yılının ikinci döneminde İzmir ili Kemalpaşa İlçesi 80. Yıl Sütçüler Ortaokulu'nda öğrenim gören toplam 42 altıncı sınıf öğrencisi ile sınırlıdır.
2. Çalışmada kavram bulmacaları etkinliklerinin kullanıldığı uygulamalar; 2 ders saati ön test uygulamaları, 18 ders saati uygulamalar ve 2 ders saati son test uygulamaları olmak üzere toplam 22 ders saati ile sınırlıdır.

f.TANIMLAR

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler, tarih, coğrafya, antropoloji, hukuk, ekonomi, felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi sosyal bilimlerden aldığı içerik ile toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgilere (Sönmez, 2010: 3) dayalı bir öğretim programıdır.

Kavram: İnsan zihninde anlaşılan, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bilgi formu/yapısıdır (Ülgen, 2004: 107). Olguların kategorize edilmiş halleri olarak da tanımlanabilen kavramlar, genellikle bir-iki veya üç kelimeden oluşmaktadır.

Bulmaca: Çeşitli biçimlerde düzenlenen ve düşündürerek, aratarak buldurmayı amaç edinen oyunlardır (Aslan, 2012: 46).

Kavram Bulmacası:Kavram öğretimi temelli olarak öğrencilere düşündürerek, aratarak (Aslan, 2012: 46) ve araştırarak buldurmayı amaç edinen öğrenci merkezli (Barth ve Demirtaş, 1996) öğretim tekniğidir.

Kavram Analizi: Martorella (1986)'ya göre bir kavram tanım, ayırt edici ve ayırt edici olmayan özellikleri ile örnek olan ve olmayanlardan oluşmaktadır. Bu öğelere "kavramın içerik öğeleri" denilmektedir (akt. Kılıç,2007,s.146). Kavramın içerik öğelerinin açıklanması tekniğine ise kavram analizi denilmektedir.

Akademik Başarı: Öğrencilerin herhangi bir konuya yönelik hazırlanmış sınavlarda gösterdikleri performanstır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde; yapılandırmacılık, sosyal bilgiler dersi, kavram öğretimi, kavram bulmacalarına genel bakış, kavram bulmacalarının kullanım alanları, kavram bulmacalarının önemi, kavram analizine genel bakış ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

1.1. YAPILANDIRMACILIK

İnsanda öğrenmenin nasıl gerçekleştiğine dair bilim adamlarınca çeşitli kuramlar ortaya atılmıştır. Bu kuramlardan birisi de yapılandırmacı öğrenme kuramıdır. Yapılandırmacı öğrenme kuramı, bilginin nasıl iletilildiğini ve kaydedildiğini açıklamaktan çok, bilgiyi yapılandırmayı amaçlayan ve vurgulayan bir öğrenme kuramıdır. Bilgiyi yapılandırmaktan kasıt öğrenilenler arasında ilişki kurma ve bu doğrultuda elde edilen her yeni bilgiyi mevcut bilgilerle bütünleştirme ve zihinsel süreçlerden geçirerek yeniden yapılandırma sürecidir (Yılmaz, 2009: 187). Bu süreçte, elde edilen yeni bilgilerin eski bilgilerle karşılaştırılarak yorumlanması ve yeni çıkarımlarda bulunulması söz konusudur.

Lorsback ve Tobin (1992)'e göre yapılandırmacılık, bireylerin bilgiyi zihinden yapılandırmasıdır. Bilgi öğretmenlerin kafasından öğrencilerin kafasına transfer edilemez. Öğrenci, kendi yaşantıları ışığında anlamı kendisi kurmaya çalışır (Akt. Gömleksiz ve Bulut, 2006: 395).

Öğrenmede bireyin ön bilgilerinin yanı sıra, kültürel ve sosyal içerik de önemli rol oynar. Belli durumlarda veya çevrelerde doğru kabul edilen bir bilgi, başka bir durum veya çevrede doğru kabul edilmeyebilir. Bu sebeple bilginin doğruluğu kişiye, kültüre, duruma çevreye göre değişebileceği için, yapılandırmacılara göre bilginin doğruluğundan çok kullanışlılığı önemlidir (Yılmaz, 2009: 187). Bu durum sosyal bilgilerin, sosyal içerikli doğası ile birleşince farklı disiplinlere ait çok sayıda teknik kavramın da dahil olması ile öğrenme hususunda güçlükler yaratmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretimi için yapılandırmacılık kuramı bu açıdan ayrı bir önem kazanmaktadır. Nitekim 2005 yılında gerçekleştirilen öğretim programı değişikliğinde yapılandırmacı öğrenme kuramı esas alınmıştır. Bu programın temel yaklaşımı şu şekilde açıklanmıştır:

“İhtiyaçlar doğrultusunda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, öğretim programlarında yeni yaklaşımlar dikkat çeker konuma gelmiştir. Bu nedenle program, tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır.” (MEB, 2005).

Yapılandırmacı kuramın etkilerinin hissedildiği bu temel yaklaşım tanımının yansıttığı; bireyselliğe verilen önem, bireysel deneyimler, etkin katılım ve öğrenci merkezlilik nitelikleri Morin (2013)’in nöro-serebral sistem ve bilişte iç işleyiş ile ilgili ifadeleri ile birleşince ayrı bir önem kazanmaktadır. Morin (2013) nöro-serebral sistemin, organizma ile dış dünyanın bağlantısını sağlayan giriş ve çıkış yollarının, bütünün ancak %2’sini temsil ettiğini, %98’inin ise iç işleyiş ile ilgili olduğunu; böylece gereksinimler, düşler, arzular, düşünceler, imgeler ve düşlemelerin kaynaştığı, görece bağımsız bir ruhsal dünyanın oluştuğu ve bu dünyanın dış dünyaya bakışı ve kavrama yetisini derinden etkilediğini belirtmektedir (s.3). Buna göre yapılandırmacı kuramın her öğrenciyi kendi bireyselliği içerisinde kabul eden yaklaşımı, bu iç biliş sürecine daha fazla öznel müdahale imkanı sağlayabilecek yapıdadır denilebilir. Zira yapılandırmacı kurama göre dizayn edilmiş eğitim-öğretim süreçlerinde; her öğrenci kendi bireysel nitelikleri çerçevesinde öğretim yaşantıları, araç-gereçler, yöntem ve teknikler ile karşılaşmakta ve öğrenme, bilginin kendi iç biliş süreçlerinde yeniden yapılandırılması şeklinde gerçekleşmektedir.

2005 yılında gerçekleştirilen öğretim programı değişikliğini ve yapılandırmacılık yaklaşımını tam olarak anlayabilmek için, bunu 2005’ten önceki geleneksel yaklaşım ile karşılaştırmak faydalı olacaktır. Tablo 1’de geleneksel sınıflar ile yapılandırmacı yaklaşımın uygulandığı sınıflara ait farklar gösterilmiştir:

Tablo 1: Geleneksel Sınıflar ile Yapılandırmacı Yaklaşımın Uygulandığı Sınıflara Ait Farklar

Geleneksel Sınıflar	Bilgiyi Yapılandıran Sınıflar
Eğitim programı temel becerileri öğrencilere vurgulayarak, her bir parçayı bütün olarak sunar.	Eğitim programı büyük kavramları vurgulayarak, bütünü parçaları ile sunar.
Sabit bir eğitim programına sıkı sıkıya bağlı kalmak oldukça önemlidir.	Öğrenci sorularını izleme oldukça önemlidir.
Öğretmenler genellikle bilgiyi öğrencilere aktararak didaktik bir tarzda hareket ederler.	Öğretmenler genellikle çevreyi öğrenciler için düzenleyerek etkileşimli bir tarzda hareket ederler.
Öğretmenler öğrencilerin öğrenmelerini geçerli kılmak için cevapları düzeltmeye çalışırlar.	Öğretmenler daha sonraki derslerde kullanmak için öğrencilerin hali hazırda görüşlerini anlamalarını sağlayarak bakış açılarını ortaya çıkarmaya çalışırlar.
Öğrenmelerin değerlendirilmesi öğretimden ayrı olarak görülür ve hemen hemen her zaman testler aracılığıyla yapılır.	Öğrenmenin değerlendirilmesi öğretim kapsamında görülür. Öğretmenlerin öğrenciler çalışırken yaptıkları gözlemler aracılığı ile yapılır (Sürece yayılır).
Öğrenciler öncelikli olarak yalnız çalışırlar.	Öğrenciler öncelikli olarak gruplar halinde çalışırlar.
Program etkinlikleri ağırlıklı olarak ders ve alıştırma kitaplarına dayalıdır.	Program etkinlikleri ağırlıklı olarak birincil veri kaynaklarına ve kullanıma hazır materyallere dayalıdır.
Öğrenciler bilgiyi öğretmenler tarafından alan “boş tahtalar” olarak görülürler.	Öğrenciler, dünyayla ilgili kuramları oluşturan düşünürler olarak görülürler.

Kaynak: Kaptan ve Korkmaz (2000)’dan akt. Yılmaz, 2013: 8.

Tablo 1’den görüldüğü üzere geleneksel yaklaşımda öğretmen hakimiyeti ve öğretmen merkezilik göze çarpmaktadır; ancak yapılandırmacılık kuramının temel yaklaşımı ise öğrenci ve etkinlik merkezli bir sınıf ortamı olarak göze çarpmaktadır. Bu yaklaşımda öğretmene biçilen rol öğrencinin bilgiyi yapılandırması sürecinde rehberlik yapmasıdır.

1.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİ

Sosyal Bilgiler kavramı, sosyal bilimlerden alınan içeriğe dayanarak oluşturulmuş üniteleri içeren bir öğretim programını belirtmek için kullanılır. Esasında

Sosyal Bilgileri tanımlamak, bağlantılı olduğu coğrafya ya da tarih gibi bir disiplini tanımlamaktan daha zordur, çünkü sosyal bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır (Tokcan ve Alkan, 2013,s.2). Bununla birlikte Doğanay (2003)’a göre sosyal bilgilerin iki temel ayırıcı özelliği, vatandaşlık yeterliliklerini kazandırmak için oluşu ve bütüncül, disiplinler arası bir alan oluşudur (Akt. Tokcan ve Alkan, 2013: 2).

Öztürk ve Otluoğlu (2003) ise; sosyal bilgileri “sosyal bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak öğrencilere sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitimi programıdır” (s.1) şeklinde tanımlamaktadır.

Akdağ (2009) ise hatalı olarak kabul edebileceğimiz şekilde; Sosyal Bilgileri, öğretim amacıyla sosyal bilimlerden seçilmiş, basitleştirilmiş ve düzenlenmiş konular ve bilgiler bütünü olarak tanımlamıştır (s.4). Oysa bu tanım Sosyal bilgiler öğretim programının yalnızca içerik boyutunu içine alabilecek kapsamdadır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde, profesyonel sosyal bilgiler eğitimcilerinin üyesi olduğu Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (N.C.S.S.) de sosyal bilgiler teriminin tanımı ile alakalı tartışmalara bir son vermek amacıyla kapsamlı bir tanım geliştirmiştir;

“Sosyal Bilgiler, sosyal ve beşeri bilimleri, vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır.”(Akt. Akdağ, 2009: 3).

Bu kapsamlı tanım esasında büyük ölçüde “Sosyal Bilgiler” terimi hususundaki tartışmalara açıklama getirmektedir, ancak Sosyal Bilgilerin içeriği ve işlevi hususundaki farklı algı ve tartışmalar devam etmektedir. Doğanay (1989)’ın “Gerçekten de coğrafya, ülkemizde bazı çevrelerin ki bunlar arasında maalesef aydınlardan ve devlet adamlarından bazıları da vardır- sandığı gibi dağ, dere, ırmak, şehir ... adı öğreten bir bilim değildir. Olamaz da. Çünkü Strabon’un coğrafi bakış açısında bile bu kadar basit bir ampirik yaklaşım göremeyiz” (akt. Taşlı,2000) ifadesine istinaden Taşlı (2000), ezberci eğitim sayesinde bazılarının bilgi üreticisi, bazılarının ise tüketicisi durumunda olduğunu; sistemin bilgileri aktarma, ezberleme ve tüketime dayalı olarak zorunlu bir

biçimde hâlâ karşımıza çıktığını belirtmektedir (s.1). Bu tartışma her ne kadar Sosyal Bilgilerin temellerinden birisi olan Coğrafya üzerinden gerçekleşse de benzer durumların Sosyal Bilgiler ve diğer öğretim programlarında da temel sorunlardan birisi olduğu söylenebilir. Yazıcı ve Samancı (2003), İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ders konularında geçen bazı kavramları anlama düzeyleri ile ilgili çalışmalarında bu hususu destekleyici bazı verilere ulaşmıştır. Buna göre; öğrencilerin yarısından fazlası muhtemelen bir çok akarsu, ova veya barajın ismini ezbere biliyor olmalarına rağmen baraj, akarsu, nehir, erozyon, körfez, ova, koy, havza, plato, delta kavramlarını anlamamışlardır. Yayla, kıyı, dağ, akarsu, boğaz, iklim, yağış, bölge gibi kavramlarda da bir çok öğrenci kavram yanılgısına düşmüşlerdir (s.2). Öğrencilerin salt olgusal bilgileri ezberleyip, taşıyıp, kendisinden istendiğinde ifade etmeleri sosyal bilgiler dersinin mantalitesine ve amaçlarına uymayan bir beklentidir. Sosyal Bilgiler dersi sözel bir ders olması itibari ile düşünme becerilerinin ön plana çıktığı bir alandır. Bu dersin öğrenilmesindeki en büyük zorluğun da bu özelliğinden kaynaklandığı söylenebilir (Kıcır'dan aktaran Akdağ, 2009: 7).

Teknolojik gelişmeler ve küresel sorunlara karşı alınacak ortak beşeri tavırlar Sosyal Bilgiler programlarının da yeniden şekillenmesine yol açmıştır (Tokcan ve Alkan, 2013: 2). Ülkemizde de 2005 yılında gerçekleştirilen öğretim programı değişikliği bu amaca hizmet etmektedir denilebilir. Zira yeni programda temel yaklaşım şu şekilde açıklanmıştır;

“İhtiyaçlar doğrultusunda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, öğretim programlarında yeni yaklaşımlar dikkat çeker duruma gelmiştir. Bu nedenle program, tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır” (MEB,2005).

Sosyal Bilgiler, aynı zamanda Türk eğitim sistemi içerisinde ayrıcalıklı konuma sahip olması gereken bir derstir. İlköğretim okullarının genel olarak amacı; öğrencileri millet bilinci içerisinde iyi birer vatandaş olarak yetiştirmektir. Öğrencilerin gerek sosyalleşmeleri gerekse çağın gereklerine ayak uydurabilmelerini sağlamaktır (Akdağ, 2009: 6). Türk Milli Eğitim sisteminin temelini teşkil eden mevzuat incelendiğinde Türk

Milli Eğitimi'nin genel amaçlarının başında; "Türk Milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı: Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek" (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu) gelmektedir. Bu amaca ulaşmak adına sistemleştirilen öğretim programı şüphesiz Sosyal Bilgiler dersidir. Zira bu alanda saygın bir kuruluş olan N.C.S.S. de Sosyal Bilgiler Programına, Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarını da kapsayacak şekilde evrensel üç amaç tavsiye etmiştir: Değişen dünya ve toplumda kültür çeşitliliğinin nasıl olduğu bilgi ve anlayışının gelişmesi, her kültürün katkısını tanıma ve kültürel değer sistemlerinin keşfi (Öztürk,2002,s.13).

İçerik ve yöntem açısından disiplinler arası yaklaşımla oluşturulmuş bir öğretim programı olan sosyal bilgiler; tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji ve ekonomi gibi sosyal bilimlere ait birçok kavramı içermektedir. Sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşabilmesi için öğrencilerin bu kavramları idrak edebilmeleri gerekmektedir. Yılmaz ve Çolak (2012)'a göre bunu gerçekleştirmenin ön koşullarından birisi, bilgiye ve bilginin ezberlenmesine vurgu yapan anlatım ve soru-cevap gibi geleneksel öğretim yöntemleri yerine algılama, düşünme, bilgiyi oluşturma ve organize etme, belleğe kaydetme, anlama ve anlamlandırma gibi zihinsel süreçleri ön plana çıkaran bilişsel ve yapılandırmacı öğrenme kuramına dayalı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılmasıdır (s.2).

Morin (2013)'e göre Sosyal bilgiler dersinin disiplinler arası niteliği, günümüz küresel konjonktürü açısından bir derece daha önem kazanmaktadır. Zira günümüzde yüz, iki yüz yıl öncesine nazaran bilgi üretimi karşılaştırılamayacak boyutlarda artış göstermiştir. Buna paralel olarak gerçekleşen disiplinlerin bölümlenmesi, karmaşık olan bilgiyi kavramayı olanaksızlaştırmakta veya zorlaştırmaktadır.

Dağınık ve bölümlenmiş bilgileri düzenleme yetersizliği, zihnin, kendi ortamı içine yerleştirme ve genelleştirme yönündeki doğal düzeninde körelmeye yol açar, anlama ve düşünme olanaklarını daha doğmadan yok eder, düzeltici bir yargıya varma ya da uzun vadeli görüş şanslarını azaltır. Konu ne kadar çok boyutlu hale gelirse bunu algılama kapasitesi de o kadar zayıflar, sorunlar ne kadar dünya çapına yayılırsa, o kadar düşünülemez hale gelirler (Morin, 2013: 21). Bu durumda disiplinlerin

bölümlenmesinin aksine; farklı disiplinlerin bulgularını bütüncül bir yaklaşım ile ele alan öğretim programları veya interdisiplinler, bilginin, kavramın ya da problemin tüm yönleriyle irdelenebilmesine olanak sağladığı ölçüde değer kazanmaktadır. Sosyal bilgiler insan faaliyetlerini kapsayan tüm disiplinlerden bir bileşke olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bilgiler programının bu kadar geniş içeriğe sahip olması aynı zamanda kavram zenginliği anlamına gelmektedir, tüm ünitelerde o üniteye geçen kavramların anlam bilgisinin kazandırılması öncelikli hedefler arasına girmiştir (Taşlı, 2005: 1). Sosyal Bilgiler öğretimi kapsamındaki kavramlar, bir evrensel tema ile bağdaştırıldığında büyük anlam derinliğine sahip olmaktadır (Cannon, 2002: 27). Bu durumda kavram öğretimi Sosyal bilgiler öğretim programının kilit öneme haiz unsurları arasında yerini almaktadır.

1.3. SOSYAL BİLGİLERDE KAVRAM ÖĞRETİMİNE GENEL BAKIŞ

Sosyal Bilgiler dersinin kavramsal zenginliğine ve bilginin yapılandırılması sürecindeki rolüne bağlı olarak kavram öğretiminin kazandığı önem; bu konuda kavram haritaları, kavram bulmacaları, kavram karikatürleri, kavram ağları, anlam çözümleme tabloları, v diyagramları, tanılayıcı dallanmış ağaç, yapılandırılmış grid, kavramsal değişim metni, resimli kitaplar gibi bir çok yöntem, teknik ve araç geliştirilmesine sebep olmuştur.

Bu yöntemlerden birisi olan resimli kitapların genelde küçük yaşlardaki öğrencilerle ilgilenen öğretmenler tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Farris, 1994). Bu kitaplar, insanların faaliyetleri hakkında, öğrencinin ilgisini çekecek bir dille, hatırlanması kolay sosyal veriler sunmaktadır (Levstik, 1980; Akt. Farris, 1994: 381). Doğru seçilmiş resimli kitaplar, özellikle ileri yaştaki öğrencilerin yeni tarihi perspektiflere sahip olabilmesi açısından önem kazanmaktadır (Farris, 1994). Bu açıdan Sosyal Bilgiler kavramlarının öğretiminde kullanılabilecek resimli kitapların seçiminde şu kriterlere dikkat edilmesi gerektiği söylenebilir:

- Hikayenin ve görsel unsurların öğrenciler için bir cezp ediciliği var mı?
- Gerçeklikler otantik mi?
- Sunduğu bilgiler güncel mi?
- Olgular ve görüşler kolayca ayırt edilebiliyor mu? Görüşleri destekleyen veriler var mı?

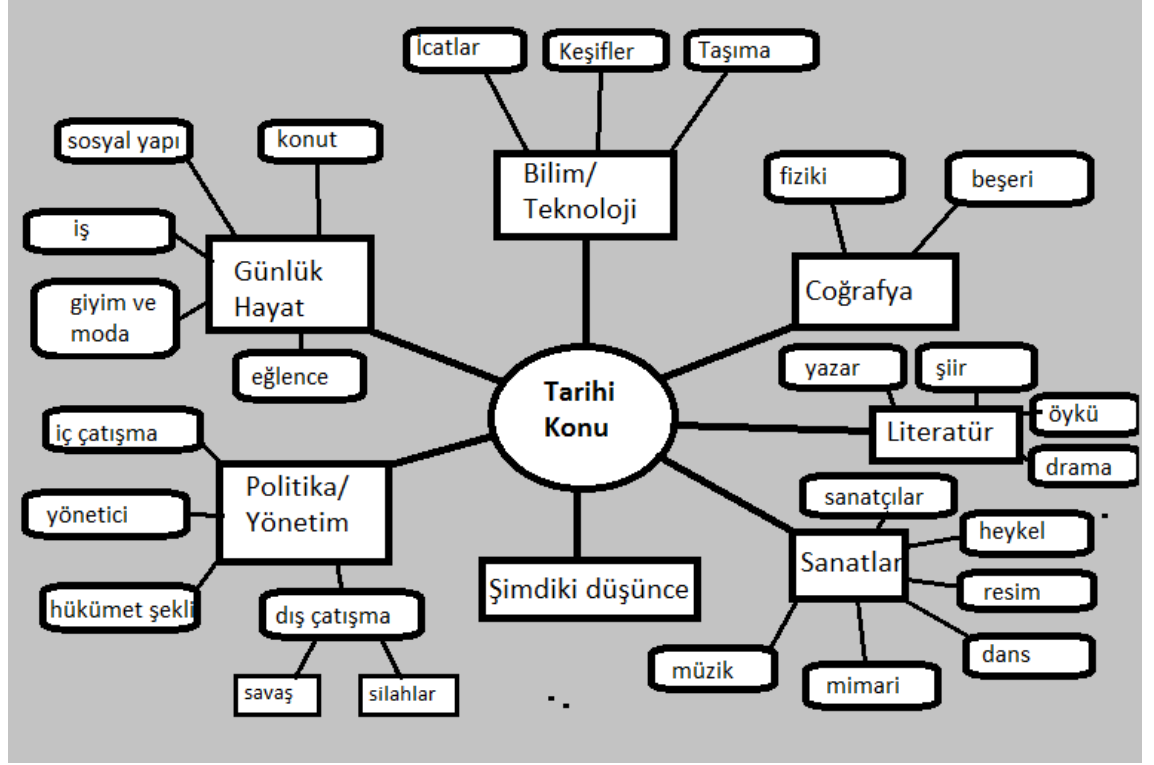
- Konuyu tam olarak kapsıyor mu?
- İçerik, çalışılan Sosyal Bilgiler konusunu destekleyecek ve geliştirecek mahiyette mi?
- Dili zengin mi?
- Görseller yazıları temsil ediyor mu?
- Anlatım açık ve basit mi?
- Yazı basmakalıp yargılardan sıyrılmış mı? (Farris, 1994: 385).

Resimli kitapların dışında kavram öğretiminde kullanılabilecek tekniklerden birisi olan kavram haritalarının da; bir çok yönden biliş üstü öğrenme becerilerini edinmeyi kolaylaştırdığı, neden sonuç ilişkilerini, öncelikleri ve kavramları organize etme yoluyla anlamayı sağladığı bilinmektedir (Romance ve Vitale, 1999: 6). Buna göre kavram haritası stratejisi ile öğrenci merkezli yaklaşımın birleştirilmesi güçlü öğrenme çıktıları sağlamaktadır.

Sosyal Bilgiler kavramlarının öğretiminde, söz konusu kavramların anlam derinliği ve evrensel temalarla olan karmaşık bağlılığı göz önünde bulundurulduğunda, kavram öğretimi hususunda “kavram ağı” kullanımı da ön plana çıkmaktadır (Cannon, 2002). Örnek bir kavram ağı Şekil 1’de gösterilmiştir:

Kavram ağı incelendiğinde kavram haritasına olan benzerliği dikkat çekmektedir. Ancak kavramın çeşitli temalar kapsamındaki bağlantılarının ortaya koyuluyor olması; kavram ağını, kavram haritalarından ayıran temel unsur olarak göze çarpmaktadır. Bu hususta bağlantılı tüm tema ve konuların geliştirilmesi ve açılması gerektiği gibi; tercihe bağlı olarak gerçekleştirilen grup çalışmasında veya birey çalışmasında öğrencilerin seçilen tema dahilinde çalışması da gerekmektedir (Cannon, 2002: 26-27).

Şekil 1: Örnek Kavram Ağı



Kaynak: Cannon, 2002:26.

Kavram ağı oluşturma sürecine ek olarak aynı öğretim süreci içerisinde, üzerinde çalışılan kavramın edebiyat içerisindeki bağlantıların ve örnekleri de ortaya koyulmalıdır. Kavram ağı oluşturma süreci zorlu bir çalışma olmakla birlikte, sonuçlarına değer bir çaba olarak değerlendirilebilir.

1.4. KAVRAM BULMACALARINA GENEL BAKIŞ

Kavram öğretiminde kavram haritaları, anlam çözümleme tabloları, kavram bulmacaları, kavram ağları, v diyagramları, tanılayıcı dallanmış ağaç, yapılandırılmış grid, kavramsal değişim metni gibi bir çok araçtan faydalanılmaktadır (Tokcan ve Alkan, 2013: 4). Bu araçlardan bir çoğu hakkında farklı disiplinlerde pek çok araştırma yapılmıştır (Tokcan ve Alkan, 2013,s.6; Şimşek, 2006,s.51). Gündelik hayat içerisinde gerek basılı materyaller, gerekse sanal ortamlarda karşılaştığımız bulmacalar sosyal bilgiler öğretiminde de kullanılmaktadır. Bulmacalar, çeşitli biçimlerde düzenlenen ve düşündürerek, aratarak buldurmayı amaç edinen oyunlardır (Aslan, 2012: 46). Literatür incelendiğinde; kavram öğretimi açısından kullanılabilecek araçlar arasında sayılan kavram bulmacalarından, bilgi ve özellikle de kavram öğretiminde yararlanıldığı,

doğrudan bu konuyla ilgili yapılan sınırlı sayıdaki araştırmayla ortaya çıkmaktadır (Kaymakçı,2012; Barth, 1996, Taşlı, 2005; Alkış, 2008).

Basılı materyaller ve sanal ortamlarda karşılaşılan bulmaca örneklerinden de bilindiği üzere pek çok bulmaca çeşidi bulunmaktadır; kilit bulmaca, zincir bulmaca, sözcük avı, kare bulmaca, çengel bulmaca, labirent bulmaca, sudoku vb. gibi. Bu bulmaca türlerinden sözcük avı, zincir bulmaca ve çengel bulmacadan sosyal bilgiler öğretim ortamlarında faydalandığı bilinmektedir (Kaymakçı, 2012; Barth, 1996). Hatta bulmaca temelli öğrenme yaklaşımının Avustralya, A.B.D. ve Katar gibi ülkelerdeki pek çok kursta tatbik edilerek olumlu sonuçlara ulaşıldığı bilinmektedir (Öztürk ve diğerleri, 2012: 52).

Çapraz bulmaca, öğrencilerin dersteki konuları bakımından katılım ve deneyim etkinlikleri arasında sayılmakta (Barth, 1996: 4.15) ve bu konudaki deneysel çalışmalarda sözcük avı ile zincir bulmaca kullanılabilmektedir (Öztürk ve diğerleri, 2012).

Bulmaca temelli öğrenme; problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişimine odaklanan bir öğrenme metodolojisi olarak, kendi çalışma alanları doğrultusunda öğrencilerin matematiksel farkındalığını, genel problem çözme becerilerini arttırmakta ve bununla beraber öğrencilerin eğlenmelerini sağlamaktadır (Öztürk ve diğerleri, 2012: 52).

Bu çalışmada da bulmaca türlerinden sözcük avı, Taşlı (2005)'nın sistemleştirdiği şekilde Martorella'nın Kavram Analizi ile klasik sözcük avı bulmacası entegre edilerek geliştirilen kavram bulmacaları şeklinde kullanılmıştır. Her eğitim durumunda aşamalı olarak birden çok (en az üç) öğrenme-öğretme stratejisi, yöntem ve tekniği bir arada ve iç içe kullanılmalıdır (Sönmez, 2010: 143). Bu durumdan hareketle araştırmada kullanılan kavram bulmacalarının aynı anda; anlatım, soru-cevap, sözcük avı ve kavram analizi gibi farklı teknik ve yöntemlerin birlikte kullanımını sağlayan bir uygulama olması sebebiyle bu kritere uygun olduğu düşünülmektedir.

Martorella'nın kavram analizi ve sözcük avı bulmacalarının birleşiminden meydana getirdiği kavram bulmacalarında, öncelikle öğretmenin üniteye geçen kavramların listesini belirlemesi ve ardından bu kavramları bulmaca içerisine gizlemesi gerekmektedir (Taşlı, 2005). Kavramların bulmaca içerisine gizlenmesinde, Türkçe'nin yazılış ve okunuş siliyle ters düşmeyecek şekilde; soldan sağa ve yukarıdan aşağıya olacak şekilde düzenlenmesine dikkat edilmesi önem arz etmektedir (Taşlı, 2005: 2). Kavramlar aşağıdan yukarıya, sağdan sola veya çapraz şekilde yazıldığı takdirde

öğrencilerin bu kavramları tespitinin, öğretim açısından fayda sağlamayacak şekilde zorlaşma ihtimali bulunmaktadır.

Şekil 2’de bir kavram bulmacası örneğine yer verilmiştir:

Şekil 2: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf “Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası” Ünitesine Ait Kavram Bulmacası

Kavramları Bul, Yaz ve Tanımla												
Y	E	Z	O	L	Ç	U	M	U	O	Ç	Y	
E	X	O	N	O	M	I	B	M	Z	O	Ç	
Ş	A	T	O	L	A	R	A	P	E	L	R	
I	S	I	N	I	R	G	C	M	R	Ç	K	
L	E	T	X	O	Ş	E	T	C	K	G	S	
H	A	V	A	Y	O	L	U	N	A	T	O	
A	K	U	T	E	M	A	R	O	V	H	Y	
T	I	M	F	D	S	E	A	R	I	Y	U	
G	Z	B	A	B	S	T	E	G	E	D	N	
O	I	L	O	E	C	D	S	U	T	E	R	
M	L	H	A	S	B	K	U	T	A	S	S	
R	A	K	I	Z	I	L	H	A	Ç	T	C	
Ü	Y	E	Ş	I	L	A	Y	D	I	A	O	

Kaynak: Taşlı, 2005:3

Bulmaca içinde, konu içerisinde geçen kavramlardan kritik olanları bulunmalı ve gereksiz yere çok sayıda kavram ile doldurulmamalıdır (Şahin 1998, akt. Taşlı,2005). Şekil 2’de verilen kavram bulmacası örneğinde de, öğrencilerin bulmaca içerisine gizlenmiş olan kavramları tespit ederek bulmacanın yanında ayrılmış olan bölüme yazmaları ve ardından da tanımlamaları istenmektedir.

Şekil 3’de bu araştırma için hazırlanan kavram bulmacalarından birisine yer verilmiştir:

Şekil 3: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “Nitelikli İnsan ve Mesleklerin Özellikleri” Konulu Kavram Bulmacası

KAVRAM BULMACASI – 6

İsim:

No:

G	E	V	H	R	A	N	I	V	R
İ	K	C	N	İ	T	E	L	İ	K
R	İ	Z	M	İ	R	Ğ	İ	E	İ
İ	Z	R	E	B	E	İ	Ü	N	Ş
Ş	E	D	H	E	N	T	R	E	İ
İ	B	İ	S	C	E	İ	K	E	L
M	E	S	L	E	K	M	İ	S	İ
C	E	R	U	R	İ	N	Y	E	K
İ	S	İ	E	İ	R	B	E	C	H

Not: Yukarıdaki bulmaca içerisine gizlenmiş olan 5 kavramı bulunuz. Bulduğunuz kavramların her birisi için kavram analizi gerçekleştirerek diğer sayfadaki boşluklara yazınız (Kavramın beş unsurunu bularak).

Kavramın Dört Unsuru: - Adı

- Tanımı

- Ayırt Edici Özelliği

- Ayırt Edici Olmayan Özelliği

- Örnek

1.	2.
3.	4.
5.	

Şekil 3’deki kavram bulmacasında öğrencilerden “Nitelikli İnsan ve Mesleklerin Özellikleri” konusunda geçen beş adet kavramı bulmaları istenmiştir. Öğrenciler kavramları bulduktan sonra kavramların her birisini ayrılmış olan bölümlere yazarak sözlüklerinden tanımlarını bulacaklardır. Sonraki adımda ise; elde etmiş oldukları tanımların ve öğretmenin rehberliğinde kavramın beş unsurunu (adı, tanımı, ayırt edici özelliği, ayırt edici olmayan özelliği, örnekler) tamamlamaları istenmektedir.

Öğrencilerin doğrudan öğretim sürecine katılmasıyla gerçekleşmesi planlanan aktif öğrenmede öğrenciye; öğrenme sürecinin çeşitli yönleri ile ilgili karar alma ve bağımsız öğrenme fırsatı verilerek, karmaşık öğretimsel işlemlerle öğrenenin öğrenme sırasında zihinsel yeteneklerini kullanmaya zorlanması sağlanır (Taşlı, 2005).

Problem ve bulmaca çözme esnasında öğrencinin ihtiyaçları ve yapması gerekenler şu şekilde sıralanabilir:

- Kişisel sorumluluk almak,
- Alışılmamış ve yaratıcı yaklaşımlara adapte olmak ve seçimler yapmak,
- Becerilerini modellemeyi geliştirmek,
- Kararlılığını geliştirmek,
- Durumları tanımak, pratik etmek ve problem durumlarını egzersizlere indirgemek (Badger ve diğerleri, 2010, Akt. Öztürk ve diğ., 2012: 56).

Kavram bulmacası etkinlikleri sırasında öğretmen ve öğrencilerin izlemesi gereken işlem basamakları ise şunlardır:

Öğretmen;

1.Öğrencileri öncelikle iş birlikli öğrenme gruplarına ayırır. Bunun için farklı yetenekteki öğrencilerin bir araya gelmelerini sağlar.

2. Bulmacada geçen kavramların içinde yer aldığı bir ön testle öğrencilerin bilgi düzeyini belirler. Bireysel notları grup puanına dönüştürür.

3. Grupları bağımsız olarak çalıştırarak kendilerine verilen süre içinde bulmacadan gizli kavramları bulmalarını sağlar.

4. Gerektiğinde ilgili kaynaklardan faydalanmalarına yardımcı olur.

5. Öğretmen bulmacada geçen kavramları dikkate alarak son test uygular.

6. Bireysel notları grup puanına dönüştürerek gruplar arası başarı sıralaması yapar. Ayrıca ön test ile son test arasında anlamlı bir fark olup olmadığını istatistiksel olarak belirler (Taşlı, 2005: 2).

Öğrenciler;

1. Bulmacadaki kavramları bulur.

2.Tanımlarını araştırır.

3. Kavrama ait belirleyici özellikleri yazarlar.

4. Kavrama ait belirleyici olmayan özellikleri yazarlar.

5. Kavrama ait somut bir örnek yazarlar (Taşlı, 2005: 2).

Taşlı (2005)'nın belirttiği işlem basamakları bu çalışmanın uygulandığı ortamın özelliklerine ve kavram analizi hususundaki farklı çalışmalar kapsamında ortaya çıkan (Şimşek, 2006; Kılıç, 2008; Kılıç, 2007; Ülgen, 2004) öneriler doğrultusunda düzenlenerek uygulanmıştır.

1.5. KAVRAM BULMACALARININ KULLANIM ALANLARI

Kavram bulmacaları Sosyal Bilgiler dersinde pek çok amaçla kullanılabilir. Günümüzde daha çok gazete ekleri ile sunulan bulmacalar çok farklı çeşitte olabilirken; insanların zevkle uğraştığı bir oyun haline gelmiş ve eğlendirmesinin yanı sıra akıl yürütmeye sevk eden, kolay öğrenmeyi ve öğrenilen bilgilerin kalıcı olmasını sağlayan bir araç olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Aslan, 2012: 62).

Bulmacaların gündelik eğlence amaçlı kullanımının yanında, eğitimsel yönü de ön plana çıkmaya başlamış; bulmaca temelli öğrenme problem çözme becerilerinin

gelişimine odaklanan bir öğrenme öğretme metodolojisi olarak tanımlanmıştır (Öztürk ve diğerleri, 2012: 52). Bulmacaların pedagojik amacının ise, öğrencilerin matematiksel farkındalığını ve genel problem çözme becerilerini eğitsel, katılımcı, muhakeme gücünü artıran ve bununla beraber eğlenmelerini sağlamak olduğu belirtilmiştir (Öztürk ve diğerleri, 2012: 52).

Öğrenciler kavram bulmacaları üzerine çalışırken, bir kavramı salt ezberleme yerine bir takım aşamalardan geçerek bireysel ve grup sorumluluğu altında somut hale getirerek öğrenmekte; kendi bildiklerini grup arkadaşlarıyla paylaşırken de öğrenme düzeyini arttırmaktadır (Taşlı, 2005). Ayrıca kavram bulmacaları, öğrencilerin bağımsız öğrenme yeteneklerini de geliştirmekte ve onlara bilgi empoze etmek yerine, kendilerinin bilgiye empoze olmalarının yolunu açmaktadır (Taşlı, 2005).

Buradan hareketle kavram bulmacalarının, öğretim yöntemi, öğretim aracı, değerlendirme aracı ve bir eğlence formu olduğunu söyleyebiliriz.

1.6. KAVRAM BULMACALARININ ÖNEMİ

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 2004 yılında gerçekleştirilen değişiklik ile bu dersin kavram, beceri ve değerleri içselleştirmede yetersiz kalan görüntüsünden bir nebze kurtarıldığı söylenebilir (Tokcan ve Alkan, 2013). Yeni program ile birlikte bilgi yerine özellikle beceri öğretiminin ön plana çıktığı ve öğretim odağında kavramların önem kazandığı bilinmektedir. Araştırmalardan ortaya çıkan önemli bir sonuç, kavram öğretimi temelli öğrenmelerin, ezbere ve hatırlamaya dayalı öğrenmelerden çok, üst düzey düşünmeye dayalı öğrenmeler gerçekleştirmeleridir (Tokcan ve Alkan, 2013,s.3). Kavram öğrenme, bireyin belleğindeki anlam ağı içerisinde; çevreden gelen uyarılarla etkileşerek yeni sözcükler geliştirilmesi, şemalar oluşturulması ve bu formla dünyadaki bilgilerin sınıflandırılması şeklinde gerçekleşir (Ülgen, 2004,s.89). Yani kavram öğrenme süreci bireye özgü olarak gelişen bir süreçtir. Bu açıdan düşünüldüğünde bireyin bir kavramı öğrenirken ön bilgilerini kullandığı ve bu bilgilerin üzerine yeni kavram formunu inşa ettiği ortaya çıkmaktadır. Kavram öğrenme için ön bilgiler gerektiği gibi, kavramlar da daha ileri düzeydeki zihinsel becerilerin altyapısını oluşturmaktadır (Şimşek, 2006: 28). Burada kavram öğrenme hususu önem kazanmaktadır. Öğrencinin gördüğü bir objenin adını söylemesi, bir olaya verilen adı söylemesi, bireyin bu kavramı kendi zihninde yapılandırdığı anlamına gelmemektedir; bu yalnızca bir tanım ya da mekanik öğrenme bağlamında bir sözcük öğrenme olarak

değerlendirilebilir (Ülgen, 2004: 117). Öğrenciler kalıp cümleleri veya kavramları ezberleyerek bunu sürekli kullanabilirler, ancak eğitim ortamında öğretmen ve öğrencilerin aynı seslerle simgeledikleri kavramları anlama düzeyleri çok farklı olabilir. Bu farkı, kavramla ilgili yaşantı düzeyi belirlemektedir (Özyürek, 1983,s.3). Vygotsky (1987) kavramları spontan kavramlar ve bilimsel kavramlar olmak üzere iki kategoriye ayırmıştır. Spontan kavramlar, kültürlenme süreci içerisinde öğrenilir ve yeni durumlara, genellemelere uyarlanabilirlikleri kısıtlıdır. Bilimsel kavramlar ise bazı prensiplere dayalıdır ve formal öğretim ile edinilir, yeni durumlara ve genellemelere adapte edilebilirler (Akt. Smagorinsky ve diğ., 2003: 1). Doğal olarak öğretmenlerin veya ders kitabı yazarlarının söz konusu kavramları edinme safhaları, öğrencilerden çok öncedir. Öğretmen veya yazarın kavramı kullanma hususunda, öğrencinin düzeyini ve kavramla ilgili yaşantı düzeyini dikkate almaması kavram öğretme süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu bakımdan öğrencinin kavramla ilgili yaşantılarını arttıracak öğretim yöntem ve teknikleri önem kazanmaktadır denilebilir. Kavram öğretiminin bireyi merkeze alan yaklaşımlarla daha iyi gerçekleştiğini, yapılan çalışmalar göstermektedir (Köksal, 2006).

Kavram öğretimindeki en büyük güçlüklerden birisi olarak ifade edilebilecek kavram yanlışlarının ana nedenleri olarak şunlar sıralanabilir:

- Daha önce edinilen kavramların eksik ya da yanlış anlaşılması,
- Günlük dilde kullanılan kavramların bilimsel dilde farklı işlevlerinin olması,
- Konular ve kavramların öğretilmesinde uygun eğitim ortamlarının oluşturulamaması,
- Kavramların birbiriyle ve günlük hayatla ilişkisinin kurulmaması (Köksal, 2006: 477).

Burada öne çıkan unsurlar olarak özellikle kavramlarla ilgili ön bilgi seviyesi ve kavram öğretiminin gerçekleştirildiği ortam göze çarpmaktadır.

Öğrenme yaşantıları, eğitim programlarının en önemli boyutudur ve eğitim programlarında yer alan kavramların kazanılması, ancak uygun uyarıcı ve ilkelere dayalı olarak geliştirilmiş bir organizasyonda edinilecek öğrenme yaşantılarına dayalı olarak gerçekleşmektedir (Demirel, 2000). Bu açıdan düşünüldüğünde öğretmenlerin konuyu doğrudan anlatması yerine; öğrencilerin yaparak, yaşayarak öğrenmelerine olanak ve fırsat vermeleri gerekmektedir (Sönmez, 2010). Burada öğrenciyi öğretim faaliyetlerinin içerisine katan ve özellikle kavram analizi safhasıyla öğrencinin, kavram

ile ilgili öğrenme yaşantılarını arttıran kavram bulmacaları dikkat çekmesi gereken bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Oyun, bulmaca gibi alternatif değerlendirme tekniklerinin öğrencilerin ilgisini çektiğini ve öğrenmelerini pozitif yönde etkilediği (Gürses, 2006) ve bulmaca tekniği ile hazırlanan değerlendirme materyallerinin öğrencileri düşünmeye ve araştırmaya yönlendirdiği (Karamustafaoğlu ve arkadaşları, 2006; akt.Alkış, 2008: 70) bulgularına ulaşılan araştırmalar da mevcuttur.

Bulmacalar aynı zamanda, öğrencilerde kavram gelişimini sağlamakta, grup olarak çözüldüğünde öğrenciler arasında işbirliğini geliştirmekte, dersi anlaşılır ve zevkli hale getirmekte, konuyu basitçe özetlemekte ve değerlendirme aracı olarak da kullanılabilir (Gürdal ve Baysal, 1996; akt. Alkış, 2008,s.75).

Kavram bulmacaları, kavram öğretimi konusunda öğretmenlerin çalışmalarına yeni bir zenginlik katabilecek mahiyetteki etkinlikler olarak nitelendirilebilir. Öğrenci kavram bulmacaları üzerine çalışırken, bir kavramı salt ezberleme yerine bir takım aşamalardan geçerek bireysel ve grup sorumluluğu altında somut hale getirerek öğrenmektedir (Taşlı, 2005). Kendi bildiklerini işbirlikli çalışma kapsamında arkadaşlarıyla paylaşırken öğrenme düzeyini de artırmaktadır. Grup çalışması yanında aynı zamanda öğrencilerin bağımsız öğrenme yeteneklerini de geliştirebilir. Böylece onlara bilgi empoze etme yerine kendilerinin bilgiye empoze olmaları yolu açılır ve bu durum öğrencilere öğrenmeyi öğretmede önemli bir adım olabilir. Kavram bulmacaları öğrenciler için çözümü mümkün problemler olarak düşünülmeli ve onların problem çözme mantıklarının gelişimine sağlayacağı katkı dikkate alınmalıdır (Taşlı, 2005: 4).

Kavram öğretimi ve bu faaliyetin bir parçası olarak kavram yanılgılarının giderilmesi hususunda kavramsal değişim metinleri, anlam çözümleme tabloları, kavram haritaları, analogi ve rehber materyallerin kullanılabileceği belirtilmektedir (Köksal, 2006: 477). Yukarıda yer alan kaynaklara ve bulgularına dayanarak bu materyallerin arasına kavram bulmacalarını da dahil edebiliriz.

1.7. KAVRAM ANALİZİNE GENEL BAKIŞ

Kavram öğretiminde kullanılabilecek yöntemlerden birisi de kavram analizidir. Kavram analizinden bahsederken öncelikle kavram ve kavram öğrenmenin özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır:

- Kavramların algılanan özellikleri bireyden bireye değişebilir,
- Kavramın bireyin düşüncelerindeki ilk oluşum hali olan orijinali (prototip) vardır,
- Kavramların bazı özellikleri, bazen birden fazla kavramın üyesi olabilirler,
- Kavramlar objelerin ve olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşur,
- Kavramlar çok boyutludur,
- Kavramlar kendi içlerinde, özelliklerine uygun belli ölçütlere göre gruplanabilirler,
- Kavramlar aralarındaki etkileşime dayanarak, bir bütünlük oluştururlar, bunlar kavram haritaları adı altında incelenmektedir,
- Kavramlar dille ilgilidir,
- Kavramların özellikleri de kendi içinde birer kavramdır (Ülgen, 2004: 108-116).

Kavram ve kavram öğrenme hususunda yukarıda sayılan özellikler dikkate alındığında sürecin kompleks yapısı ve bireye özgü oluşu ön plana çıkmaktadır. Bu durumda basit metotlarla kavram öğrenme sürecinin başarılı şekilde gerçekleştirilmesinin güç olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle bu tip bir yaşantıda kavramların özelliklerinin ve birbirleriyle olan anlamsal bağlarının çözülmesi ihtiyacı doğmaktadır.

Öğretim sürecinde, öğretmenlerin temel kavramları geliştirme esnasında üç soruya dikkat etmeleri gerekmektedir:

- Öğrenci ne biliyor?
- Öğrenciye göre bu nasıl önemli olabilir?
- Kavram buradan hareketle nasıl gelişebilir? (Cannon, 2002: 25)

Buradan hareketle kavram öğrenimi hususunda öncelikle öğrencinin söz konusu kavram hakkındaki ön öğrenmelerinin tespitinin gerektiği ve sonrasında öğrenci ilgisinin işe koşulmasıyla kavram öğretimi sürecine geçilmesi gerektiğinden bahsedilebilir.

Bilişsel yaklaşımı benimseyen eğitim psikologlarına göre, bir kavramı öğrenmek için, bireyin ilgili kavramların bütününe dikkate alarak, anlam ağı kurarak, ilkeler oluşturması ve şema geliştirmesi gerekli görülür. Bu süreçte birey, yaşantıları yoluyla olumlu ve olumsuz örneklerden edindiği benzerlik ve farklılıkları, geliştirdiği belli ilkeler ve önermeler ışığında gruplayarak kavram geliştirir (Ülgen, 2004: 119). Bu

sebeple kavramın içerik öğelerinin tahlili, kavram öğrenme hususunda önem kazanmaktadır.

Önceki bölümlerde de değinildiği üzere kavram sınıflamaları, kavramların yapısal farklılıklarına göre değişkenlik gösterebiliyordu, ancak kavramlar nasıl sınıflandırılırsa sınıflandırılırsın içerik öğeleri değişkenlik göstermemektedir. Martorella (1986)'ya göre bir kavram tanım, ayırt edici ve ayırt edici olmayan özellikleri ile örnek olan ve olmayanlardan oluşmaktadır. Bu öğelere “kavramın içerik öğeleri” denilmektedir (akt. Kılıç,2007,s.146). Kavramın içerik öğelerinin açılanması için uygun tekniklerden birisi olarak kavram analizini gösterebiliriz. Zira kavram analizi tekniğinde kavramın içerik öğeleri öğrenciler tarafından birer birer açılanmakta ve işbirlikli öğrenme ile öğrenciler, birbirlerinin öğrenmelerinden sorumlu hale gelmektedir. Kavram içerik öğelerine göre kavramın özellikleri; “ayırt edici” ve “ayırt edici olmayan” özellik olarak ikiye ayrılmaktadır. Ayırt edici özellikler kavram sınıfında bulunan üyeleri diğerlerinden ayıran özelliklerdir ve kavramın zihinde yapılandırılmasında son derece önemlidir. Ancak yalnızca ayırt edici özellikler çalışılarak yeterli bir sınıflama oluşturulamaz. Ayırt edici olmayan özellikler, kavramın diğer kavram örneklerinden ayrılmasını sağlamayan ve değişebilen özelliklerdir (Martorella, 1986; akt. Kılıç, 2007: 146).

Araştırmalar, öğrencilere basit biçimde kavramın tanımını sunmanın, kavram edinmeyi garantilemediğini göstermektedir (Kılıç, 2008: 233). Öğrencilerin doğru sınıflama yapabilmesi için kavramın örnekleri ve örnek olmayanları öğrenciye sunulmalıdır. Kavram öğretiminde örneklerin ve örnek olmayanların belli bir bütünlükle sunulması, kavram kazanımında aşırı genelleme, dar genelleme ve yanlış kavramsallaştırmaya bağlı hataların azalmasına da yardımcı olmaktadır (Tennyson ve Park, 1980; Martorella, 1998; akt. Kılıç, 2008,s.233; Şimşek, 2006: 32).

Kavram analizinin boyutları ve sıralaması şu şekilde sıralanabilir;

- a) Kavramın en çok kullanılan adı belirlenir,
- b) Kavramın ne anlama geldiğini gösteren basit bir tanım belirlenir,
- c) Kavramın karakteristiklerini belirleyen ayırt edici özellikler belirlenir,
- d) Kavramla ilgili olan ayırt edici olmayan özellikler belirlenir (Kılıç, 2007: 147).

Yukarıda bahsedilen kavram özelliklerinden “kavramların özellikleri de kendi içinde birer kavramdır” ifadesine göre; kavramın ayırt edici ve ayırt edici olmayan

özelliklerinin tasviri de genelde farklı kavramlar yoluyla yapılmaktadır. Bu durum bir kavramı öğrenirken başka kavramlar hususunda da ön öğrenmelere sahip olmayı zaruri kılmaktadır. Bilindiği üzere kavram öğrenme hayat boyu devam eden bir süreçtir ve birey yaşantıları yoluyla edindiği kavramları her zaman doğru şekilde sınıflandıramayabilmektedir. Bu durumda kavramın içerik öğelerinden “ayırt edici” ve “ayırt edici olmayan” unsurlar çalışılırken, bir başka içerik öğesi olan “örnek olan” ve “örnek olmayan” durumlar vasıtasıyla zihinlerde halihazırda oluşmuş olan kategorilerin niteliklerini anlamaya çalışmak önem kazanmaktadır.

Sosyal Bilgiler kavramlarının derin bir anlam ağına sahip oldukları göz önünde bulundurularak, kavram öğretiminde kavramın içerik öğelerinin deşifre edilmesini sağlayacak öğrenci merkezli bir etkinlik olarak değerlendirilebilecek; “kavram ağı” çalışmaları yapılarak işe başlanabilir (Cannon, 2002: 26). Bu konuda “devrim” kavramının öğretimine dayalı bir örnek sunan araştırmacı, öncelikle öğrencilerden bu kavramın tanımına ulaşmalarının beklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Daha sonra ise öğrencilerden tarihi devrim örnekleri sıralamaları istenmektedir; Amerikan, Fransız, Meksika, Rus, Hindistan, İrlanda devrimleri gibi. Tanımlar kapsamındaysa sanayi devrimi ve iletişim devrimi gibi örneklerin de sıralanabileceğini belirtmektedir. Sonraki süreçte öğrenciler, olay veya durum hakkındaki muhtelif görüşleri sorgularlar, bilgilerini organize ederler, bilgilerinden temaya ve genellemelere ulaşarak (kavram ağı oluşturma safhası), bulgularını; önemli olay ve insanları canlandıran poster, coğrafi değişiklikleri ve savaşları gösteren haritalar, edebiyattan alıntılar, sanatsal yaratımlar ve benzeri ürünlerle ortaya koyarlar (Cannon, 2002: 29). Cannon (2002)’un kavram ağı çalışması, kavramın içerik öğelerinin anlaşılmasına farklı bir açıdan yaklaşması bakımından dikkat çekicidir.

Kavramsal değişimin sağlanmasında, yani kavram öğrenmenin gerçekleşmesi sürecinde en önemli basamaklardan birisi, öğrencinin ilk kavramalarını sorgulaması durumunu sağlamak için sorgulayıcı etkinliklere ihtiyaç duyulmasıdır (Köksal, 2006: 476). Bu sebeple kavram bulmacası etkinliği kapsamında, sözcük avı ile birlikte kavram analizi gibi sorgulayıcı bir etkinliğin kullanılması gerekmektedir.

Kavramın yapısı ve sunulma biçimi kavram öğrenmeyi etkilemektedir;

1. Kavramın Yapısına İlişkin Özellikler

- a) Kavramın kurallarının yapısı
- b) Kavramın ilişkili ve ilişkisiz nitelikleri
- c) Kavram taksonomisi

2. Kavramın Sunulmasına İlişkin Özellikler

- a) Kavramın olumlu ve olumsuz örnekleri
- b) Örneklerin sırası
- c) Örneklerin benzerliği
- d) Açık anlatımla ya da yaratıcı yöntemle sunma (Özyürek, 1983).

Yukarıda sıralanan özelliklerden biri ya da bir kaçına dikkat edilmediğinde kavram öğrenme gerçekleşmez ya da yanlış öğrenme söz konusu olur (Özyürek, 1983: 4). Kavramın yapısı ve sunulma biçiminin kavram öğrenme üzerindeki etkisine dayalı olarak; kavram analizi tekniği, kavram öğrenme hususunda kilit role sahip olmaktadır (Özyürek, 1983).

Bu sınıflandırma esasında neden bazı kavramların daha kolay ve neden bazı kavramların daha zor öğrenildiği konusunda da fikir vermektedir. Diğer yandan Şimşek (2006)'ın sınıflandırmalarından birisi olan somut-soyut kavramlar hususunda Paivio (1971), somut sözcüklerin birbirinden bağımsız olan sözel ve görsel kodlama sistemleriyle belleğe saklandığını ama soyut sözcüklerin yalnızca sözel etiketler aracılığıyla kodlandığını ileri sürmektedir. İki bellek koduna sahip olmak, hedefteki nesneyle ilgili daha iyi bir anımsama şansına sahip olmayı sağlayabilir. Somut kavramların ikili kodlama olasılığının yüksek olması, bu kavramların soyut kavramlara oranla neden biraz daha kolay öğrenildiğini açıklamaktadır (akt. Şimşek, 2006: 42). Bu durumda somut kavramların öğretiminde kavramın temsil ettiği nesneye ilişkin görsel materyaller sunmak öğrenme sürecini olumlu yönde etkileyebilir. Ancak Sosyal bilgiler gibi farklı disiplinlere ait çok sayıda soyut kavramı barındıran bir öğretim programının uygulanması hususunda durumun bu kadar kolay olmayacağı aşıkardır.

İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramları anlama düzeyleri konusunda yapılan bir çalışmada, öğrencilerin ilk kez karşılaştıkları kavramların resim, şekil ve grafik gibi görsel yöntemlerle sunulması yönünde bir öneri geliştirilmiştir (Yazıcı ve Samancı, 2003). Sosyal Bilgiler Öğretim programı kapsamındaki tarih, hukuk, ekonomi vb. disiplinlere ait çok sayıdaki soyut kavramın görselleştirilmesi bazen güç, bazen de imkansız olabilmektedir. Bu sebeple özellikle soyut kavramların öğretiminde gösterme, görselleştirme, anlatma gibi teknikler yetersiz kalmakta ve öğrenciyi sürecin içerisine katarak kavramı açılımamasını sağlayacak kavram bulmacaları, kavram analizi gibi tekniklerin kullanımı gerekmektedir.

Kavram öğrenme, esasında yeni edinilen bir bilgiyi doğru sınıflandırma becerisine dayanmaktadır. Doğru sınıflandırmanın ön koşulu ise ancak başta ayırt edici

özellikler olmak üzere; kavramın içerik öğelerinin analizi ile mümkündür. Genelleme, ayırt etme ve yanlış kavramsallaştırma şekillerinde kavram sınıflama hatalarının yapılabildiğini bilinmektedir (Şimşek, 2006: 33-35). Eğer kavram analizi sistemleştirildiği şekilde, kurallarına uygun bir formatta gerçekleştirilmezse, sınıflandırma hatalarının görülme sıklığında artış riski bulunduğu hususunda tahmin yürütülebilir.

Kavram öğretimi hususunda yapılan olası hata türlerine ve örneklerine değinmek gerekirse; bunların başında, kavram analizi sırasında kavramın birer olumlu ve olumsuz örneğine yer vermek gelmektedir. Kavramın birer olumlu ve olumsuz örneklerinin sunulduğu durumlarda, kavramın ilişkisiz niteliklerinin sabit tutulması ya da kontrol edilememesi öğrencilerin değişik ipuçlarına takılmalarına neden olmaktadır (Özyürek, 1983: 9-11). Bu sebeple kavramın örnek olan (olumlu) ve örnek olmayan (olumsuz) durumları ile ilişkili (ayırt edici) ve ilişkisiz (ayırt edici olmayan) özellikleri yeterli sayıda ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Bu durum, kavramın özelliğine göre farklılık arz edebilir.

Kavram öğretimi sırasında kavramın özelliklerine gereken önem gösterilmediği takdirde, “öğrencilerin sıklıkla birbirine karıştırdığı kavramlar” olgusu ortaya çıkmaktadır. Örneğin bu kavramlardan birisi olan “ırmak” kavramının pek çok genel özelliğini, “çay” ve “dere” kavramları da taşımaktadır. Her üçü de su kütlesidir, her üçünün de suyu akış halindedir, her üçünde de canlılar yaşayabilir. Bunlar, bu kavramların ayırt edici olmayan özellikleri olarak nitelendirilebilir. Burada ırmak kavramını, çay ve dere kavramlarından farklı kılan özellik, ırmağın taşıdığı su miktarı, su toplama havzası ve boy uzunluğudur. Ayırt edici özelliklerin belirlenememesi, kavramın öğrenilmesini güçleştirmekte ve çoğunlukla kavram yanılgılarına sebep olmaktadır (Bayram ve Cın, 2010: 106).

Kavram analizinin, kavram öğretimi sürecindeki işlevine bağlı olarak; araştırmacılar içerik öğelerini öğrenme ve öğretmenin önemi üzerinde uzun yıllardır sıklıkla durmaktadır (Ülgen, 2004; Bruner ve diğ., 1956; Joyce ve Weil, 1996; akt. Kılıç, 2007,s. 156).

1.8. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde sosyal bilgiler dersi alanındaki kavram bulmacaları ve öğretimi ile çalışma alanı dışındaki kavram bulmacaları ve öğretimi ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

1.8.1. Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde Sosyal Bilgiler dersi kapsamındaki kavram bulmacaları, kavram analizi ve kavram öğretimi ile ilgili ulusal ve uluslararası araştırmalara yer verilmiştir.

Alan yazın incelendiğinde, Sosyal Bilgiler dersinde kavram öğretimi hususunda gerçekleştirilen çalışmaların; kavram karikatürü, kavram analizi, kavram yanlışları, kavram bulmacası, kavram öğrenme düzeyi, kavram ağı, kavram haritası, resimli kitap kullanımı, eğitsel oyunlar, problem çözme, işbirlikli öğrenme gibi hususlar üzerine gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu araştırmaların en büyük kısmını kavram öğrenme düzeyi ve kavram yanlışları üzerine olanlar oluşturmaktadır. Kavram bulmacaları üzerine gerçekleştirilen araştırmaların sayısı ise sınırlıdır (Taşlı, 2005; Alkış, 2008; Aslan, 2012; Kaymakçı, 2012).

Kavram bulmacaları konusunda gerçekleştirilen araştırmaların geneli, kavram bulmacası geliştirme ve bunların ideal şekilde kullanımı üzerinedir (Taşlı, 2005; Alkış, 2008; Kaymakçı, 2012). Bu konudaki bir araştırma ise kavram bulmacalarının, kavram öğrenme üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik olup; kavram bulmacalarının, kavram öğrenmeyi olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Aslan, 2012).

Kavram bulmacası alanında gerçekleştirilen araştırmanın bulgularına göre; kavram bulmacaları öğrencinin bağımsız çalışma becerilerini ve grupla çalışma becerilerini birlikte geliştirmektedir, böylece öğrencilere bilgi empoze etmek yerine onların bilgiye empoze olmalarının yolu açılmaktadır (Taşlı, 2005). Sosyal Bilgiler dersi kapsamındaki coğrafya konularıyla ilgili olarak geliştirilen çengel bulmacaların öğretmenler tarafından kullanılmasının, öğrenme durumlarıyla ilgili fayda sağlayabileceği düşünülmektedir (Alkış, 2008). Özellikle öğrenme yaşantıları açısından düşünüldüğünde öğrencilerin aktif olması ve ders esnasında kullanılan öğretim yöntemi ile eğlenmeleri kavram bulmacası kullanımına bir gerekçe oluşturabilir (Kaymakçı, 2012). Zira kavram bulmacaları eğlendirmelerinin yanında, muhtemelen bu durumdan bağımsız olmamak kaydıyla, aynı zamanda kavram öğrenmeyi de olumlu yönde etkilemektedir (Aslan, 2012). Bu açıdan düşünüldüğünde, kavram bulmacalarının Sosyal Bilgiler öğretiminde

kullanımının arttırılması adına öğretmen adaylarının eğitiminde bu tekniğin öğretime de yer ayrılması gerekmektedir (Taşlı, 2005).

Alan yazında kavram bulmacalarını konu edinen araştırmaların sayısının oldukça az olduğunu daha önceden değinilmişti. Bu çalışmanın odaklandığı “kavram bulmacalarının akademik başarı üzerindeki etkisi” hususunda gerçekleştirilen bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Aslan (2012)’ın gerçekleştirdiği benzer nitelikteki çalışma, kavram öğrenme üzerine odaklanmasına rağmen, kazanımların edinimi hususunda akademik başarı düzeyi belirlememiştir. Bu çalışma kapsamında kullanılan kavram bulmacası etkinlikleri, “sözcük avı” bulmacası ile “kavram analizi” tekniğinin birleştirilmesi neticesinde oluşturulmuştur. Bu sebeple kavram analizi alanında yapılan çalışmalar da bu araştırma açısından önem kazanmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretimi alanında kavram analizi ile ilgili çalışmaların sayısı da oldukça azdır (Yükselir, 2006; Dündar, 2007; Sönmez Demirezen, 2011). Bu çalışmalar da kavram analizi tekniğinin kavram öğrenme ve akademik başarı üzerindeki etkisine odaklanmıştır. Buna göre “kavram adı, kavram tanımı, kavramın belirleyici özellikleri, kavramın belirleyici olmayan özellikleri, en iyi örnek, diğer kavram örnekleri ve kavrama örnek olmayan örneklerin sunulması” gibi bu çalışmadakine benzer adımların uygulandığı kavram analizi tekniği; ilkokul 3. sınıfta kavram öğrenme başarısını arttırmaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin derse yönelik tutumlarını da olumlu etkilemektedir (Dündar, 2007). Aynı bulgu daha ileri sınıflardaki öğrencilerde de tekrar etmiştir; 6. Sınıf Sosyal Bilgiler “Coğrafyamız ve Dünyamız” ünitesinde geçen kavramların kazanımı ve kalıcılığında kavram analizi tekniği, geleneksel yöntemle göre daha etkili olmuştur (Yükselir, 2006). “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanındaki kavramların öğrenilmesinde, kavram analizi yönteminin öğrenci başarısına ve tutumlarına etkisinin araştırıldığı bir başka araştırma da benzer sonuç vermiştir (Sönmez Demirezen, 2011). Buna göre alan yazındaki araştırma sonuçları, kavram analizinin akademik başarıyı arttırmada ve derse yönelik olumlu tutum geliştirmede etkili bir teknik olduğu bulgusunu vermektedir denilebilir.

Kavram bulmacalarını da içerisine dahil edebileceğimiz, öğrenciyi aktif kılan eğitsel oyunların akademik başarı ve öğrenilenlerin kalıcılığı konusunda olumlu etkileri olduğunu gösteren başka çalışmalar da bulunmaktadır (Altınbulak ve diğerleri, 2006). Ancak kavram öğretimi ile ilgili çalışmaların büyük kısmı kavram öğrenme ve buna bağlı olarak yanlış veya eksik öğrenme neticesinde gerçekleşen kavram yanlışları üzerinedir.

Kavram öğrenme ile ilgili ulaşılan çalışmaların bulgularının tümü; bu konuda öğrencilerin genel durumlarını olumsuz olarak betimlemekte ve kavram öğrenme hususundaki sıkıntılara dikkat çekmektedir (Akbaş, 2002; Keskin, 2003; Yazıcı ve Samancı, 2003; Doğar ve Başbüyük, 2005; Ekiz ve Akbaş, 2005; Çakmak, 2006; Öktem, 2006; Doğan, 2007; Fidan, 2009; Akdağ, 2010; Kaya, 2011; Yılmaz ve Çiviler, 2012; Üztemur, 2013). Örneğin Keskin (2003) tarafından yapılan araştırmada; 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler, tarih disiplini ile ilgili 39 kavramdan yalnızca 11'ini %70 ve üzerindeki bir başarı oranı ile öğrenmişlerdir. 4. Ve 5. Sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler derslerindeki kavramları kazanma düzeylerini gösteren bir başka çalışma da (Öktem, 2006), bu veriyi desteklemektedir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilere 30 kavram yöneltilmiş ve tam öğrenme alt sınırı olan %70 ve üzerine 4. sınıflarda 6 kavramda, 5. sınıflarda ise 10 kavramda ulaşılmıştır (Öktem, 2006).

Bazı çalışmalarda ise doğrudan öğrenim problemi yaşanabileceği düşünülen kavramlara odaklanılmış ve benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Yazıcı ve Samancı, 2003; Doğar ve Başbüyük, 2005; Ekiz ve Akbaş, 2005; Doğan, 2007; Fidan, 2009). Buna göre öğrenciler; yayla, kıyı, dağ, akarsu, boğaz, iklim, yağış, bölge kavramlarında, kavram yanılgısı yaşamakta; havza, plato, baraj gibi kavramlarda ise kavram kargaşasına düşmektedir; orman, volkan, hava durumu, bozkır, deniz, çevre, ada gibi kavramları ise kolay anlamaktadırlar (Yazıcı ve Samancı, 2003). Öğrencilerin Sosyal Bilgiler konuları içerisinde hava ve iklim olaylarıyla ilgili; hava, atmosfer, iklim ve hava durumu gibi kavramlarla ilgili olarak da kavram yanılgısına düştükleri tespit edilmiştir (Doğar ve Başbüyük, 2005). 5. Sınıf Öğretim Programında bulunan “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesindeki “devlet, milli egemenlik, cumhuriyet, demokrasi, anayasa, yasa, merkezi yönetim, yerel yönetim ve vatandaş” kavramlarının öğrenilmesinde; öğrencilerin başarı düzeylerini ve varsa yaptıkları yanlışların belirlenmesini amaçlayan bir başka çalışmada ise, 51 soruluk kavram başarı testi sonucuna göre; öğrencilerin %91.6'sının başarısı %50'nin altında kalmış, geri kalan %8.4'ü ise %50 ile %60 arasında başarı göstermiştir, %60'ın üstünde başarı gösteren öğrenci bulunmamaktadır (Doğan, 2007). Kavram Başarı Testi puanları cinsiyete göre farklılaşmamış, ancak sosyoekonomik düzeye göre farklılaşmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin kavramları tam olarak kazanamadıkları, kavramların özellikleriyle ilgili olarak sahip oldukları birtakım bilgilerinin yanlış olarak, kavramların; türsel, cins ve uzak cins özelliklerini kapsadığı ve bu yüzden doğru sınıflama yapamadıkları ortaya çıkmıştır (Doğan, 2007).

İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin astronomiyle ilgili; evren, güneş sistemi, gezegen, yıldız, uydu, yörünge ve güneş kavramlarını anlama düzeyleri de yeterli düzeyde değildir, öğrencilerin bu kavramlarla ilgili birçok kavram yanlışlığına sahip olduğu tespit edilmiştir (Ekiz ve Akbaş, 2005). İlköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin dünyanın eksen, kutup noktası, kutup dairesi, dönence, ekvator, başlangıç meridyeni, paralel, meridyen, enlem, boylam, coğrafi konum, özel konum, matematik konum, yerel saat gibi coğrafi kavramları anlama düzeyleri de aynı tespiti desteklemektedir (Akbaş, 2002). Araştırma sonucunda öğrencilerin çalışılan kavramları anlama düzeylerinin yetersiz olduğu ve bir çok kavram ile ilgili olarak kavram yanlışlıklarına sahip oldukları bulgusuna ulaşılmış ve kavram öğretiminin önemine değinilerek, derslerde farklı yöntem ve tekniklerle kavram öğretimi üzerinde yoğunlaşılması, öğrencilerin kavram yanlışlıklarını gidermek için ek çalışmalar yapılması yönünde önerilerde bulunulmuştur. Bunun yanında 6. Sınıf öğrencilerinin nüfus ve yerleşme konularıyla alakalı çok sayıda kavram yanlışlığına sahip oldukları da tespit edilmiştir (Çakmak, 2006). “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinin “geoit” ve “küre”, “paralel” ve “meridyen”, “özel konum” ve “matematik konum”, “kroki” ve “harita”, “fiziki harita” ve “özel harita”, “milat” ve “çağ”, “kronoloji” ve “arkeoloji” kavramlarının birbirine karıştırıldığı (Akdağ, 2010) da göz önünde bulundurulduğunda 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinin kavram öğretimi ve kavram yanlışlıkları konusunda hiç olumlu bir tablo sunmadığı söylenebilir. Zira aynı ünitenin ‘milat’, ‘yüzyıl’, ‘çağ’, ‘kronoloji’, ‘fetih’ ve ‘uygarlık’ gibi tarih kavramlarına ilişkin öğrencilerin yanlışlıklarını tespit etmek ve gidermek amacıyla kavram haritaları, kavram çarkı diyagramı, çalışma yaprağı, tarih şeridi, görüşme ve öğrenci günlükleri gibi çeşitli uygulamalar yapılan çalışma sonucunda; öğrencilerin araştırılan kavramlara ilişkin birçok yanlışlığa sahip oldukları, günümüz bakış açısıyla geçmişe baktıkları ve anakronizm sorunu yaşadıkları belirlenmiştir. Bu yanlışlıkları ortadan kaldırmak amacıyla kullanılan yöntem, teknik ve etkinliklerin oldukça başarılı olduğu, öğrencilerin kavram yanlışlıklarında önemli bir azalma olduğu tespit edilmiştir (Yılmaz ve Çiviler, 2012).

İlköğretim 8. Sınıf öğrencileriyle daha soyut kavramlar üzerinde gerçekleştirilen bir başka araştırmada ise; anahtar kavramlar “demokrasi” ve “cumhuriyet” olarak belirlenmiştir. 218 sekizinci sınıf öğrencisine uygulanan 16 soruluk kavram başarı testinin sonuçlarına göre; öğrencilerin soruları doğru cevaplama oranı %53 ve altında çıkmıştır. Öğrenciler, siyasi rejim ile devlet şeklini ayıramamış, cumhuriyet kavramının türsel kavramı olan “monarşi” kavramını çok az kullanmış, demokrasi dışındaki

“teokrazi, diktatörlük, komünizm” gibi diğer siyasi rejimleri belirten terimleri çok az kullanmışlardır. Araştırma sonucunda çok az sayıda öğrencinin, cumhuriyet ve demokrasi kavramının örneklerini ve örnek olmayanlarını doğru biçimde ayırabildiği saptanmıştır (Fidan, 2009). 7. sınıf öğrencilerinin hoşgörü, kamuoyu, egemenlik, yurttaşlık ve cumhuriyet gibi önemli kavramlarla ilgili kavram yanlışlarına sahip oldukları (Kaya, 2011) göz önünde bulundurulduğunda bu durumun süreklilik arz ettiği düşünülebilir.

Kavram öğrenme sorunu yalnızca ortaokul çağındaki bireylerin problemi değildir. Hayat boyu devam eden eğitim-öğretim süreci düşünüldüğünde; bizzat öğrencileri yetiştirmekle görevli öğretmenlerin de kavram yanlışlarına düşmeleri muhtemeldir. 122 öğretmen üzerinde gerçekleştirilen araştırmaya göre; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kıdemleri ile ölçme ve değerlendirme alanındaki kavram yanlışları arasında pozitif ilişkinin olması (Üztemur, 2013) buna örnek olarak verilebilir.

Kavram öğrenme hususundaki bu olumsuz tablo; kavram öğretimi gerçekleştirilirken özellikle öğrenilmesi güç kavramların görselleştirilerek sunulması gerektiğini ve kavram öğretimi hususundaki araştırmaların artması gerektiğini göstermektedir (Yazıcı ve Samancı, 2003). Aynı zamanda kavram öğretiminin gerçekleştirilmesi ve kavram yanlışlarının farkına varılması amacıyla, öğretmenlerin farklı öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaları gerekmektedir (Doğar ve Başıbüyük, 2005). Bu konuda materyaller geliştirilmesi ve program geliştirme uzmanlarının bu konu üzerine eğilmesi de bir başka gereklilik olarak göze çarpmaktadır (Ekiz ve Akbaş, 2005).

Kavram öğretimi denildiğinde akla gelmesi muhtemel tekniklerden bir diğeri ise kavram haritalarıdır. Kavram haritaları üzerine gerçekleştirilen çalışmalar genel olarak bu tekniğin akademik başarı üzerindeki etkisine odaklanmışlardır. Örneğin ilköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konularında kavram haritalarının öğrenci başarısına etkisi üzerine gerçekleştirilen bir tez çalışması; kavram haritası yönteminin, geleneksel öğretim yöntemine göre öğrencilerin bilgilerini arttırmada daha etkili olduğunu (Bayındır, 2006); ilköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kavram haritalarının kullanımının başarıya olan etkisini belirlemeyi amaçlayan bir başka tez çalışması da, kavram haritası tekniğinin uygulandığı deney grubu öğrencilerinin başarı düzeylerinin, kavram haritası uygulanmayan kontrol grubu öğrencilerine göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Sosyal Bilgiler öğretiminde kavram öğretimine odaklanan sınırlı sayıdaki araştırmalardan bir diğeri ise bu tekniğin özellikle tarih konularının

öğretimindeki etkililik düzeyine odaklanmıştır. Buna göre, kavram haritaları kullanılmasının ilköğretim öğrencilerinin tutum, başarı, bilgilerinin kalıcılık düzeyi ve kavramları algılama becerileri üzerinde olumlu yönde etkisi bulunmaktadır (Yılmaz ve Çolak, 2012).

Kavram haritasına benzer bir yapı olarak sunulan “kavram ağı” da; Sosyal Bilgiler dersinde kavramların anlam derinliğini ortaya koyabilecek etkili bir teknik olarak literatürde yerini almıştır (Cannon, 2002).

Kavram karikatürleri de Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan tekniklerden birisidir. Ancak bu alandaki çalışmalar, diğer disiplinlerde Sosyal Bilgilere göre daha önce başlamış olup, Sosyal Bilgiler alanındaki az sayıda araştırma son yıllarda gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda da araştırmaların amacı, söz konusu tekniğin akademik başarı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik olması bakımından dikkat çekmektedir. Kavram karikatürü tekniğinin, ilköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersindeki başarıları üzerindeki etkisinin incelendiği yüksek lisans tez çalışmasında; öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen kullanılmış ve deney grubunda kavram karikatürlerine dayalı öğretim etkinlikleriyle ders işlenirken, kontrol grubundaki öğrencilerle programın öngördüğü şekilde ders işlenmiştir. Buna göre deney grubundaki öğrenciler kontrol grubundaki öğrencilere göre daha başarılı olmuştur (Alkan, 2010). Bu tekniğin, yine ilköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersindeki başarıları üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada; kavram karikatürleri kullanılarak yapılan öğretimin, geleneksel veya sadece programa dayalı öğretime göre daha etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Tokcan ve Alkan, 2013).

Tarih konularının öğretiminde seçme-seçilme hakkı, feodal, demokrasi, antlaşma gibi kompleks yapıdaki kavramların öğretilmesine dayalı tarih öğretiminin güçlüklerinden bahsedilen bir çalışmada, sonuç olarak öğretmenlere; kilit konumdaki kavramların üzerinde çalışılması ve işbirlikli öğrenme metotlarının kullanılması hususunda önerilerde bulunulmuştur (Heanen ve Schrijnemakers, 2000). İşbirlikli öğrenmenin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin erişimi ve tutumlarına etkisinin incelendiği bir başka çalışmada ise, yine benzer şekilde; yapılandırmacılık yaklaşımına dayalı işbirlikli öğrenmenin uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin, geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilere göre daha yüksek erişimi elde ettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Çelebi, 2006). Bu bulgulara göre işbirlikli öğrenme metodunu destekleyen teknikler, öğrenci başarısı üzerinde olumlu bir etki yapmaktadır denilebilir.

Sosyal Bilgiler öğretiminde, öğrenmeyi kolaylaştırdığı belirtilen diğer yöntem, teknik ve araçlar ise resimli kitaplar (Farris, 1994), olgular, kavramlar ve genellemelerin sistematik kullanımı (Taşlı, 2000), problem çözme stratejisi (Twyman ve diğerleri, 2006) vb. teknikler olarak sunulmuştur. Bunun yanında 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler programındaki coğrafya konularının genel amaçlar, eğitim durumları (içerik, araç-gereç ve materyal, öğretim yöntem ve stratejileri) ve değerlendirme bölümleri açısından öğretmen ve öğrencilerin görüşleri doğrultusunda değerlendirildiği bir araştırmada; sosyal bilgiler dersinin ders kitabına olan bağımlılığından kurtulması, çeşitli araç-gereçler kullanılarak, farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin işe koşulması yoluyla işlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretiminde öğrenme stillerine uygun etkinliklerin kullanılmasının öğrencilerin öğrenme düzeyi ve kavram yanlışlarının giderilmesi üzerinde olumlu etkileri olduğu da araştırma sonuçları ile sabittir (Şeker, 2010). Buna göre uygun öğretim teknikleri işe koşulduğunda öğrencilerin kavram yanlışları hususunda olumlu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Eğitim ortamlarında bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulması bu açıdan önem kazanmaktadır (Şeker, 2010).

1.8.2. Sosyal Bilgiler Alanı Dışında Kavram Öğretimi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Kavram öğretimi ile ilgili çalışmalara pek çok çalışma alanında rastlanmaktadır. Sosyal Bilgiler alanı dışında bu konuda özellikle Fen Bilgisi öğretimi alanındaki çalışmalar dikkat çekmektedir. Çalışmaların rastlandığı diğer alanlar ise; matematik eğitimi, biyoloji, Türkçe eğitimi, eğitim bilimleri gibi alanlardır. Bu çalışmalar da genel olarak; kavram öğrenme düzeyi, kavram yanlışları, kavram karikatürleri, kavram analizi, kavram bulmacası, problem çözme vb. teknikler üzerine gerçekleştirilmiştir.

Tez çalışmasının konusu olan kavram bulmacaları hususundaki çalışmaların miktarı diğer alanlarda da henüz çok az sayıdadır. Bu çalışmalardan birisi lisans düzeyinde öğrenim gören öğretmen adayları üzerinde gerçekleştirilmiştir. “Öğretim İlke ve Yöntemleri” dersinde kullanılan bulmaca tekniğinin, kavram öğrenme üzerindeki etkisinin araştırıldığı öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desendeki çalışmada; Sınıf Öğretmeni adayları üzerinde çalışılmış ve deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre bulmaca tekniğinin kavram öğrenme üzerindeki olumlu etkisi ortaya koyulmuştur (Kılıç, 2008). Matematik öğretimi alanında gerçekleştirilen bir literatür çalışmasında ise; bu yaklaşımın kuramsal temelleri, ilgili pratiği, yaklaşımda kullanılan bulmacalar ortaya koyularak, bu bulmacaların nitelikleri

konusunda farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. Buna göre bulmaca temelli öğrenme, eleştirel düşünme ve problem çözme ğretiminde kullanılan bir model olarak sunulmuş ve öğrencilerin matematiksel farkındalığını, genel problem çözme becerilerini, katılımcılıklarını, muhakeme gücünü arttırmakta, aynı zamanda öğrencileri eğlendirmektedir (ztrk ve diğerleri, 2013).

Bu çalışmada kavram bulmacaları içerisinde kullanılan kavram analizi tekniğinin diğer disiplinlerde de çalışıldığı görülmektedir. Kavram analizi yöntemi, ğretmen adaylarının eğitimlerinde akademik başarıyı ve bilişsel esnekliği arttırmaktadır (Kılıç, 2008). Ancak kavram analizi tekniğinin başarısını arttıran ve dikkat edilmesi gereken bazı etkenler de bulunmaktadır. Buna göre kavram analizi çalışmalarında, kavramların içerik öğelerinin çalışma öncesinde açıklanması, kavramların tam ve eksiksiz öğrenilmesinde etkili olmaktadır (Kılıç, 2007).

Sosyal Bilgiler alanında gerçekleştirilen kavram ğretimi çalışmalarının büyük kısmı; bir önceki bölümde de belirtildiği gibi kavram öğrenme düzeyi ve kavram yanılgılarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Sosyal Bilgiler alanı dışındaki çalışmalarda da bu durumun devam ettiği ve çalışmaların önemli bir kısmını kavramların öğrenilme düzeyi ile kavram yanılgıları üzerine gerçekleştirilen çalışmaların oluşturduğu görülmektedir. Buna göre; bilgisayar destekli öğretimin, kavram ğretimi üzerindeki etkilerinin incelendiği bir araştırma, bu tekniğin kavram öğrenme hususunda başarıyı arttırdığını göstermektedir (Grubb, 2000). Ayrıca aynı araştırma, benzer bulguyu veren 52 farklı araştırmadan daha bahsetmektedir. Farklı bir alanda; biyoloji eğitiminde gerçekleştirilen bir yüksek lisans araştırması da buharlaşma, yoğunlaşma ve kaynama kavramlarının öğrenciler tarafından anlaşılma düzeyini belirlemeyi amaçlamış ve bu hususta öğrencilerin pek çok kavram yanılgısına sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır (Coştu, 2002). Türkçe eğitimi alanında, kavram öğrenme üzerine gerçekleştirilen bir başka araştırma ise; çok uyaranlı eğitim ortamlarının kavram gelişimi ve kavram gelişiminin kalıcılığı üzerinde, programda öngörülen yaklaşıma göre daha etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Hayran, 2010).

Kavram yanılgılarının araştırıldığı çalışmalar biyoloji, fen bilgisi eğitimi ve eğitim bilimleri alanlarında gerçekleştirilmiştir. Biyoloji ğretmen adaylarının biyolojinin temel konularındaki kavram yanılgılarını saptamak ve bu kavram yanılgılarının nedenlerini biyoloji eğitimi alanındaki ğretim yeleri ile görüşerek belirlemeyi amaçlayan bir çalışmada; ekoloji, bitki biyolojisi, sindirim sistemi, solunum, boşaltım sistemi, enzim, osmoz, difüzyon, hücre bölünmesi, sınıflandırma ve

besin ağı gibi biyolojinin temel konu ve kavramlarında, öğretmen adaylarının kavram yanlışlarına sahip olduklarını tespit edilmiştir (Tekkaya ve diğerleri, 2000). Kavram yanlışısı yalnızca aday öğretmenlerde karşılaşılan bir durum değildir. Görev başındaki öğretmenler üzerinde gerçekleştirilen farklı çalışmalar da benzer sonuçlar vermektedir. Örneğin ölçme ve değerlendirme alanında gerçekleştirilen; ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin, ölçme ve değerlendirme alanı ile ilgili kavram yanlışlarını belirlemeyi amaçlayan tarama türündeki bir çalışma, öğretmenlerin en fazla “düzeltme puanı” kavramında (%40) kavram yanlışısına sahip olduklarını, genel olarak belirlenen kavramlarda kavram yanlışısına sahip olduklarını göstermiştir (Arık, 2006). Fen bilgisi eğitimi alanında gerçekleştirilen bir başka araştırma da; 7. Sınıf öğrencilerinin “Maddenin İç Yapısına Yolculuk” ünitesinde pek çok kavram yanlışısına sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır (Kuşakçı, 2007). Bu çalışmada kavram karikatürlerinin kavram yanlışlarını azalttığı yönünde bir bulgu da sunulmuştur.

Kavram yanlışlarının, öğrencilerin zeka alanları ile ilişkisinin olup olmadığının araştırıldığı Fen Bilgisi Eğitimi alanındaki yüksek lisans tez çalışmasında; öğretimi olumsuz yönde etkileyen kavram yanlışları ile çoklu zekâ alanları arasında bir ilişki olduğu bulunmuş ve bunun üstesinden gelmek için yöntem geliştirilmiştir (Borazan, 2008). Fen bilgisi eğitimi alanındaki bir başka çalışmada ilköğretim 8. sınıf Fen Bilgisi dersinin kimya konularını oluşturan; periyodik tablo, kimyasal bağlar, kimyasal tepkimeler, asitler-bazlar konularında öğrencilerin sahip olduğu kavram yanlışlarını tespit etmek ve bu kavram yanlışlarının giderilmesi için öneriler sunmak amacıyla gerçekleştirilen yüksek lisans tez çalışmasında; toplam 633 öğrenci üzerinde çalışılmış ve literatürde yer alan pek çok kavram yanlışısının bu çalışmada da tekrar ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca literatürde yer almayan bazı kavram yanlışları da tespit edilmiştir (Altınyüzük, 2008).

Kavram yanlışlarını tespit edip bunları ortadan kaldırmak üzere gerçekleştirilen bir başka çalışmada; basıncın sıvıların kaynama sıcaklığı üzerindeki etkisini öğretmede, konu ile ilgili kavramların öğretiminde kullanılabilecek bir çalışma yaprağı geliştirilmiştir. Geliştirilen çalışma yaprağının öğrencilerin sahip oldukları kavram yanlışlarını gidermede ve basınç-kaynama ilişkisini anlamada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Coştu ve diğerleri, 2003).

Sosyal bilgiler dışındaki alanlarda, özellikle Fen eğitiminde kavram karikatürü ile ilgili çalışmaların sayısında son yıllarda artış göze çarpmaktadır. Bu çalışmalara değinilecek olursa; kavram karikatürlerinin yapılandırmacı öğrenme süreci üzerindeki

etkisinin araştırıldığı bir çalışmada; kavram karikatürlerine dayalı bir öğretimin yanlışlıkların altındaki nedenleri açığa çıkarabildiği ve öğrencileri araştırmaya sevk edebildiği ortaya koyulmuştur. Buna ek olarak kavram karikatürlerinin, kavram yanlışlıklarını gidermedeki başarısı öntest-sontest tekniği ile araştırılmış ve başarılı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Kabapınar, 2005). Fen ve teknoloji öğretiminde zihin haritası ve kavram karikatürü etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarılarına ve sorgulayıcı öğrenme becerileri algılarına etkisinin araştırıldığı bir başka çalışmada; eşitlenmemiş kontrol gruplu ön test-son test deneysel deseni kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulguların yorumlanması sonucunda zihin haritalarının ve kavram karikatürlerinin kullanımına dayalı etkinliklerin, öğrencilerin akademik başarılarına ve sorgulayıcı öğrenme becerilerine olumlu yönde katkısı olabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Evrekli ve Balım, 2010). İlköğretim fen ve teknoloji dersi “insan ve çevre” ünitesinde kavram karikatürleriyle desteklenmiş bilimsel hikâyelerin kullanımının, öğrencilerin akademik başarıları, tutumları ve motivasyonları üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlayan bir başka çalışmada; öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel model kullanılmıştır (Yılmaz, 2013). Bu araştırmanın analiz sonuçlarına göre kavram karikatürleriyle desteklenmiş bilimsel hikâyelerin kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin akademik başarılarının, fen ve teknoloji öğretim programına göre öğretimin gerçekleştirildiği kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarılarından anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin fen bilgisi dersine yönelik tutumları ve fene yönelik motivasyonları arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirtilmiştir (Yılmaz, 2013).

Fen ve Teknoloji öğretimi alanındaki kavram karikatürleriyle ilgili çalışmalar, yalnızca ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmemektedir. Fen Bilgisi Öğretmenliği programında okuyan toplam 212 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen bir başka çalışmada bitkilerin yaşam süreçleri, maddenin doğası, maddedeki değişim, elektrik, kuvvet ve hareket, ışık, dünyamız ve çevresi, enerji gibi bazı fen konularıyla ilgili olarak, öğrencilerin düşünceleri kavram karikatürleri kullanılarak araştırılmıştır (Demir, 2008). Araştırmada, Fen Bilgisi Öğretmenliği öğrencilerinin bazı alternatif kavramlara sahip oldukları ve bu alternatif kavramların belirlenmesinde kavram karikatürlerinin açık uçlu sorulara göre bazı avantajlarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Demir, 2008).

Kavram karikatürleriyle ilgili olarak Matematik eğitimi alanında gerçekleştirilen bir başka araştırmada ise kavram karikatürlerinin kullanılmasının öğretime getireceği yararlarından bahsedilmiştir (Uğurel ve Moralı, 2006).

Kavram bilgisi ve kavramsal anlayış, pek çok farklı konudaki araştırmada da ilgiye mazhar olmuştur. Örneğin 1992 yılında gerçekleştirilen bir araştırmada; problem çözme görevlerinde, öğrencilerin başarılarının altında yatan kavramsal anlayış, geçerli bir gösterge olarak tespit edilmiştir (McDermott ve Shaffer, 1992, akt. Romance ve Vitale, 1999,s.1). Kavram öğretiminin ilkelerinin ve kavram öğretiminin güçlüklerinin, çoklu zeka teorisi açısından incelendiği bir başka çalışmada; çoklu zeka teorisine yönelik etkinliklerin kavram öğretiminde olumlu neticeler verdiği belirtilmiştir (Köksal, 2006).

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın bu kısmında; deneme modeli, çalışma grubu, bağımlı ve bağımsız değişkenler, çalışmada kullanılan veri toplama araçları, yöntem ve verilerin analizi hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinin kavram bulmacası etkinlikleri yoluyla öğretiminin akademik başarı üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla araştırmada deneme modellerinden gerçek deneme modeli kullanılmıştır.

Deneme modelleri, neden-sonuç ilişkilerini belirlemeye yönelik, doğrudan araştırmacının kontrolü altında, gözlenmek istenen verilerin üretildiği araştırma modelleridir (Karasar, 2011: 87). Bu tip araştırmalarda araştırmacı farklı uygulamalar yapar ve bağımsız değişkenin kontrolünü elinde tutarak bağımlı değişkende meydana gelen değişiklikleri gözlemler (Sümer, Demirutku ve Özkan, 2005: 46). Deneme modelleri, Campbell ve Stanley tarafından “deneme öncesi modeller”, “gerçek deneme modelleri” ve “yarı deneme modelleri” olmak üzere üç grupta ele alınmıştır (akt. Karasar, 2011:95).

Çalışmada gerçek deneme modellerinden “öntest – sontest kontrol gruplu desen” kullanılmıştır. Bu amaçla deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Öntest – sontest kontrol gruplu desen, Karasar (2011) tarafından Tablo 2’de verildiği gibi gösterilmiştir.

Tablo 2: Öntest – Sontest Kontrol Gruplu Desen

G ₁	R	O _{1.1}	X	O _{1.2}
G ₂	R	O _{2.1}		O _{2.2}

Kavram bulmacası etkinlikleriyle gerçekleştirilen öğretimin, öğrencilerin akademik başarısı üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada Taşlı (2005)’nın sunduğu model kullanılmıştır. Buna göre bulmacalar hazırlanırken öncelikle literatür taraması yapılmış ve ardından ders ve çalışma kitabındaki bulmaca örnekleri incelenmiştir. Ders planları hazırlanmış, ünite konularında geçen kavramlar belirlenerek, sağdan sola ve yukarıdan aşağıya olacak şekilde bulmaca içerisine

gizlenmiştir. Daha sonra her bulmaca için; bulmaca ve kavram analizi safhasında öğrencilere rehberlik yapılmış ve sürecin sonuçları izlenmiştir.

Çalışmada grupların deney öncesi benzerlik durumlarının bilinmesi ve son test sonuçlarının buna göre değerlendirilmesine yardım etmesi amacıyla ön testler bulunmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin akademik başarılarını ölçmek üzere hem deney grubu öğrencilerine hem de kontrol grubu öğrencilerine “Akademik Başarı Testi”(EK-1) ön test ve son test olarak uygulanmıştır. Çalışmanın deney ve kontrol gruplarında yer alan öğrenciler hakkında bilgi sahibi olmak için “Bireysel Bilgi Formu”(EK-2) kullanılmıştır. Öğretim safhasında deney grubu öğrencilerinin bulunduğu sınıfta kavram bulmacası etkinlikleri çerçevesinde kavram analizi, kavram bulmacası, anlatım, soru-cevap ve tartışma teknikleri kullanılırken, kontrol grubu öğrencilerinin bulunduğu sınıfta ders kitabına dayalı olarak anlatım, soru-cevap ve tartışma teknikleri kullanılmıştır.

2.2. ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın deneysel bir çalışma olması sebebiyle çalışma grubu belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu; 2013-2014 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde, İzmir ili Kemalpaşa ilçesinde bulunan 80. Yıl Sütçüler Ortaokulu’nda öğrenim gören iki sınıftaki 42 altıncı sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Rastlantısal olarak belirlenen deney grubu 8’i kız, 13’ü erkek olmak üzere toplam 21 öğrenciden; kontrol grubu ise 9’u kız, 12’si erkek olmak üzere toplam 21 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin cinsiyet bilgileri Tablo 3’de verildiği gibidir.

Tablo 3: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	Kontrol Grubu		Deney Grubu		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Kız	9	42,9	8	38,1	17	40,5
Erkek	12	57,1	13	61,9	25	59,5
Toplam	21	100	21	100	42	100

Tablo 3’de görüldüğü gibi, çalışma toplam 42 öğrenci ile gerçekleştirilmiş olup bu öğrencilerden %40,5’i kız, %59,5’i ise erkektir. Deney grubunda yer alan öğrencilerin %38,1’i kız, %61,9’u ise erkektir. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin ise %42,9’u kız, %57,1’i erkektir.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin yaşlarına ilişkin bilgiler Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4: Öğrencilerin Yaşlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Yaş	Kontrol Grubu		Deney Grubu		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
12	18	85,7	16	76,2	34	81,0
13	3	14,3	5	23,8	8	19,0
Toplam	21	100	21	100	42	100

Tablo 4’de görüldüğü üzere, çalışmaya katılan 42 öğrencinin %81’i 12 yaşında, %19’u ise 13 yaşındadır. Deney grubunda yer alan öğrencilerden %76,2’si 12 yaşında, %23,8’i ise 13 yaşında iken; kontrol grubu öğrencilerinden %85,7’si 12 yaşında, %14,3’ü ise 13 yaşındadır.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin kardeş sayılarına ilişkin bilgiler Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5: Öğrencilerin Kardeş Sayılarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Kardeş Sayısı	Kontrol Grubu		Deney Grubu		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
1	1	4,8	4	19,0	5	11,9
2	14	66,6	10	47,6	24	57,1
3	1	4,8	3	14,3	4	9,5
4 ve Üzeri	5	23,8	4	19,0	9	21,4
Toplam	21	100	21	100	42	100

Tablo 5 incelendiğinde, çalışmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%57,1) 2 kardeş sahibi oldukları görülmektedir. Bunun yanında deney grubu öğrencilerinin %19’u 1, %47,6’sı 2, %14,3’ü 3 ve %19’u 4 ve üzeri sayıda kardeş sahibidir. Kontrol grubu öğrencilerinin ise %4,8’i 1, %66,6’sı 2, %4,8’i 3 ve %23,8’i 4 ve üzeri sayıda kardeş sahibidir.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin anne-babalarının birlikte yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin bilgiler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Öğrencilerin Anne-Babalarının Birlikte Yaşayıp Yaşamadıklarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Anne-Baba Durumu	Kontrol		Deney		Toplam	
	Grubu		Grubu			
	N	%	N	%	N	%
Birlikte	21	100	21	100	42	100
Ayrı	0	0	0	0	0	0
Toplam	21	100	21	100	42	100

Tablo 6’da görüldüğü üzere çalışma grubunda yer alan öğrencilerin tamamının anne ve babaları birliktedirler.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin baba mesleklerine ilişkin bilgiler Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: Öğrencilerin Baba Mesleklerine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Baba Mesleği	Kontrol		Deney Grubu		Toplam	
	Grubu					
	N	%	N	%	N	%
Kamu	0	0	0	0	0	0
Özel Sektör	17	81,0	15	71,4	32	76,2
Serbest Meslek	4	19,0	5	23,8	9	21,4
İşsiz	0	0	1	4,8	1	2,4
Toplam	21	100	21	100	42	100

Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin babalarının büyük çoğunluğunun (%76,2) özel sektörde çalıştığı görülmektedir. Deney grubunda yer alan öğrencilerin babalarının %71,4’ünün özel sektörde çalıştığı, %23,8’inin serbest meslek ile ilgilendiği, %4,8’inin işsiz olduğu ve kamu sektöründe çalışan olmadığı görülmektedir. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin babalarının ise %81’i özel sektörde çalışırken; %19’u serbest meslek ile geçimini sürdürmektedir. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin babalarından, kamu sektöründe olan veya işsiz olan herhangi bir kimse olmadığı görülmektedir.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin anne mesleklerine ilişkin bilgiler Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8: Öğrencilerin Anne Mesleklerine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Anne Mesleği	Kontrol		Deney		Toplam	
	Grubu		Grubu			
	N	%	N	%	N	%
Kamu	0	0	0	0	0	0
Özel Sektör/İşçi	0	0	3	14,3	3	7,1
Serbest Meslek	0	0	1	4,8	1	2,4
İşsiz	21	100	17	80,9	38	90,5
Toplam	21	100	21	100	42	100

Tablo 8’de görüldüğü üzere; öğrencilerin annelerinin büyük çoğunluğu (%90,5) işsizdir. Deney grubunda yer alan öğrencilerin annelerinin %14,3’ü özel sektörde çalışırken, %4,8’i serbest meslek ile geçimini sağlamaktadır; bunun yanında %80,9’u işsiz olup, kamu sektöründe çalışan anne bulunmamaktadır. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin annelerinin ise tamamının işsiz olduğu görülmektedir.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin kiminle yaşadığına ilişkin bilgiler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Öğrencilerin Kiminle Yaşadığına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Kiminle Yaşıyor	Kontrol		Deney		Toplam	
	Grubu		Grubu			
	N	%	N	%	N	%
Ailesiyle	20	95,2	21	100	41	97,6
Akrabasıyla	1	4,8	0	0	1	2,4
Toplam	21	100	21	100	42	100

Tablo 9’da görüldüğü üzere; öğrencilerin büyük çoğunluğu (%97,6) ailesiyle yaşamaktadır. Deney grubunda yer alan öğrencilerin tamamı ailesiyle yaşıyorken; kontrol grubunda yer alan öğrencilerin %95,2’si ailesiyle, %4,8’i ise akrabasıyla yaşamaktadır.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin ayrı bir çalışma odasına sahip olup olmadıklarına ilişkin veriler Tablo 10’da gösterilmektedir.

Tablo 10: Öğrencilerin Ayrı Odalarının Olup Olmadığına İlişkin Betimsel İstatistik

Sonuçları						
Ayrı Odası Var Mı?	Kontrol		Deney		Toplam	
	Grubu		Grubu			
	N	%	N	%	N	%
Var	17	81,0	13	61,9	30	71,4
Yok	4	19,0	8	38,1	12	28,6
Toplam	21	100	21	100	42	100

Tablo 10'a göre çalışma grubunda yer alan öğrencilerin %71,4'ünün ayrı odası varken; %28,6'sının ayrı bir odası bulunmamaktadır. Deney grubunda yer alan öğrencilerin %61,9'unun ayrı odası varken, %38,1'inin ayrı odası yoktur. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerden ise %81'i ayrı odaya sahip iken, %19'u ayrı bir odaya sahip değildir.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin annelerinin öğrenim bilgilerine ait veriler Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11: Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumlarına İlişkin Betimsel

İstatistik Sonuçları						
Anne Öğrenim Durumları	Kontrol		Deney Grubu		Toplam	
	Grubu					
	N	%	N	%	N	%
Okula gitmemiş	2	9,5	0	0	2	4,8
İlkokul	16	76,2	13	61,9	29	69,0
Ortaokul	3	14,3	7	33,3	10	23,8
Lise	0	0	1	4,8	1	2,4
Üniversite	0	0	0	0	0	0
Toplam	21	100	21	100	42	100

Tablo 11'de görüldüğü üzere öğrenci annelerinin öğrenim düzeyleri ağırlıklı olarak ilkokul (%69,0) ve ortaokul (23,8)'dur. Bunun yanında üniversite mezunu öğrenci annesi bulunmamaktadır. Deney grubunda yer alan öğrencilerin annelerinin %61,9'u ilkokul, %33,3'ü ortaokul ve %4,8'i lise mezunudur. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin annelerinin ise %9,5'i hiç okula gitmemiş, %76,2'si ilkokul ve %14,3'ü ortaokul mezunudur.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin babalarının öğrenim bilgilerine ait veriler Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12: Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumlarına İlişkin Betimsel İstatistik

Sonuçları						
Baba Öğrenim Durumları	Kontrol Grubu		Deney Grubu		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Okula gitmemiş	1	4,8	0	0	1	2,4
İlkokul	9	42,9	8	38,1	17	40,5
Ortaokul	6	28,6	8	38,1	14	33,3
Lise	3	14,2	5	23,8	8	19,0
Üniversite	2	9,5	0	0	2	4,8
Toplam	21	100	21	100	42	100

Tablo 12’de; çalışma grubunda yer alan öğrencilerin babalarının büyük bölümünün ilkokul (%40,5) ve ortaokul (%33,3) mezunu oldukları görülmektedir. Deney grubunda yer alan öğrenci babalarının %38,1’i ilkokul, %38,1’i ortaokul ve %23,8’i lise mezunudur, bu grup içerisinde hiç okula gitmemiş veya lise mezunu olan kimse bulunmamaktadır. Kontrol grubunda yer alan öğrenci babalarının ise %4,8’i hiç okula gitmemiş, %42,9’u ilkokul, %28,6’sı ortaokul, %14,2’si lise ve %9,5’i üniversite mezunudur.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin dershaneye gidip gitmediklerine ilişkin bilgiler Tablo 13’de yer almaktadır.

Tablo 13: Öğrencilerin Dershaneye Gidip Gitmediklerine İlişkin Betimsel İstatistik

Sonuçları						
Dershaneye Gidiyor mu?	Kontrol Grubu		Deney Grubu		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	2	9,5	1	4,8	3	7,1
Hayır	17	90,5	20	95,2	37	92,9
Toplam	21	100	21	100	42	100

Tablo 13’de görüldüğü üzere öğrencilerin büyük bir bölümü (%92,9) dershaneye gitmemektedir. Deney grubunda yer alan öğrencilerin %4,8’i dershaneye gidiyorken, %95,2’si gitmemektedir. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin ise %9,5’i dershaneye gidiyorken, %90,5’i dershaneye gitmemektedir.

Öğrencilerin evlerinde bilgisayar olup olmadığına ilişkin veriler Tablo 14’de sunulmuştur.

Tablo 14: Öğrencilerin Evlerinde Bilgisayar Olup Olmadığına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Bilgisayar	Kontrol Grubu		Deney Grubu		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Var	15	71,4	12	57,1	27	64,3
Yok	6	28,6	9	42,9	15	35,7
Toplam	21	100	21	100	42	100

Tablo 14’de görüldüğü üzere evinde bilgisayar olan öğrencilerin oranı %64,3 iken; evinde bilgisayar olmayan öğrencilerin oranı %35,7’dir. Deney grubunda yer alan öğrencilerin %57,1’inin evinde bilgisayar vardır, %42,9’unun evinde ise bilgisayar bulunmamaktadır. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin ise %71,4’ünün evinde bilgisayar bulunuyorken, %28,6’sının evinde bilgisayar bulunmamaktadır.

2.3. BAĞIMLI VE BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER

Çalışmadaki bağımsız değişken, deney grubu üzerinde uygulanan kavram bulmacalarına dayalı öğretim programıdır. Çalışmada yer alan bağımlı değişken ise öğrencilerin akademik başarılarıdır.

2.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışma kapsamında veri toplamak amacıyla “Ülkemizin Kaynakları” ünitesine yönelik geliştirilen “Akademik Başarı Testi” kullanılmıştır. Bu test “Ülkemizin Kaynakları” ünitesini oluşturan “Doğal Kaynaklar ve Ekonomi”, “Projeler Yarışıyor”, “Vergi Verelim”, “Dünya Alarm Veriyor” ve “Nitelikli İnsan ve Meslekleri” konularına yönelik hazırlanmış çoktan seçmeli sorular kullanılarak oluşturulmuştur. Soruların tamamı araştırmacı tarafından hazırlanmış ve testin güvenilirlik çalışmaları 80. Yıl Sütçüler Ortaokulu, Ayşe Hasan Türkmen Ortaokulu, Akalan Denen Ortaokulu ve Örnekköy Şehit İncekara Ortaokulu’nda 7. sınıfta öğrenim görmekte olan 159 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Akademik başarı testini hazırlamaya yönelik hazırlık çalışmaları kapsamında öncelikle “Ülkemizin Kaynakları” ünitesi kapsamında belirtke tablosu hazırlanmıştır (Ek-6). Ünite kazanımları doğrultusunda hazırlanan belirtke tablosu ışığında soruların

hazırlanmasına daha sonra geçilmiştir. Akademik başarı testi öncelikle 40 soru olarak hazırlanmış (Ek-1) ve konu alanı uzmanlarına gönderilmiştir. Doç. Dr. Abdurrahman İLĞAN ve Yrd. Doç. Dr. İsmail TAŞLI'nın önerileri doğrultusunda bazı sorularda ve testin düzeninde düzeltmeler yapılmıştır. Soruların anlaşılabilirliğini arttırmak adına çalışmaya katılmayacak olan 3 öğrenci ile sorular üzerinde çalışma yapılmış ve bazı kelimeler sadeleştirilmiş veya sorulardan çıkartılmıştır. Bu sürecin ardından geçerlik ve güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Ek-2, Ek-3). Tan (2008), çok fazla sayıda madde olmamak kaydı ile ayırtıcılık gücü çok düşük (0.20'den küçük) olan maddelerin testten atılmasının, güvenirlik katsayısını önemli ölçüde arttırdığını belirtmektedir. Soruların madde güçlük değerleri ve madde ayırt edicilik değerleri incelenerek 1., 2., 3., 5., 6., 10., 11., 15., 16., 18., 27., 28., 31., 32., ve 38. Sorular testten çıkarılmıştır. Testin son halinde geriye kalan 25 maddenin ayırt edicilik değerleri 0.20 ile 0.88 arasında değişmektedir. Kehoe (1995), iyi bir testte madde güçlüklerinin 0.30 ile 0.80 arasında olması gerektiğini belirtmiştir (akt. Tan, 2008: 190). Testte tutulan 25 sorunun madde güçlükleri de 0.30 ile 0.70 arasında değişmektedir. Büyüköztürk (2012: 171) madde güçlük derecelerinin farklılık gösterdiği durumlarda, başarı testleri için Kuder Richardson-20 (KR-20) güvenirlik katsayısının hesaplanmasının uygun olduğunu belirtmektedir. Buna bağlı olarak gerçekleştirilen test istatistiklerinde KR-20 güvenirlik katsayısı ise 0.798 bulunmuştur. Bu değer 0.70'in üzerinde olmasından dolayı testin güvenilir olduğu söylenebilir. Sonuç olarak "Ülkemizin Kaynakları" ünitesine yönelik hazırlanmış olan "Akademik Başarı Testi" son haliyle (Ek-4) 25 sorudan oluşmaktadır.

2.5. YÖNTEM

Bu çalışma 2013-2014 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde İzmir ili Kemalpaşa ilçesi 80. Yıl Sütçüler Ortaokulu'ndaki 6. Sınıflarda öğrenim gören toplam 42 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Okulda bulunan iki 6. Sınıf şubesinden birisi deney grubu, bir diğeri ise kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Deney grubu öğrencilerine kavram bulmacaları ile desteklenmiş kavram analizi, anlatım, soru-cevap ve tartışma tekniklerine dayalı bir öğretim süreci uygulanırken; kontrol grubundaki öğrencilerle ders kitabına dayalı olarak anlatım, soru-cevap ve tartışma teknikleri uygulanmıştır. Her iki gruptaki uygulamalar da araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Çalışma; 2 ders saati ön test uygulamaları, 18 ders saati uygulamalar ve 2 ders saati son test uygulamaları olmak üzere toplam 22 ders saatinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada “Ülkemizin Kaynakları” ünitesi ile ilgili olarak işlenen konular sırasıyla şöyledir:

- Doğal Kaynaklar ve Ekonomi
- Projeler Yarışıyor
- Vergi Verelim
- Dünya Alarm Veriyor
- Nitelikli İnsan ve Mesleklerin Özellikleri

Bu konular kontrol grubunda ders kitabına dayalı olarak işlenirken; deney grubunda “Doğal Kaynaklar ve Ekonomi” başlıklı konu için iki kavram bulmacası, diğer konu başlıkları için ise birer kavram bulmacası olmak üzere toplam altı adet kavram bulmacası kullanılmıştır. Deney grubundaki her konu için ders programları hazırlanmış olup, kontrol grubunda Öğretmen Kılavuz Kitabı’ndaki plana uyulmuştur.

2.6. VERİLERİN ANALİZİ

Çalışma 21 deney grubu öğrencisi ve 21 kontrol grubu öğrencisi olmak üzere toplam 42 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan kavram bulmacalarında Yrd. Doç. Dr. İsmail TAŞLI’nın görüşlerinden yararlanılmıştır. Uygulamalar neticesinde öğrencilerden edinilen nicel verilerin analizinde SPSS 16 programından faydalanılmıştır. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin akademik başarı testine ait ön test puanları arasında ve son test puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesinde “İlişkisiz Örneklem T-Testi” kullanılmıştır. Her iki grubun kendi içerisinde ön test ve son test puanları arasındaki değişimi incelemek için ise “İlişkili Örneklem T-Testi” kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar tablolastırılmış ve ifadelendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde “Akademik Başarı Testi” kullanılarak elde edilen veriler ve bulgular yer almaktadır.

3.1. DENEY VE KONTROL GRUBUNDAKİ ÖĞRENCİLERİN ÖNTEST SONUÇLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Kavram bulmacası etkinliklerinin kullanıldığı öğretim programının uygulandığı deney grubu öğrencileri ile mevcut öğretim programının uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi akademik başarı puanlarına ilişkin bağımsız gruplar için t-testi sonuçları Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15: Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Uygulama Öncesi Akademik Başarı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar İçin T-Testi Sonuçları

Grup	N	X	S	sd	t	p
Deney	21	47,62	15,89	40	0	1,0
Kontrol	21	47,62	15,89			

Tablo 15’de görüldüğü üzere deney ve kontrol gruplarının uygulama öncesindeki akademik başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır, $t(40)=0$, $p>.05$. Bu bulguya göre uygulama öncesinde her iki grubun akademik başarı düzeylerinin aynı olduğu ifade edilebilir.

3.2. KONTROL GRUBUNDAKİ ÖĞRENCİLERİN ÖN TEST PUANLARI İLE SON TEST PUANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Kontrol grubundaki öğrencilerin akademik başarı testinden aldıkları ön test ve son test sonuçlarının karşılaştırılmasına ilişkin veriler Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 16: Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Veriler

Ölçüm	N	X	S	sd	t	p
Ön Test	21	47,62	15,89	20	4,05	0,001
Son Test	21	57,52	20,61			

Tablo 16’da görüldüğü üzere; mevcut öğretim programına dayalı olarak öğretimin gerçekleştirildiği kontrol grubu öğrencilerinin, uygulama sonrasında akademik başarı puanlarında anlamlı bir artış olduğu görülmektedir, $t(20)=4,05$, $p<.01$. Öğrencilerin uygulama öncesi akademik başarı puanları $X= 47,62$ iken, mevcut öğretim programının uygulanmasının ardından $X=57,52$ ’ye yükselmiştir. Bu bulgu, mevcut öğretim programına dayalı öğretimin, öğrencilerin akademik başarılarını arttırma konusunda olumlu bir etkiye sahip olduğunu gösterir.

3.3. DENEY GRUBUNDAKİ ÖĞRENCİLERİN ÖN TEST PUANLARI İLE SON TEST PUANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Deney grubundaki öğrencilerin akademik başarı testinden aldıkları ön test ve son test sonuçlarının karşılaştırılmasına ilişkin veriler Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17: Deney Grubundaki Öğrencilerin Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Veriler

Ölçüm	N	X	S	sd	t	p
Ön Test	21	47,62	15,89	20	2,97	.007
Son Test	21	56,57	20,05			

Tablo 17’de görüldüğü üzere; kavram bulmacası etkinlikleriyle öğretimin gerçekleştirildiği deney grubu öğrencilerinin, uygulama sonrasında akademik başarı puanlarında anlamlı bir artış olduğu görülmektedir, $t(20)=2,97$, $p<.01$. Öğrencilerin uygulama öncesi akademik başarı puanları $X= 47,62$ iken, kavram bulmacası etkinliklerinin uygulanmasının ardından $X=56,57$ ’ye yükselmiştir. Bu bulgu, kavram bulmacası etkinlikleriyle gerçekleştirilen öğretimin, öğrencilerin akademik başarılarını arttırma konusunda olumlu bir etkiye sahip olduğunu gösterir.

3.4. DENEY VE KONTROL GRUBUNDAKİ ÖĞRENCİLERİN SONTEST SONUÇLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Kavram bulmacası etkinliklerinin kullanıldığı öğretim programının uygulandığı deney grubu öğrencileri ile mevcut öğretim programının uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin uygulama sonrası akademik başarı puanlarına ilişkin bağımsız gruplar için t-testi sonuçları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18: Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Uygulama Sonrası Akademik Başarı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar İçin T-Testi Sonuçları

Grup	N	X	S	sd	t	p
Deney	21	56,57	20,05	40	0,15	.880
Kontrol	21	57,52	20,61			

Tablo 18’de görüldüğü gibi deney ve kontrol gruplarının uygulama sonrasındaki akademik başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır, $t(40)=0,15$, $p>.05$. Bu bulguya göre uygulama sonrasında her iki grubun akademik başarı düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

Tablo 15, Tablo 16, Tablo 17 ve Tablo 18’de yer alan bulgulara göre kavram bulmacası etkinlikleriyle gerçekleştirilen öğretim ve mevcut öğretim programına dayalı öğretimin öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Ancak bu sonuçlara göre yöntemlerin akademik başarıya etki hususunda birbirlerine üstünlükleri yönünde anlamlı bir farklılık yarattıkları söylenemez.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde disiplinlerin ve günlük hayatın karmaşıklığının artmasına bağlı olarak; sosyal bilgiler gibi disiplinler arası ve çok disiplinli çalışma alanlarının önemini arttırmaktadır. Bireyin hayatı boyunca yakın çevresinde ve küreselleşmeye bağlı olarak “küresel köy” halini alan dünyada meydana gelen olayları anlamlandırması, ancak öğretim süreci içerisinde kazanmış olduğu bilişsel beceriler ve kavramlar ile mümkün olmaktadır. Zira karşılaşılan yeni bir durum, olay veya bilgi karşısında ön öğrenmelere bağlı olarak yeni öğrenmelerin gerçekleştiği gerçeği, genel geçer bir eğitim ilkesi halini almıştır. Tüm öğrenmeler içerisinde ise kavram öğrenme, kilit bir öneme sahiptir ve eğitim programları çoğu zaman kavramların öğrenilmesiyle ilgilidir (Ülgen, 2004: 117).

Gündelik hayatta veya sınıfta öğretmen veya başka birisi tarafından kullanılan bir kavram, bir başkası tarafından farklı şekilde anlamlandırılabilir. Aynı şekilde metinler içerisinde kullanılan kavramlar da okuyan kişiye göre farklı şekilde anlamlar yüklenerek çözümlenebilir. Öğrenmenin bireyselliğinden kaynaklanan bu durum, kavram yanılgılarının işareti olarak da değerlendirilebilir. Kavram yanılgılarının varlığı öğretim programlarındaki genel kazanımlara ulaşılmasında engel teşkil eden unsurlardan birisidir. Bu tip durumların önlenmesi ise ancak yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde bireyin bilgiyi yapılandırması esasına dayalı olarak kavram öğretiminin gerçekleştirildiği yöntem, teknik ve etkinlikler ile mümkündür. 2005 yılından beri Sosyal Bilgiler Öğretim Programına hakim kılınmaya çalışılan yapılandırmacı yaklaşımın, bilginin öğrenen tarafından yapılandırılması ilkesi dahilinde kavram öğrenimi ve öğretiminin önemine artmasına binaen; kavram bulmacası, kavram analizi, kavram karikatürü, kavram haritası gibi teknik ve etkinlikler üzerine yapılan çalışmalar artmıştır. Ancak kavram bulmacaları ile ilgili araştırmaların az sayıda oluşu dikkat çekmektedir. Oysa alan yazının gösterdiği gibi kavram öğretimi, yaşamın bir parçası olmasının yanı sıra, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı dahilindeki konuların anlamlandırılması ve bir bağlama oturtulması bakımından kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda çalışmada kavram bulmacalarına dayalı olarak gerçekleştirilen öğretim sürecinin, öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Bu çalışmada bulmaca türlerinden sözcük avı, Taşlı(2005)’nın sistemleştirdiği şekilde Martorella’nın Kavram Analizi ile sözcük avı bulmacası entegre edilerek geliştirilen kavram bulmacaları şekliyle kullanılmıştır. Sönmez (2010), her eğitim durumunda aşamalı olarak birden çok (en az üç) öğrenme-öğretme stratejisi, yöntem ve

tekniklerinin bir arada ve iç içe kullanılması gerektiğini belirtmiştir (s.143). Bu durumdan hareketle araştırmada kullanılan Kavram bulmacalarının aynı anda; anlatım, soru-cevap, sözcük avı ve kavram analizi gibi farklı teknik ve yöntemlerin birlikte kullanımını sağlayan bir uygulama olması sebebiyle bu kritere uygun olduğu düşünülmektedir.

Çalışmalar esnasındaki gözlemlerde öğrencilerin özellikle sözcük avı safhasında eğlendiği, kavram bulmacası etkinlik yapraklarını gördüklerinde sevindikleri, bazı öğrencilerin kavramları bulma işleminde ve analizlerini yapmada diğerlerine göre daha yavaş kaldıkları, soyut kavramları analiz etme işleminde zorlandıkları ve daha fazla yönlendirmeye ihtiyaç duydukları belirlenmiştir.

Çalışma sonunda yapılan analizlerde, kavram bulmacası etkinlikleriyle öğretim gerçekleştirilen deney grubu öğrencilerinin ve mevcut öğretim programına dayalı olarak öğretim gerçekleştirilen kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarılarının her ikisinin de kendi içerisinde anlamlı düzeyde artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak kavram bulmacası etkinlikleriyle öğretim gerçekleştirilen deney grubu öğrencileri ile mevcut öğretim programına dayalı olarak öğretim gerçekleştirilen kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarıları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunamamıştır.

Kavram öğretimi üzerine gerçekleştirilen çalışmaların büyük kısmı kavram yanlışlarının tespiti (Akbaş, 2002; Keskin, 2003; Yazıcı ve Samancı, 2003; Doğan ve Başbüyük, 2005; Ekiz ve Akbaş, 2005; Öktem, 2006; Nalçacı, 2006; Çakmak, 2006; Doğan, 2007; Fidan, 2009; Akdağ, 2010; Şeker, 2010; Bayram ve Cin, 2010; Kaya, 2011; Yılmaz ve Çiviler, 2012; Üztemur, 2013) ve kavram karikatürleri, kavram haritaları vb. gibi tekniklerin etkisinin belirlenmesine (Heanen ve Schrijnemakers, 2000; Bayındır, 2006; Çelebi, 2006; Yılmaz, 2008; Alkan, 2010; Yılmaz ve Çolak, 2012; Tokcan ve Alkan, 2013) yönelik olduğu görülmektedir. Kavram bulmacaları ve kavram analizi teknikleriyle ilgili alan yazında bulunan sınırlı sayıdaki araştırmanın sonuçları ile bu çalışmanın sonuçları ise benzer bulgular ortaya koymaktadır. Yükselir (2006) kavram analizinin, kavramların kazanımı ve kalıcılığı üzerindeki etkisini belirlemek üzere gerçekleştirdiği deneysel çalışmasında; kavramların kazanımı hususunda kavram analizi tekniğinin daha başarılı olduğu, ancak kavramların kalıcılığı hususunda deney ve kontrol gruplarının arasında anlamlı bir fark bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kılıç (2007)'ın gerçekleştirdiği deneysel çalışmada kavram analizi tekniğine dayalı olarak öğretim gerçekleştirilen deney grubu ile mevcut programa bağlı olarak öğretimin gerçekleştirildiği kontrol grubunun akademik başarıları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak kavram analizi tekniğinin kullanıldığı deney ve kontrol

gruplarının, bu çalışmada da görüldüğü gibi kendi içerisinde olumlu ve anlamlı bir fark oluşturduğu gözlenmiştir.

Alan yazında sonuçlar bakımından, bu çalışmanın sonuçlarını doğrudan desteklemeyen benzer araştırmalar da mevcuttur. Çalışmalarda bir yöntem olarak kullanılan iki farklı öğretim tekniğinin karşılaştırılması hususunda izlenen; deney ve kontrol gruplarında iki farklı öğretim tekniğini kullanma yolu, bu durumda belirleyici bir etken olabilir. Zira çalışmaların gerçekleştirildiği yıllar birbirinden farklıdır ve 2005 yılındaki program değişikliğinin ardından, mevcut öğretim programının yapılandırmacı ilkelerini yansıtmaya hususunda ders kitapları olumlu yönde ilerlemeler kat etmektedir.

Dündar (2007) kavram analizi stratejisinin öğrencilerin kavram öğrenme becerisi ve Hayat Bilgisi dersine ilişkin tutumlarına etkisi konusundaki çalışmasında; kavram analizinin kavram öğrenme başarı ve anlama düzeylerinde etkili bir strateji olduğu ve derse yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği bulgularına ulaşmıştır.

Kılıç (2008), kavramların öğretiminde kavram analizi yönteminin akademik başarıya ve bilişsel esnekliğe etkisini araştırdığı çalışmasında, deneysel işlemler sonunda; kavram analizi yönteminin akademik başarıyı arttırdığı ve bilişsel esnekliği geliştirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Sönmez Demirezen (2011), kavram analizi yönteminin akademik başarıya ve derse yönelik tutuma etkisini araştırdığı çalışmasında; kavram analizi yönteminin öğrencilerin kavram öğrenme başarısını ve öğrencilerin derse yönelik tutumlarını arttırmada etkili bir yöntem olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kaymakçı (2012), Sosyal Bilgiler dersinde bulmaca kullanımı üzerine gerçekleştirdiği çalışmada, öğrencilerin bulmaca çözerken genellikle daha aktif olduklarını ve eğlenerek öğrendikleri sonucuna ulaşmıştır. Çalışma kapsamına girmemekle birlikte Kaymakçı (2012)'nin etkinliklerin sözcük avı safhasında gözlemlediği; kavramları bulmaca içerisinde ararken öğrencilerin dikkat yoğunluklarının artması, birbirleriyle olan iletişimlerinin artması, kavramları bulduklarında sevinmeleri, buldukları kavramları birbirlerine göstermeleri veya saklamaları gibi faaliyetleri bu çalışmada da araştırmacı tarafından gözlenmiştir.

Çalışma neticesinde elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurularak; öğretim ortamlarındaki akademik başarı konusunda olumlu etkisi olan yöntem ve tekniklerin çeşitliliğini arttırmak adına, kavram bulmacalarına öğretim programlarında ve ders kitaplarında daha fazla yer verilmesi önerisinde bulunulabilir. Eğitim fakültelerinde özel öğretim yöntemleri, öğretim yöntem ve teknikleri ile materyal tasarlama gibi derslerde

kavram bulmacası etkinlikleri ile ilgili uygulamalar gerçekleştirilerek, öğretmen adaylarının bu konudaki farkındalık ve yeterlikleri geliştirilebilir. Bunun yanında öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması derslerinde bu tip yeni teknikleri kullanmaları teşvik edilebilir.

Çalışma kapsamında geliştirilen kavram bulmacası ve kavram analizi etkinlikleri, derslere yardımcı kaynak olarak kullanılabilen kitap ve dergilerde yer alması, dolayısıyla daha fazla sayıda ortaokul öğrencisine ulaştırılması önerisinde bulunulabilir. Ayrıca araştırma kapsamında geliştirilen bu etkinlik örneklerinden hem öğretmenlerin hem de araştırmacıların yararlanması tavsiye edilebilir.

İleride bu konuda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara şu önerilerde bulunulabilir:

- Bu çalışma 6. Sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleri farklı öğrenim düzeyindeki öğrencilerle gerçekleştirilerek sonuçları araştırılabilir.
- Bu çalışma Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde gerçekleştirilmiştir. Kavram bulmacası etkinliklerine dayalı öğretim, farklı ünite ve konularda da çalışılarak sonuçları araştırılabilir.
- Bu çalışmada kavram bulmacalarının akademik başarı düzeyi üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Kavram bulmacalarının derse yönelik tutum, motivasyon, öğrenilenlerin kalıcılığı üzerindeki etkisi, kavramsal anlama, ve üst düzey düşünme becerisi gibi farklı değişkenler üzerindeki etkisi araştırılabilir.
- Bu çalışmada, kavram bulmacası etkinlikleri kullanılarak deney grubuyla 18 saat ders işlenmiştir. Öğretim süreci içerisinde kavram bulmacası etkinliklerine ayrılan zamanı arttırarak, sonuçlar yeniden araştırılabilir.
- Kavram bulmacalarının, ünitenin işlenmesi sırasında veya ünite sonlarında kullanılmasının yerine; bu etkinliklerin ünite başında yapılması, ünite boyunca kullanılacak olan o kavrama/kavramlara doğru anlamların yüklemesini sağlayabilir. Bu sebeple kavram bulmacası etkinliklerinin ünite başında gerçekleştirildiği çalışmalar yapılması önerilebilir.
- Kavram bulmacalarının bilgisayar yazılımları ile çoklu ortam şeklinde sunumunun ve etkinliklerin bu şekilde gerçekleştirilmesinin sonuçları üzerinde çalışılabilir.

- Öğrenilen konu ve kavramların ön öğrenme teşkil ettiği durumlarda, kavram bulmacalarının etkililik düzeyi araştırılabilir.
- Eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarına yönelik derslerde ve hizmetini sürdürmekte olan öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimlerde kavram bulmacaları ve kavram analizi gibi tekniklerin teorik ve uygulamalı eğitimine yer verilebilir.

KAYNAKÇA

AKBAŞ, Yavuz (2002). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Coğrafi Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AKDAĞ, Hakan (2009). Sosyal Bilgilerin Tanımı, Amacı, Önemi ve Türkiye’deki Yeri. Refik Turan, Ali Murat Sünbül, Hakan Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1* (ss.1-24). Ankara: Pegem Akademi.

AKDAĞ, Şükran (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi “Yeryüzünde Yaşam” Ünitesindeki Kavram Yanılgıları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ALKIŞ, Seçil (2008). Sosyal Bilgiler Programı “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” Öğrenme Alanıyla İlgili Kavram Bulmacaları. *Milli Eğitim*, 180: 68-78. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/180.pdf (Erişim: 10/10/2014)

ALKIŞ, Seçil (2012). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. Mustafa Safran (ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss. 69-92). Ankara: Pegem Akademi.

ALTINBULAK, D., S. EMİR, C. AVCI (2006). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitsel Oyunların Erişmeye ve Kalıcılığa Etkisi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2: 35-51. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuayefd/article/view/1023015348/1023014548> (Erişim: 11/12/2014)

ALTINYÜZÜK, Canan (2008). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilgisi Dersi Kimya Konularındaki Kavram Yanılgıları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ALKAN, Gözde (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ARIK, R.S. (2006). *İlköğretim Öğretmenlerinin Ölçme ve Değerlendirme Alanındaki Kavram Yanılgılarının Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ASLAN, Selahaddin (2012). 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Kavramlarının Öğretiminde Bulmacaların Öğrenci Başarısına Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, BURDUR.

BARTH, L.J., A. DEMİRTAŞ (1996). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Yök-World Bank Megep.

BAYINDIR, Pınar (2006). *İlköğretim Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularında Kavram Haritalarının Öğrenci Başarısına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BAYRAM, N., M. CİN (2010). Akarsu, Dere, Çay ve Irmak Kavramlarının İncelenmesi ve Öğretimlerine Yönelik Öneriler. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2): 97-114.
http://sbe.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/SBE_Dergisi/sayi2/Akarsu__Dere__Cay_ve_Irmak_Kavramlarinin_Incelenmesi.pdf (Erişim: 26/09/2014).

BORAZAN, İclal (2008). *Kavram Yanılgısı ve Çoklu Zeka Alanlarının İlişkilendirilmesine Dayalı Bir Öğretimin Kavram Yanılgılarının Giderilmesindeki Etkisinin İncelenmesi: “Dolaşım Sistemi” Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

CANNON, Michael W. (2002). Concepts and Themes: A Learning Odyssey. *Gifted Child Today*, 25(3): 24-29.
<http://www.casenex.com/casenet/pages/virtualLibrary/Readings/conceptsAndThemes.pdf> (Erişim: 10/10/2014).

COŞTU, Bayram (2002). *Ortaöğretimin Farklı Seviyelerindeki Öğrencilerin Buharlaşıma Yoğunlaşma ve Kaynama Kavramlarını Anlama Düzeylerine İlişkin Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

COŞTU, B., F.Ö. KARATAŞ, A. AYAS (2003). Kavram Öğretiminde Çalışma Yapraklarının Kullanılması. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14 (2): 33-48.

http://pau.egitimdergi.pau.edu.tr/Makaleler/1865829697_3-

Kavram%20Ogretiminde%20Calisma%20Yapraklarinin%20Kullanilmasi.pdf (Erişim: 13/11/2014)

ÇAKMAK, Fatih (2006). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Nüfus ve Yerleşme Konusunda Geçen Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇELEBİ, Celalettin (2006). *Yapılandırmacılık Yaklaşımına Dayalı İşbirlikli Öğrenmenin İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Erişi ve Tutumlarına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DEMİR, Yahya (2008). *Kavram Yanılgılarının Belirlenmesinde Kavram Karikatürlerinin Kullanılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

DOĞAN, Oğuz (2007). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” Ünitesindeki Kavramların Öğrenilmesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DOĞAR, Ç., A. BAŞIBÜYÜK (2005). İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Hava ve İklim Olaylarını Anlama Düzeyleri. Kastamonu Eğitim Dergisi, 2 (13): 347-358.

http://www.kefdergi.com/pdf/13_2/13_2_5.pdf (Erişim: 11/10/2014)

DÜNDAR, Hakan (2007). *Kavram Analizi Stratejisinin Öğrencilerin Kavram Öğrenme Başarısı ve Hayat Bilgisi Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

EKİZ, D., Y. AKBAŞ (2005). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Astronomi ile İlgili Kavramları Anlama Düzeyi ve Kavram Yanılgıları. Milli Eğitim Dergisi, 165, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/165/ekiz.htm (Erişim: 09/12/2014).

EVREKLİ, E., A.G. BALIM (2010). Fen ve Teknoloji Öğretiminde Zihin Haritası ve Kavram Karikatürü Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Sorgulayıcı Öğrenme Becerileri Algılarına Etkisi. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 1(2): 76-98. http://webb.deu.edu.tr/baed/giris/baed/2_2.pdf (Erişim: 15/01/2015)

FARRIS, P.J. (1994). Developing Social Studies Concepts Through Picture Books. The Reading Teacher, 47 (5):380-387. <http://www.jstor.org/discover/10.2307/20201271?sid=21105600788851&uid=4&uid=2> (Erişim: 14/01/2015).

FİDAN, Nazenin (2009). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Geçen “Demokrasi ve Cumhuriyet” Kavramlarıyla İlgili Bilgilerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GÖMLEKSİZ, M. N., İ. BULUT (2006). Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 47: 393-421. https://pegem.net/dosyalar/dokuman/2271-20110604142851-edadmintp_summer2006_pp393-421.pdf (Erişim: 11/10/2014).

GRUBB, P.W. (2000). *A Comparison of Concept Age Gains of Kindergarten Children in Traditional and Twenty-First Century Classrooms*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Knoxville: The Department of Teacher Education of Johnson Bible College.

HAYRAN, Zeynel (2010). Çok Uyaranlı Eğitim Ortamlarının Öğrencilerin Kavram Gelişimine Etkisi. Eğitim ve Bilim, 35 (158):128-141. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/446/226> (Erişim: 15/01/2015).

HEANEN, J., H. SCHRIJNEMAKERS (2000). Suffrage, feudal, democracy, treaty... history's building blocks: learning to teach historical concepts. Teaching History 98: 22-29 http://www.academia.edu/2527715/Suffrage_feudal_democracy_treaty..._historys_building_blocks_Learning_to_teach_historical_concepts (Erişim: 15/01/2015).

KABAPINAR, Filiz (2005). Yapılandırmacı Öğrenme Sürecine Katkıları Açısından Fen Derslerinde Kullanılabilecek Bir Öğretim Yöntemi Olarak Kavram Karikatürleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 5(1): 101-146. <http://www.edam.com.tr/kuyeb/pdf/tr/5522a116ffd46de5e999bb59d61133abnartam.pdf> (Erişim: 15/01/2015).

KAYA, Elif (2011). *İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Demokrasi Kavramları hakkındaki Görüşleri ve Yanılgıları (Aksaray Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KAYMAKÇI, Selahattin (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Bulmaca Kullanıyorum. Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi, 2(2): 86-99. <http://www.ated.info.tr/c2s2m4.pdf> (Erişim: 15/01/2015).

KESKİN, K. (2003). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilere Tarih Kavramlarının Kazandırılma Düzeyinin Araştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

KILIÇ, Durmuş (2008). The Effect of the Jigsaw Technique on Learning the Concepts of the Principles and Methods of Teaching. World Applied Sciences Journal, 4(1): 109-114. <http://idosi.org/wasj/wasj4%28s1%29/18.pdf> (Erişim: 10/10/2014).

KILIÇ, Figen (2007). Kavramların Öğretiminde Kavramın İçerik Öğelerinin Açıklanmasının Akademik Başarıya Etkisi. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(2): 145-161.

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/mersinefd/article/view/5000002926/5000003428>
(Erişim: 15/01/2015).

KILIÇ, Figen (2008). Kavramların Öğretiminde Kavram Analizi Yönteminin Akademik Başarıya ve Bilişsel Esnekliğe Etkisi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(2): 223-238. <http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt18/sayi2/223-238.pdf> (Erişim: 18/01/2015).

KÖKSAL, M.S. (2006). Kavram Öğretimi ve Çoklu Zeka Teorisi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 14(2): 473-480. http://www.kefdergi.com/pdf/14_2/473-480.pdf (Erişim: 15/01/2015).

KUŞAKÇI EKİM, F. (2007). *İlköğretim fen Öğretiminde Kavramsal Karikatürlerin Öğrencilerin Kavram Yanılgılarını Gidermedeki Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

MEB (2005). Sosyal Bilgiler Dersi 6. ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=2&kno=39> (Erişim: 09/12/2014).

MORIN, Edgar (2013). Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

NALÇACI, Ahmet (2006). *İlköğretim 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Coğrafya Konularının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖKTEM, Günışık (2006). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama ve Kazanma Düzeyleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZTÜRK, A. (2002). *Tarih Öğretiminde Tarihi Romanların Kullanılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ÖZTÜRK, C., S.C. KESKİN, R. OTLUOĞLU (2012). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller. Ankara: Pegem Akademi.

ÖZTÜRK, E., S. GÖK, S. TAKIMCIGİL (2013). Bulmaca Temelli Öğrenme. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26: 48-63.
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sakaefd/article/viewFile/5000003874/5000004385>
(Erişim: 25/12/2014).

ÖZYÜREK, Mehmet (1983). Kavram Öğrenme ve Öğretme. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 2: 347-366. <http://www.egitim.aku.edu.tr/kavram.doc> (Erişim: 09/12/2014).

ROMANCE, N.R., M.R. VITALE (1999). Concept Mapping as a Tool for Learning: Broadening the Framework for Student Centered Instruction. *College Teaching*,2(47): 74-83.
<http://www.jstor.org/discover/10.2307/27558942?sid=21105600788851&uid=4&uid=2>
(Erişim: 15/01/2015).

SMAGORINSKY, P., L.S. COOK, T.S. JOHNSON (2003). The Twisting Path of Concept Development in Learning to Teach (Report Series 16002). New York: State University of New York at Albany.
<http://www.tcrecord.org/Content.asp?ContentId=11552> (Erişim: 09/12/2014).

SÖNMEZ DEMİREZEN, Serpil (2011). *Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanında Yer Alan Kavramların Öğrenilmesinde Kavram Analizi Yönteminin Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

SÖNMEZ, Veysel (2010). Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu. Ankara: Anı Yayıncılık.

SÜMER, N., K. DEMİRUTKU, T. ÖZKAN (2005). Araştırma Teknikleri. İstanbul: Morpa.

ŞEKER, Mustafa (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğrenme Stillerine Uygun Etkinliklerin Kullanılmasının Öğrencilerin Öğrenme Düzeyi ve Kavram Yanılgılarının Giderilmesi Üzerindeki Etkililiğinin Araştırılması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ŞİMŞEK, Ali (2006). İçerik Türlerine Dayalı Öğretim. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

TAN, Ş. (2008). Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Pegem Akademi

TAŞLI, İsmail (2000). Günümüz Coğrafya Öğretiminde Öğrenci Aktivitelerinin Bilgi Üretimine Dönüştürülmesinde Olgular, Kavramlar ve Genellemelerin Sistematik Kullanımının Sağlanması. Milli Eğitim Dergisi, 145, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/145/tasli.htm (Erişim: 09/12/2014).

TAŞLI, İsmail (2005). 4.-7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Üniteleri ile İlgili Kavram Bulmacaları Örnekleri. Milli Eğitim Dergisi, 166, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/166/index3-tasli.htm (Erişim: 09/12/2014)

TEKKAYA, C., Y. ÇAPA, Ö. YILMAZ (2000). Biyoloji Öğretmen Adaylarının Genel Biyoloji Konularındaki Kavram Yanılgıları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18: 140-147. <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/200018CEREN%20TEKKAYA.pdf> (Erişim: 18/01/2015).

TOKCAN, H., G. ALKAN (2013). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(14): 1-19. http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt14Sayi2/JKEF_14_2_2013_1-19.pdf (Erişim: 18/01/2015).

TWYMAN, T., J. McCLEERY, G. TINDAL (2006). Using Concepts to Frame History Content. The Journal of Experimental Education, 74 (4): 331-349. http://wordpress.ed.pacificu.edu/educ551/files/2011/08/CBIHistory_JEE.pdf (Erişim: 18/01/2015).

UĞUREL, I., S. MORALI (2006). Karikatürler ve Matematik Öğretiminde Kullanımı. Milli Eğitim Dergisi, 170, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/170/index3-icindekiler.htm (Erişim: 09/12/2014).

ÜLGİN, Gülten (2004). Kavram Geliştirme Kuramlar ve Uygulamalar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ÜZTEMUR, Servet Suna (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ölçme ve Değerlendirme Alanındaki Kavram Yanılgıları ve Öz-Yeterlik İnançlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YAZICI, H., O. SAMANCI (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları ile İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri. Milli Eğitim Dergisi, 158, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/158/yazici.htm (Erişim: 09/12/2014).

YILMAZ, Hüseyin (2008). *İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Başarıya Olan Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YILMAZ, K., M. ÇİVİLER (2012). İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Yeryüzünde Yaşam Ünitesinde Yer Alan Tarih Kavramlarının Öğretiminde Karşılaşılan Kavram Yanılgıları Üzerine Bir Eylem Araştırması. Türk Tarih Eğitimi Dergisi, 1: 1-31. <http://turkegitimindeksi.com/PDFArticle.aspx> (Erişim: 25/12/2014).

YILMAZ, K., R. ÇOLAK (2012). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Haritaları Kullanımının Öğrencilerin Tutum, Akademik Başarı ve Bilgilerinin Kalıcılık

Düzeylerine Etkisi. Uluslar arası Cumhuriyet Eğitim Dergisi, 1(1): 1-16.
<http://www.cijeonline.com/index.php/cije/article/download/5/3> (Erişim: 18/01/2015).
YILMAZ, Malik (2009). Öğrenme ve Bilgi İlişkisi. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29(1): 173-191.
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/gefad/article/download/5000078564/5000072785>
(Erişim: 15/01/2015).

YILMAZ, Tuğçe (2013). *Kavram Karikatürleriyle Desteklenmiş Bilimsel Hikayelerin Öğrencilerin Akademik Başarıları, Tutumları ve Motivasyonları Üzerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

YÜKSELİR, Aslıhan (2006). *İlköğretim Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Geçen Kavramların Kazanımı ve Kalıcılığında Kavram Analizi Yönteminin Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

EK-1: AKADEMİK BAŞARI TESTİ (UYGULAMA ÖNCESİ)

ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI KAZANIMLARINI ÖN DEĞERLENDİRME TESTİ

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda Sosyal Bilgiler 6. Sınıf, Ülkemizin Kaynakları ünitesine ait sorular yer almaktadır. Sizden istenen soruların doğru cevaplarını bularak işaretlemenizdir. Süreniz 45 dakikadır. Başarılar dilerim...

Ömür KIZIL

C.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü

İlköğretim A.B.D. Sos. Bilg. Eğt.

1. ÖĞRENCİNİN BİLGİLERİ

Ad Soyad:

Numara:

Sınıf:

2. SORULAR

1- “Sebze ve meyvelerin cam ya da naylon örtülerle kaplı alanlarda kış mevsiminde de yetiştirilmesine seracılık adı verilir. Seraların kış mevsiminde ısıtılması oldukça pahalıya mal olmaktadır.”

Yukarıdaki bilgiye göre aşağıdakilerden hangisi yurdumuzda seracılık faaliyetlerinin en ucuza yapılabileceği yerlerdendir?

- A) Karadeniz kıyıları
- B) İç Anadolu Bölgesi
- C) Ege ve Akdeniz kıyıları
- D) Doğu Anadolu Bölgesi

2- Aşağıdakilerden hangisi doğru bir meslek seçiminde kişinin kendi kendisine soracağı soruların başında yer almamalıdır?

- A) Bu mesleği severek yapabilecek miyim?
- B) Seçtiğim mesleğin özellikleri bana uygun mu?
- C) En çok para kazandıran meslek hangisidir?
- D) Benim kişilik özelliklerim seçtiğim mesleğe uygun mu?

3- Demir-çelik fabrikalarının kurulmasında aşağıdaki doğal kaynaklardan hangisine yakın olması tercih edilmelidir?

- A) Bakır B) Boksit C) Taş kömürü D) Linyit

4-



“Yukarıda görülen dağlık arazi daha önceden boş iken; o bölgede ağaçlandırma çalışmaları yapılmış ve ağaçlar zamanla büyümüştür.”

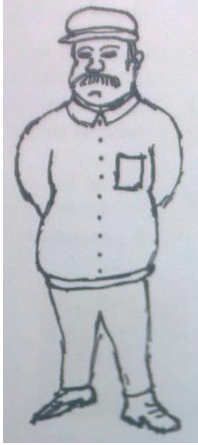
Bu durum aşağıdakilerden hangisi üzerinde en az etkili olmuştur?

- A) Sel baskınlarının azalması
- B) Bölgeden elde edilebilecek kereste ve odun miktarının artması
- C) Erozyunun azalması
- D) Yerleşim alanlarının nüfusunun artmasında

5- Aşağıdakilerden hangisi ormanların çevreye olan başlıca yararları arasında sayılamaz?

- A) Çevre açısından temiz bir ortam oluşturur
- B) Yabani hayvanlara barınak olur
- C) Sel ve erozyon oluşumunu azaltır
- D) Seracılık faaliyetlerinin verimini artırır

6-



“Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan Mehmet amcanın köyü dağlık ve yüksek bir arazide bulunmaktadır. Yaşadıkları bölgede bulunan geniş meralar gerçekleştirdikleri ekonomik faaliyette kolaylık sağlamaktadır.”

Bu bilgiye göre Mehmet amca ve ailesi hangi ekonomik faaliyet ile ilgileniyor olabilir?

- A) Tarım B) Hayvancılık C) Sanayi D) Turizm

7- “Sanayinin gelişmesi sonucunda yaygınlaşan fabrikalarımızın atıklarını bilinçli şekilde imha etmemesi çevre kirliliğini arttırmaktadır. Ulaşım, ihracat, ithalat gibi işlerini kolaylaştırmak amacıyla fabrikaların bir çoğu ticarete açık denizlere yakın yerlerde kurulmaktadır.”

Buna göre, ülkemizde sanayi atıkları sebebiyle kirlenmenin daha az olduğu yer aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kuşadası Körfezi B) İstanbul Boğazı
- C) İzmit Körfezi D) İzmir Körfezi

8- Türkiye ekonomisiyle ilgili aşağıdaki özelliklerden hangisi coğrafi etmenlerin bir sonucu değildir?

- A) Sanayi ürünlerine dayalı ihracatın her geçen gün artması
- B) Farklı tarım ürünlerinin üretilmesi
- C) Kıyı kesimlerde kağıt fabrikalarının bulunması
- D) Doğu Anadolu Bölgesi’nin ekonomisinde hayvancılığın ilk sırada yer alması

9- Marketten satın almakta olduğu ürünün ambalajının geri dönüşümlü olup olmadığını kontrol eden Mert Bey, aşağıdakilerden hangisine dikkat etmektedir?

- A) Su kirliliğine
- B) Fiyatının ucuz olmasına
- C) Doğal kaynakların korunmasına
- D) Kullanım alanının yaygınlığına

10-

“Yukarıdaki haritada numaralandırılmış



bölgelerde, o bölgede hangi ekonomik faaliyetin yaygın olduğu gösterilmiştir.”

Buna göre konserve fabrikası kurmak için en uygun bölge hangi numara ile gösterilmiştir?

- A) I B) II C) III D) IV

11- "Sayısal yeteneğinin gelişmiş olması, fen ve matematik derslerinde başarılı olmak".

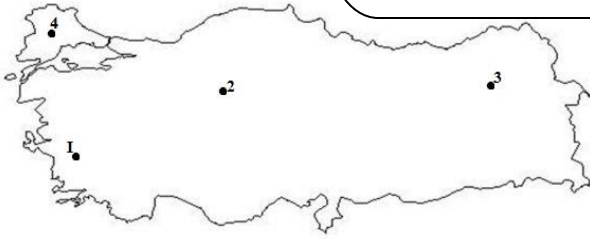
Yukarıdaki beceriyi en çok gerektirebilecek meslek grubu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Müzisyen B) Mühendis
C) Polis D) Yazar

12-



"Bir makarna fabrikası kurmak istiyorum. Ancak hammaddeyi araçlarla uzaklara taşımak çok masraflı olacağı için fabrikayı hammaddenin bulunduğu yere yakın olan bir noktaya kurmalıyım."



Makarna fabrikası kurmak isteyen Emre Bey, hammaddeye yakın olabilmek için sizden yardım istemektedir. Fabrikasını nereye kurmalıdır?

- A) I B) II C) III D) IV

13- Ayşe Hanım: "Elektrik ve elektronik sanayisi üzerine özellikle kablo üretimi yapan bir fabrika açacağım."

Yukarıdaki sözü söyleyen Ayşe Hanım, fabrikası için en çok hangi hammaddeye ihtiyaç duyabilir?

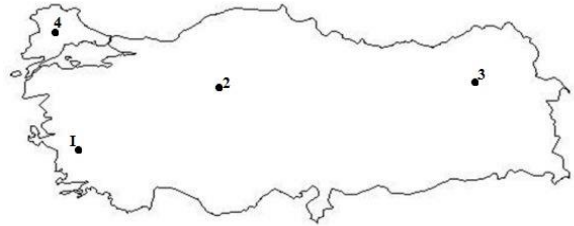
- A) Krom B) Demir C) Boksit D) Bakır

14- "Bazı iş yeri sahipleri daha fazla kazanç elde edebilmek için devlete vermeleri gereken vergileri vermeyebiliyorlar."

Buna göre, bir iş yeri sahibinin vergi kaçırdığını anladığınızda hangisini yapmalısınız?

- A) Devlete vergi vermemenin hırsızlıkla aynı anlama geldiğini anlatmamız yeterlidir
B) İş yeri sahibini uyarıp, vergi levhası asmazsa gerekli yerlere bildirmeliyiz.
C) İş yeri sahibi ile bütün ilişkimizi kesmeliyiz.
D) İş yerinin müşterilerini işlenen suç konusunda bilgilendirmeliyiz.

15- Kurutulmuş üzüm ve inciri işleyen tesisleri kurmak için aşağıdaki bölgelerden hangisi seçilmelidir?



- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

16- "Yaşamın doğal kaynağı olan toprağa bırakılan zararlı katı ve sıvı atıklar zamanla toprağın özelliğini yitirmesine sebep olur. Üzerinde yaşayanları besleyemez duruma gelir. Erozyonla taşınarak akarsu ve göllere dolar."

Yukarıda verilen bilgiye göre toprağın atıklar ile kirletilmesinden olumsuz etkilenenler hangi seçenekte birlikte verilmiştir?

- A) Toprağın verimliliği-Bitki Örtüsü-Göl ve akarsularda yaşayan canlılar
B) İnsanlar-Toprağın verimliliği-Tarım
C) Madenlerin çıkarılması-Akarsu taşımacılığı-Bitkiler
D) Fabrikalar-Tarım işçileri-Bitki örtüsü

17- “Devlet, vatandaşların ihtiyacı olan okul, hastane, yol, köprü, baraj, fabrika gibi yapıları yaptırır. Çalışanlarının ücretlerini öder ve ülke güvenliğini sağlamak için tedbirler alır. Bunlar devletin en önemli görevlerindendir.”

Devletin bu görevlerini yerine getirebilmesi için vatandaşlara düşen en büyük sorumluluk aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Askerlik yapmak
- B) Okula devam etmek
- C) Devlet kurumlarına zarar vermemek
- D) Vergi vermek

18- “Nesneleri üç boyutlu görebilme, bir yerin kağıda çizilmiş krokisine bakarak o yerin gerçekteki halini göz önünde canlandırabilme becerisi”

Yukarıdaki beceriyi en çok gerektirebilecek meslek grubu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Doktor
- B) Müzisyen
- C) Terzi
- D) Mimar

19- “Toprak, su, orman, madenler ve enerji kaynakları Dünya’da akla ilk gelen doğal kaynaklardır. İnsanların hatta bütün canlıların yaşamı doğal kaynaklara bağlıdır. Buna rağmen insanlar, tarih boyunca doğal kaynakları bilinçsizce kullanmıştır, tüketmiştir ve kirlenmiştir.”

Bu durumda aşağıdakilerden hangisi insanların doğal kaynakları bilinçsizce kullanmasının, insan ve diğer canlılar açısından yaratacağı olumsuz sonuçlar arasında gösterilemez?

- A) Göllerde ve akarsularda yaşayan balıkların azalması
- B) Yabani hayvanların yaşam alanlarının yok olması
- C) Enerji kaynaklarımızın tükenmesi
- D) Çarpık kentleşme ve şehirlerin kalabalıklaşması

20- “Fosil yakıtlardan çıkan tozlar, zehirli gazlar, atıklar havayı kirletmekte ve küresel ısınma gibi önemli bir soruna yol açmaktadır.”

Bu düşünceye sahip bir kişi, aşağıdaki enerji kaynaklarından hangisinin kullanımının yaygınlaştırılmasını tavsiye etmez?

- A) Doğal gaz enerjisi
- B) Güneş enerjisi
- C) Jeotermal enerji
- D) Rüzgar enerjisi

21- “Nitelikli insan sayısı arttıkça gerçekleştirilen girişimlere bağlı olarak ülkemizin gücü ve istihdam alanları da artmaktadır.”

Ülke olarak nitelikli insan gücüne sahip olma oranımız arttıkça aşağıdakilerden hangisi azalır?

- A) Ülkemizin rekabet gücü
- B) Eğitim görmüş insanların oranı
- C) Ekonomik gelişimimiz
- D) İşsiz sayısı

22- “Vergiler adlarını konularından alırlar. Örneğin gelir vergisi, emlak vergisi, kurumlar vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, katma değer vergisi ve özel iletişim vergisi gibi...”

Buna göre marketten alışveriş yapan Fatma Hanım hangi vergiyi ödeyecektir?

- A) Emlak vergisi
- B) Özel iletişim vergisi
- C) Katma değer vergisi
- D) Gelir vergisi

23- I. Evlerdeki su faturalarının çok yüksek gelmesi

II. Çevre kirliliğinin artması

III. Erozyonun artması

IV. Kentlerdeki ulaşım problemlerinin artması

Yukarıda verilenlerden hangilerinde, doğal kaynakların bilinçsiz ve aşırı kullanılmasının etkisi vardır?

- A) I ve II
- B) I, II ve III
- C) II, III ve IV
- D) I, III ve IV

24- “İlgi, istek ve yeteneği doğrultusunda iyi eğitim almış insanlara nitelikli insan denir. Nitelikli insan kendini yetiştirmiş insandır. Bu insanların yaptıkları işe de nitelikli insan gücü denir.”

Yukarıdaki bilgilere göre nitelikli insan gücü bakımından diğerlerine göre daha düşük seviyede yer alabilecek olan ülke hangisidir?

- A) İngiltere B) Etiyopya
C) Türkiye D) Rusya

25- Yurdumuz topraklarında uygulanabilecek temel ekonomik faaliyetler hangi seçenekte daha doğru şekilde verilmiştir?

- A) Tarım ve Hayvancılık
B) Tarım ve Sanayi
C) Hayvancılık ve Sanayi
D) Tarım, Hayvancılık ve Sanayi

26- -İşini en iyi şekilde yapar.
-Üretkendir, yenilik ve gelişmelere açıktır.

-İşinde başarılıdır, ülke ekonomisinin gelişmesine katkı sağlar.

Yukarıda özellikleri verilen insan tipi aşağıdaki kavramlardan hangisine işaret etmektedir?

- A) Eğitimli insan B) Nitelikli insan
C) Devlet memuru D) Maden işçileri

27- “Vergi, devlet tarafından vatandaş ve kurumlardan toplanan paradır.”

Buna göre, ev, fabrika ve otomobile sahip olan Bülent Bey’in aşağıdaki vergilerden hangisini ödemesi beklenmez?

- A) Gelir vergisi B) Emlak vergisi
C) Gümrük vergisi D) Motorlu taşıtlar vergisi

28- “Ülkemiz bazı bölgelerinde, özellikle yaylalarda, geniş ovalarda ve ormanlık alanlarda çok zengin bitki örtüsüne sahiptir. Bir çoğu yalnızca ülkemizde bulunan 9 binden fazla bitki türü doğal olarak yetişmektedir.”

Doğal kaynakların doğru kullanılması açısından bitki çeşitliliğinin çok fazla olduğu yerlerde hangi ekonomik faaliyetin gerçekleştirilmesi gerekir?

- A) Tarım B) Sanayi
C) Kümes hayvancılığı D) Arıcılık

29-



“Ağabeyim ikna gücü yüksek, dışa dönük, insanlarla devamlı sıcak ilişki kurabilen girişimci niteliklere sahip bir insan. Ailem onun bu özelliklerine uygun bir meslek seçmeyi başardığını söylüyor.”

Ahmet’in söylediklerine göre ağabeyi hangi mesleği seçmiş olabilir?

- A) Pazarlamacı B) Mühendis
C) Çiftçi D) Bilgisayar Programcısı

30-



“Müthiş bir araba icat ettim. Doğal kaynaklarımızı tüketmeden yalnızca güneş enerjisiyle çalışıyor ve gayet hızlı gidiyor. Şimdi bunu Türkiye’de satmayı düşünüyorum. Böylece sizin de doğal kaynaklarınız tükenmeyecek.”

David’in icat ettiği araç Türkiye’de satılırsa, aracın enerji problemi en çok hangi bölgede yaşanabilir?

- A) Akdeniz Bölgesi B) Karadeniz Bölgesi
C) Ege Bölgesi D) Marmara Bölgesi

31- -Rehber Öğretmen
-Pazarlamacı
-Psikolojik Danışman

Yukarıdaki mesleklerin ortak yönü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Müzik becerisi gerektirmesi
B) Oyunculuk yeteneğinin olması
C) İnsanlarla başarılı iletişim kurabilmek
D) Nesnelerle uğraşmaktan hoşlanması

32-Aşağıdaki illerden hangisinde kurulacak mobilya fabrikasının üretim maliyetinin diğerlerine göre daha fazla olacağı söylenebilir?

- A) Konya B) Trabzon
C) Bolu D) Mersin

33- “Ülkemiz sıcak su (jeotermal) kaynakları açısından oldukça zengindir. Denizli, Balıkesir, İzmir, Kütahya, Ankara gibi yerlerde sıcak su kaynakları bulunmaktadır.”

Buna göre, bu şehirlerde aşağıdaki yatırımlardan hangisinin yapılması coğrafi özelliklerine daha uygun düşer?

- A) Meyve-sebze tarımının
B) Kaplıca turizminin
C) Küçükbaş hayvancılığın
D) Madencilik faaliyetlerinin

34- Türkiye’de vergi gelirlerinin artması, öncelikle aşağıdakilerden hangisine neden olur?

- A) Sanayiden elde edilen gelirlerin artmasına
B) Ulaşım faaliyetlerinin gelişmesine
C) Vatandaşın yoksullaşmasına
D) Vatandaşa verilen hizmetlerin artmasına

35- “Demir-çelik fabrikalarında çeliğin sertleşmesini sağlamak ve paslanmayı önlemek için kullanılır. Yurdumuzda Elazığ, Muğla ve Bursa’da rezerve sahiptir.”

Yukarıda bazı özellikleri verilmiş olan maden aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Krom B) Demir C) Bakır D) Bor

36- Yıl boyunca güneşli gün sayısı az olan ve yoğun yağış alan bir bölgede aşağıdaki ürünlerden hangilerinin yetiştirilmesi daha uygundur?

- A) Zeytin-Mısır B) Buğday-Arpa
C) Üzüm-Fındık D) Fındık-Çay

37- “Vergi, devletin kanunlara uygun olarak vatandaşlarından topladığı paralardır. Her vatandaş, kendi geliri ölçüsünde vergi öder.”

Vatandaşların neden devlete vergi ödemeleri gerekmektedir?

- A) Kazandığı parayı başkalarıyla paylaşabilmeyi öğrenmesi için
B) Devletin vatandaşlarına hizmet sunabilmesi için
C) İşyerlerinin kazancını arttırmak için
D) Askerliğin vatan borcu olmasından dolayı

38- Koyun yetiştiriciliğinin yaygın olduğu yerlerde sanayi gelişme göstermiştir. “

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- A) Yünlü dokuma B) Ahır hayvancılığı
C) Besi hayvancılığı D) Konserve

39-“Türkiye genelinde birbirinden farklı çok çeşitte meyve ve sebze yetiştirilebilmektedir.”

Bu durumun temel sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Türkiye’de bölgelere göre iklim koşullarının çeşitlilik göstermesi
B) Toprakların çok verimli olması
C) Ülkemizde çok sayıda akarsu bulunması
D) Türkiye’nin üç tarafının denizlerle çevrili olması

40- I-Çayır

II-Ovalar

III-Otlaklar

IV-Deniz kıyıları

V- Doğal kaynak suları

Büyükbaş hayvancılık yapılması için en uygun olan coğrafi unsurlar hangi seçenekte doğru verilmiştir?

- A) I-II B) II-III C) I-III D) IV-V

EK-2: MADDE ANALİZİ SONUÇLARI**MADDE ANALİZİ SONUÇLARI**

Soru No	Madde Güçlüğü	Madde Ayırt Ediciliği
1	0,69	0,100447
2	0,73	0,085201
3	0,15	-0,02357
4	0,67	0,20354
5	0,77	0,106699
6	0,72	-0,1154
7	0,31	0,237023
8	0,4	0,327414
9	0,57	0,225449
10	0,58	0,089382
11	0,95	0,013765
12	0,6	0,314678
13	0,58	0,257079
14	0,47	0,424352
15	0,75	0,021362
16	0,24	-0,41012
17	0,66	0,231183
18	0,89	0,044229
19	0,43	0,464702
20	0,57	0,358116
21	0,47	0,20564
22	0,57	0,304529
23	0,45	0,47088

24	0,7	0,19634
25	0,57	0,334271
26	0,53	0,438094
27	0,5	0,1544
28	0,14	-1,134
29	0,65	0,245194
30	0,47	0,463007
31	0,78	0,031845
32	0,36	0,113586
33	0,65	0,261912
34	0,58	0,2541
35	0,3	0,79467
36	0,59	0,327417
37	0,6	0,247807
38	0,6	0,1584
39	0,38	0,881278
40	0,44	0,454986

EK-3: AKADEMİK BAŞARI TESTİNE İLİŞKİN İSTATİSTİK VERİLERİ

AKADEMİK BAŞARI TESTİNE İLİŞKİN İSTATİSTİK VERİLERİ

Testin Standart Sapması: 5,04

Testin Aritmetik Ortalaması: 13,21384

KR₂₀: 0,7982

Testin Ortalama Madde Analizi ve Güvenirliği: (Uygulama sonrası soruları elemeden önce)

Ortalama Madde Güçlüğü: 0,552

Ortalama Madde Ayırt Ediciliği: 0,204

Testin Ortalama Madde Analizi ve Güvenirliği: (Uygulama sonrası testin son hali)

Ortalama Madde Güçlüğü: 0,533

Ortalama Madde Ayırt Ediciliği: 0,357

EK-4: AKADEMİK BAŞARI TESTİ (UYGULAMA SONRASI)

ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI KAZANIMLARINI ÖN DEĞERLENDİRME TESTİ

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda Sosyal Bilgiler 6. Sınıf, Ülkemizin Kaynakları ünitesine ait sorular yer almaktadır. Sizden istenen soruların doğru cevaplarını bularak işaretlemenizdir. Süreniz 40 dakikadır. Başarılar dilerim...

Ömür KIZIL
C.B.Ü. Sosyal Bilimler
Enstitüsü
İlköğretim A.B.D. Sos. Bilg. Eğt.

1. ÖĞRENCİNİN BİLGİLERİ

Ad Soyad:

Numara:

Sınıf:

2. SORULAR

1-



“Yukarıda görülen dağlık arazi daha önceden boş iken; o bölgede ağaçlandırma çalışmaları yapılmış ve ağaçlar zamanla büyümüştür.”

Bu durum aşağıdakilerden hangisi üzerinde en az etkili olmuştur?

- A) Sel baskınlarının azalması
- B) Bölgedeki kereste ve odun miktarının artması
- C) Erozyonun azalması
- D) Yerleşim alanlarının nüfusunun artmasında

2- “Sanayinin gelişmesi sonucunda yaygınlaşan fabrikalarımızın atıklarını bilinçli şekilde imha etmemesi çevre kirliliğini arttırmaktadır. Ulaşım, ihracat, ithalat gibi işlerini kolaylaştırmak amacıyla fabrikaların bir çoğu ticarete açık denizlere yakın yerlerde kurulmaktadır.”

Buna göre, aşağıdaki yerlerden hangisi sanayi atıklarından daha az etkilenmiştir?

- A) İzmit Körfezi
- B) İstanbul Boğazı

- C) Kuşadası Körfezi
- D) İzmir Körfezi

3- Türkiye ekonomisiyle ilgili aşağıdaki özelliklerden hangisi coğrafi etmenlerin bir sonucu değildir?

- A) Sanayi ürünlerine dayalı ihracatın her geçen gün artması
- B) Farklı tarım ürünlerinin üretilmesi
- C) Kıyı kesimlerde kağıt fabrikalarının bulunması
- D) Doğu Anadolu Bölgesi’nin ekonomisinde hayvancılığın ilk sırada yer alması

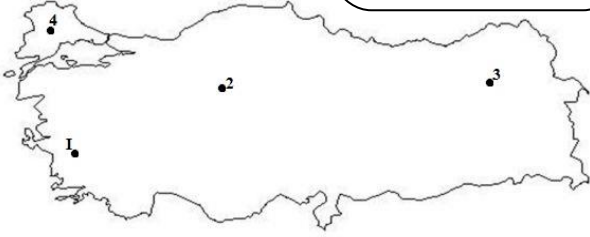
4- Marketten satın almakta olduğu ürünün ambalajının geri dönüşümlü olup olmadığını kontrol eden Mert Bey, aşağıdakilerden hangisine dikkat etmektedir?

- A) Su kirliliğine
- B) Fiyatının ucuz olmasına
- C) Doğal kaynakların korunmasına
- D) Kullanım alanının yaygınlığına

5-



“Bir makarna fabrikası kurmak istiyorum. Ancak hammaddeyi araçlarla uzaklara taşımak çok masraflı olacağı için fabrikayı hammaddenin bulunduğu yere yakın olan bir noktaya kurmalıyım.



Makarna fabrikası kurmak isteyen Emre Bey, hammaddeye yakın olabilmek için sizden yardım istemektedir. Fabrikasını nereye kurmalıdır?

A) I B) II C) III D) IV

6- Ayşe Hanım: “Elektrik ve elektronik sanayisi üzerine, özellikle kablo üretimi yapan bir fabrika açacağım.”

Yukarıdaki sözü söyleyen Ayşe Hanım, fabrikası için en çok hangi hammaddeye ihtiyaç duyabilir?

A) Krom B)Demir C) Bakır D)Boksit

7- “Bazı iş yeri sahipleri daha fazla kazanç elde edebilmek için devlete vermeleri gereken vergileri vermeyebiliyorlar.”

Buna göre, bir iş yeri sahibinin vergi kaçırıldığını anladığınızda hangisini yapmalısınız?

A) Yaptığı davranışın yanlış olduğunu anlatmamız yeterlidir.
B) İş yeri sahibi ile bütün ilişkimizi kesmeliyiz.
C) İş yeri sahibini uyarıp, vergi levhası asmazsa gerekli yerlere bildirmeliyiz.
D) İş yerinin müşterilerini işlenen suç konusunda bilgilendirmeliyiz.

8- “Devlet, vatandaşların ihtiyacı olan okul, hastane, yol, köprü, baraj, fabrika gibi yapıları yaptırır. Çalışanlarının ücretlerini öder ve ülke güvenliğini sağlamak için tedbirler alır. Bunlar devletin en önemli görevlerindendir.”

Devletin bu görevlerini yerine getirebilmesi için vatandaşlara düşen en büyük sorumluluk aşağıdakilerden hangisidir?

A) Askerlik yapmak
B) Okula devam etmek
C) Devlet kurumlarına zarar vermemek
D) Vergi vermek

9- “Toprak, su, orman, madenler ve enerji kaynakları Dünya’da akla ilk gelen doğal kaynaklardır. İnsanların hatta bütün canlıların yaşamı doğal kaynaklara bağlıdır. Buna rağmen insanlar, tarih boyunca doğal kaynakları bilinçsizce kullanmıştır, tüketmiştir ve kirletmiştir.”

Bu durumda aşağıdakilerden hangisi insanların doğal kaynakları bilinçsizce kullanmasının, insan ve diğer canlılar açısından yaratacağı olumsuz sonuçlar arasında gösterilemez?

A) Göllerde ve akarsularda yaşayan balıkların azalması
B) Yabani hayvanların yaşam alanlarının yok olması
C) Enerji kaynaklarımızın tükenmesi
D)Çarpık kentleşme ve şehirlerin kalabalıklaşması

10- “Fosil yakıtlardan çıkan tozlar, zehirli gazlar, atıklar havayı kirletmekte ve küresel ısınma gibi önemli bir soruna yol açmaktadır.”

Bu düşünceye sahip bir kişi, aşağıdaki enerji kaynaklarından hangisinin kullanımının yaygınlaştırılmasını tavsiye etmez?

A) Doğal gaz enerjisi
B) Güneş enerjisi
C) Jeotermal enerji
D) Rüzgar enerjisi

11-“Nitelikli insan sayısı arttıkça gerçekleştirilen girişimlere bağlı olarak ülkemizin gücü ve istihdam alanları da artmaktadır.”

Ülke olarak nitelikli insan gücüne sahip olma oranımız arttıkça aşağıdakilerden hangisi azalır?

- A) Ülkemizin rekabet gücü
- B) Eğitim görmüş insanlarımızın oranı
- C) Ekonomik gelişimimiz
- D) İşsiz sayısı

12- “Vergiler adlarını konularından alırlar. Örneğin gelir vergisi, emlak vergisi, kurumlar vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, katma değer vergisi ve özel iletişim vergisi gibi...”

Buna göre marketten alışveriş yapan Fatma Hanım hangi vergiyi ödeyecektir?

- A) Emlak vergisi
- B) Özel iletişim vergisi
- C) Katma değer vergisi
- D) Gelir vergisi

13- I. Evlerdeki su faturalarının çok yüksek gelmesi
II. Çevre kirliliğinin artması
III.Erozyonun artması
IV.Kentlerdeki ulaşım problemlerinin artması

Yukarıda verilenlerden hangilerinde, doğal kaynakların bilinçsiz ve aşırı kullanılmasının etkisi vardır?

- A) I ve II
- B) I, II ve III
- C) II,III ve IV
- D) I, III ve IV

14- “İlgi, istek ve yeteneği doğrultusunda iyi eğitim almış insanlara nitelikli insan denir. Nitelikli insan kendini yetiştirmiş insandır. Bu insanların yaptıkları işe de nitelikli insan gücü denir.”

Yukarıdaki bilgilere göre nitelikli insan gücü bakımından diğerlerine göre daha düşük seviyede yer alabilecek olan ülke hangisidir?

- A) Etiyopya
- B)İngiltere
- C) Türkiye
- D)Rusya

15- Yurdumuz topraklarında uygulanabilecek temel ekonomik faaliyetler hangi seçenekte daha doğru şekilde verilmiştir?

- A)Tarım ve Hayvancılık
- B)Tarım ve Sanayi
- C)Hayvancılık ve Sanayi
- D)Tarım, Hayvancılık ve Sanayi

16- İşini en iyi şekilde yapar.

-Üretkendir, yenilik ve gelişmelere açıktır.

-İşinde başarılıdır, ülke ekonomisinin gelişmesine katkı sağlar.

Yukarıda özellikleri verilen insan tipi aşağıdaki kavramlardan hangisine işaret etmektedir?

- A) Eğitimli insan
- B) Nitelikli İnsan
- C) Devlet memuru
- D) Maden işçileri

17-



“Ağabeyim ikna gücü yüksek, dışa dönük, insanlarla devamlı sıcak ilişki kurabilen girişimci niteliklere sahip bir insan. Ailem onun bu özelliklerine uygun bir meslek seçmeyi başardığını söylüyor.”

Ahmet’in söylediklerine göre ağabeyi hangi mesleği seçmiş olabilir?

- A) Pazarlamacı
- B) Mühendis
- C) Çiftçi
- D) Bilgisayar Programcısı

18-



“Müthiş bir araba icat ettim. Doğal kaynaklarımızı tüketmeden yalnızca güneş enerjisiyle çalışıyor ve gayet hızlı gidiyor. Şimdi bunu Türkiye’de satmayı düşünüyorum. Böylece sizin de doğal kaynaklarınız tükenmeyecek.”

David’in icat ettiği araç Türkiye’de satılırsa, aracın enerji problemi en çok hangi bölgede yaşanabilir?

- A) Akdeniz Bölgesi
- B)Karadeniz Bölgesi
- C) Ege Bölgesi
- D) Marmara Bölgesi

19-“Ülkemiz sıcak su (jeotermal) kaynakları açısından oldukça zengindir. Denizli, Balıkesir, İzmir, Kütahya, Ankara gibi yerlerde sıcak su kaynakları bulunmaktadır.”

Buna göre, bu şehirlerde aşağıdaki yatırımlardan hangisinin yapılması coğrafi özelliklerine daha uygun düşer?

- A) Meyve-sebze tarımının
- B) Kaplıca turizminin
- C) Küçükbaş hayvancılığın
- D) Madencilik faaliyetlerinin

20- **Türkiye’de vergi gelirlerinin artması, öncelikle aşağıdakilerden hangisine neden olur?**

- A) Sanayiden elde edilen gelirlerin artmasına
- B) Ulaşım faaliyetlerinin gelişmesine
- C) Vatandaşın yoksullaşmasına
- D) Vatandaşa verilen hizmetlerin artmasına

21- “Demir-çelik fabrikalarında çeliğin sertleşmesini sağlamak ve paslanmayı önlemek için kullanılır. Yurdumuzda Elazığ, Muğla ve Bursa’da rezerve sahiptir.”

Yukarıda bazı özellikleri verilmiş olan maden aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Krom B) Demir C) Bakır D) Bor

22- **Yıl boyunca güneşli gün sayısı az olan ve yoğun yağış alan bir bölgede aşağıdaki ürünlerden hangilerinin yetiştirilmesi daha uygundur?**

- A) Zeytin-Mısır B) Buğday-Arpa
- C) Üzüm-Fındık D) Fındık-Çay

23-“Vergi, devletin kanunlara uygun olarak vatandaşlarından topladığı paralardır. Her vatandaş, kendi geliri ölçüsünde vergi öder.”

Vatandaşların neden devlete vergi ödemeleri gerekmektedir?

- A) Kazandığı parayı başkalarıyla paylaşabilmeyi öğrenmesi için
- B) Devletin vatandaşlarına hizmet sunabilmesi için
- C) İşyerlerinin kazancını arttırmak için
- D) Askerliğin vatan borcu olmasından dolayı

24- “Türkiye genelinde birbirinden farklı çok çeşitte meyve ve sebze yetiştirilebilmektedir.”

Bu durumun temel sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Türkiye’de bölgelere göre iklim koşullarının çeşitlilik göstermesi
- B) Toprakların çok verimli olması
- C) Ülkemizde çok sayıda akarsu bulunması
- D) Türkiye’nin üç tarafının denizlerle çevrili olması

25- I-Çayırılar

II-Ovalar

III-Otlaklar

IV-Deniz kıyıları

V- Doğal kaynak suları

Büyükbaş hayvancılık yapılması için en uygun olan coğrafi unsurlar hangi seçenekte doğru verilmiştir?

- A) I-II B) II-III C) I-III D) IV-V

EK-5: BİREYSEL BİLGİ FORMU

BİREYSEL BİLGİ FORMU

Öğrencinin,

Adı Soyadı:

No:

Sınıfı:

Doğum Yeri:

Doğum Yılı:

Anne-Baba: ☐ Birlikte ☐ Ayrı

Babanın Mesleği:

Annenin Mesleği:

Ailenin Aylık Geliri:

Kardeş Sayısı:

Kiminle Oturuyorsun (Aile, akraba vb.):

Evde Ayrı Odan Var Mı? :

EK-6: BELİRTKE TABLOSU

ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI ÜNİTESİ BELİRTKE TABLOSU

Konular	Kazanımlar	Sorular
Doğal Kaynaklar ve Ekonomi	1- Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.	3, 15, 18, 21, 25
Projeler Yarışıyor	1- Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar.	5, 6, 19, 22, 24
Vergi Verelim	1- Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.	7, 8, 12, 20, 23
Dünya Alarm Veriyor	1- Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.	1, 2, 4, 9, 10, 13
Nitelikli İnsan ve Mesleklerin Özellikleri	1- Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünü değerlendirir.	11, 14, 16

	2- İlgili duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, beceri ve kişilik özelliklerini araştırır.	17
--	---	----

EK-7: DERS PLANI ÖRNEKLERİ VE KAVRAM BULMACASI ETKİNLİKLERİ

ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI ÜNİTESİ DERS PLANI - I

BÖLÜM 1

<i>Dersin adı</i>	Sosyal Bilgiler
<i>Sınıf</i>	6
<i>Ünitenin adı / no</i>	Ülkemizin Kaynakları / 4. Ünite
<i>Konu</i>	Doğal Kaynaklar ve Ekonomi
<i>Önerilen süre</i>	2 Ders Saati

BÖLÜM 2

<i>Öğrenci Kazanımları</i>	1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.
<i>Verilecek Beceri ve Değer</i>	Doğrudan verilecek beceri: Girişimcilik Doğrudan verilecek değer: Sorumluluk
<i>Öğretim Yöntem ve Teknikleri</i>	Kavram bulmacası, kavram analizi, anlatım, soru-cevap, tartışma
<i>Kullanılan Eğitim Teknolojileri, Araç-Gereç ve Kaynakça</i>	Ders kitabı, Türkçe sözlük ve çalışma yaprağı (kavram bulmacası), harita.

Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri	Ön Bilgileri Yoklama ve Merak Uyandırma	Öğrencilere 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde işledikleri ülkemizde yer alan coğrafi bölgeler ve bu coğrafi bölgelerde gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlere ilişkin bilgileri hatırlatılır. “Yakınlarınız ekonomik kazanç sağlamak için ne işlerle meşgul olurlar?” sorusu yöneltilir ve verilen cevapların ekonomik faaliyet gruplarıyla olan bağı vurgulanır. Bu esnada ekonomi ve ülkemizin kaynakları ile ilgili kavramların tanımı yapılmaz. Dersin ilerleyen kısımlarında bu kavramlara tekrar değinileceği belirtilir.
	Keşfetme	Bu aşamada öğrencilerin derse aktif katılımı sağlanmaya çalışılır. Kavram Bulmacası-1” etkinliği öğrencilere dağıtılır ve bulmaca içerisine gizlenmiş olan ünite kavramlarını bulmaları istenir. Bu safhada “Doğal Kaynaklar ve Ekonomi” konusu ile kavramları ilişkilendirmeleri beklenmektedir.
	Açıklama	Öğrencilerin sözlüklerden buldukları tanımlara atıflarda bulunarak; önceki sınıflarda gördükleri bilgilerle bağlantılar kurup, kavramların ilişki ağı konu bütünlüğü içerisinde sunulur.
	Genişletme	Öğrencilerin kavram bulmacası içerisinde buldukları kavramlara ait dört unsur (ad, ayırt edici özellik, ayırt edici olmayan özellik, örnek) her kavram için ayrı ayrı olmak üzere tespit etmeleri istenir. Kavram unsurlarından yola çıkarak konu ile ilişki kurmaları sağlanır. Her bir kavramın çözümlemesinde ülkemizin kaynakları ile coğrafi bağların tesisini gerçekleştirecek bilişsel süreçleri aktif kılabilmek adına tartışma gerçekleştirilir. 1. Etkinlik tamamlandıktan sonra 2. Ders saatinde 2. Etkinlik olarak “Kavram Bulmacası-2” öğrencilere dağıtılır ve bulmaca içerisine gizlenmiş olan kavramları bulmaları beklenir. Daha sonra 1. Etkinlik için gerçekleştirilen kavram analizi sürecinin aynısı bu etkinlik için de gerçekleştirilir ve ardından ülkemizin kaynakları ile coğrafi bağların tesisini gerçekleştirecek bilişsel süreçleri aktif kılabilmek adına tekrar tartışma gerçekleştirilir.
	Değerlendirme	Bu aşamada öğrencilerin konudan öğrendiklerini değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bu amaçla öğrencilerin gerçekleştirdikleri kavram analizi çalışmaları kontrol edilir ve eksiklikler tamamlanır. Sınıfa sorular yöneltilir: <i>“Su kaynaklarının ülke ekonomisindeki yerine örnekler vererek önemini belirtiniz.”</i> <i>“Madenlerin işlenmeden hammadde olarak satılmaları mı, yoksa işlenerek ürün olarak ticaretinin yapılması mı ülke ekonomisine katkı sağlar? Neden?”</i> <i>“Tarımsal faaliyetlerin ülkemiz kaynakları ve ekonomisi açısından önemi nedir?”</i>

BÖLÜM 3

<i>Ölçme ve Değerlendirme</i>	Kavram Bulmacası ve Sorular
<i>Dersin Diğer Derslerle İlişkisi</i>	1. Kazanım için matematik dersi “Tablo ve Grafikler” alt öğrenme alanı (Kazanım 1) Verileri kullanarak tablo oluşturur. 2. “Fen ve Teknoloji” dersi “Yer Kabuğu Nelerden Oluşur” Ünitesi (1.3. kazanım). 1.3. Madenlerin teknolojik ham madde olarak önemini açıklar.

BÖLÜM 4

<i>Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar</i>	[I] Kaynak olarak; madenler, topraklar, sular (göl, akarsu ve denizler) ve ormanlar verilecektir. (1. kazanım) [II] Ekonomik faaliyetlerin coğrafi dağılımını gösterebilmek için Türkiye veya Bölge haritası kullanılacaktır. [III] Ekonomik faaliyetlerin nüfusun dağılışı üzerindeki etkisi 7. Sınıfta verilecektir.
---	---

Kavram Bulmacası – 1

İsim:

No:

D	A	D	S	E	N	Ö	H	I	H	J
O	Z	İ	Z	M	İ	R	A	Y	A	U
Ğ	F	Ü	R	E	T	İ	M	P	Y	Ğ

A	G	C	T	H	Y	L	M	O	V	M
L	A	T	A	R	L	A	A	E	A	K
K	İ	Ç	R	H	O	B	D	U	N	A
A	Ğ	E	İ	A	Ş	Y	D	T	C	Y
Y	U	K	M	A	T	İ	E	B	İ	N
N	T	O	P	R	A	K	R	E	L	E
A	C	E	K	O	N	O	M	İ	İ	N
K	A	S	T	A	M	O	N	U	K	İ

NOT: Yukarıda yer alan bulmaca içerisinde saklanmış olan 8 adet kavramı bulunuz. Bulduğunuz her kavramın dört unsurunu diğer sayfadaki kutucuklar içerisinde yazınız.

Kavramın Dört Unsuru: 1- Adı

2- Ayırt edici özelliği

3- Ayırt edici olmayan özelliği

4-Örnek

1.	2.
----	----

3.	4.
5.	6.
7.	8.

KAVRAM BULMACASI – 2

S	U	K	A	Y	N	A	Ğ	I	M
A	İ	T	H	A	L	A	T	İ	A
R	E	N	R	E	U	N	U	H	D
B	N	E	T	Ğ	Y	U	R	R	E

A	E	P	E	G	E	T	i	A	N
R	R	A	H	O	C	U	Z	C	U
A	J	E	O	T	E	R	M	A	L
J	i	Ğ	i	L	G	A	P	T	E

Not: Yukarıdaki bulmaca içerisinde gizlenmiş olan 8 kavramı bulunuz. Bulduğunuz kavramların her birisi için kavram analizi gerçekleştirerek aşağıdaki diğer sayfadaki boşluklara yazınız (Kavramın beş unsurunu bularak).

Kavramın Dört Unsuru: - Adı

- Tanımı

- Ayırt Edici Özelliği

- Ayırt Edici Olmayan Özelliği

- Örnek

1.	2.
----	----

3.	4.
5.	6.
7.	8.

ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI ÜNİTESİ DERS PLANI-2

BÖLÜM 1

<i>Dersin adı</i>	Sosyal Bilgiler
<i>Sınıf</i>	6
<i>Ünitenin adı / no</i>	Ülkemizin Kaynakları / 4. Ünite
<i>Konu</i>	Projeler Yarışıyor
<i>Önerilen süre</i>	2 Ders Saati

BÖLÜM 2

Öğrenci Kazanımları	1. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar.
Verilecek Beceri ve Değer	Doğrudan verilecek beceri: Girişimcilik Doğrudan verilecek değer: Sorumluluk
Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Kavram bulmacası, anlatım, soru-cevap, tartışma
Kullanılan Eğitim Teknolojileri, Araç-Gereç ve Kaynakça	Ders kitabı, Türkçe sözlük ve çalışma yaprağı (kavram bulmacası)

Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri	Ön Bilgileri Yoklama ve Merak Uyandırma	Öğrencilere 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde işledikleri coğrafi bölgeler konusu hatırlatılarak; “Neden tüm bölgelerde aynı ekonomik faaliyetler gerçekleştirilmez ?” sorusu yöneltilip konuya ilişkin merak uyandırılmaya çalışılır. Ülkemizde yer alan coğrafi bölgeler ve bu coğrafi bölgelerde gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlere ilişkin bilgileri hatırlatılır. Bir çok bölgedeki ekonomik faaliyetlerin birbirinden farklı olduğunu hatırlamaları sağlanır. Bu aşamada herhangi bir kavram tanımı yapılmaz.
	Keşfetme	Bu aşamada öğrencilerin derse aktif katılımı sağlanmaya çalışılır. Kavram Bulmacası-3” etkinliği öğrencilere dağıtılır ve bulmaca içerisine gizlenmiş olan ünite kavramlarını bulmaları istenir. Bu safhada “Projeler Yarışıyor” konusu ile kavramları ilişkilendirmeleri beklenir.
	Açıklama	Öğrencilerin sözlüklerden buldukları tanımlara atıflarda bulunarak; önceki sınıflarda gördükleri bilgilerle bağlantılar kurup, kavramların ilişki ağı konu bütünlüğü içerisinde sunulur.
	Genişletme	Öğrencilerin kavram bulmacası içerisinde buldukları kavramlara ait dört unsuru (ad, ayırt edici özellik, ayırt edici olmayan özellik, örnek) her kavram için ayrı ayrı olmak üzere tespit etmeleri istenir. Kavram unsurlarından yola çıkarak konu ile ilişki kurmaları sağlanır. Her bir kavramın çözümlemesinde ülkemizin kaynakları ile coğrafi bağların tesisini gerçekleştirecek bilişsel süreçleri aktif kılabilme adına tartışma gerçekleştirilir.

	Değerlendirme	Bu aşamada öğrencilerin konudan öğrendiklerini değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bu amaçla öğrencilerin gerçekleştirdikleri kavram analizi çalışmaları kontrol edilir ve eksiklikler tamamlanır. Ardından öğrencilerden edindikleri bilgiler doğrultusunda kendi yaşadıkları bölgenin özelliklerine uygun bir yatırım ve pazarlama projesi tasarımları istenir. Öğrencilerin tasarladıkları projeler, konuya uygunluk açısından denetlenir ve gerekli dönütler verilir.
--	----------------------	---

BÖLÜM 3

Ölçme ve Değerlendirme	Kavram Bulmacası ve Sorular
Dersin Diğer Derslerle İlişkisi	1.kazanım için matematik dersi "Tablo ve Grafikler" alt öğrenme alanı(kazanım 1.) 1. Verileri kullanarak tablo oluşturur. kazanım için fen ve teknoloji dersi "Yer Kabuğu Nelerden Oluşur" ünitesi (1.3. kazanım). 1.3. Madenlerin teknolojik ham madde olarak önemini açıklar.

BÖLÜM 4

Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar	[I] Kaynak olarak; madenler, topraklar, sular (göl, akarsu ve denizler) ve ormanlar verilecektir. (1. kazanım) [II] Ekonomik faaliyetlerin coğrafi dağılımını gösterebilmek için Türkiye veya Bölge haritası kullanılacaktır. [III] Ekonomik faaliyetlerin nüfusun dağılışı üzerindeki etkisi 7. Sınıfta verilecektir.
---	---

KAVRAM BULMACASI – 3

İsim:

No:

Y	A	D	E	R	N	A	P	İ	O
A	U	E	S	E	R	M	A	Y	E
T	E	C	H	D	A	R	Z	O	N
I	F	A	B	R	İ	K	A	F	İ
R	İ	Z	U	N	A	G	R	A	F
I	S	O	T	L	A	K	S	S	W
M	E	F	J	L	O	T	R	E	Z
A	K	D	E	N	İ	Z	F	E	T

Not: Yukarıdaki bulmaca içerisine gizlenmiş olan 5 kavramı bulunuz. Bulduğunuz kavramların her birisi için kavram analizi gerçekleştirerek diğer sayfadaki boşluklara yazınız (Kavramın beş unsurunu bularak).

Kavramın Dört Unsuru: - Adı

- Tanımı

- Ayırt Edici Özelliği

- Ayırt Edici Olmayan Özelliği

- Örnek

1.	2.
3.	4.
5.	

BÖLÜM 1

<i>Dersin adı</i>	Sosyal Bilgiler
<i>Sınıf</i>	6
<i>Ünitenin adı / no</i>	Ülkemizin Kaynakları / 4. Ünite
<i>Konu</i>	Vergi Verelim
<i>Önerilen süre</i>	3 Ders Saati

BÖLÜM 2

<i>Öğrenci Kazanımları</i>	1. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.
<i>Verilecek Beceri ve Değer</i>	Doğrudan verilecek beceri: Girişimcilik Doğrudan verilecek değer: Sorumluluk
<i>Öğretim Yöntem ve Teknikleri</i>	Kavram bulmacası, anlatım, soru-cevap, tartışma
<i>Kullanılan Eğitim Teknolojileri, Araç-Gereç ve Kaynakça</i>	Ders kitabı, Türkçe sözlük ve çalışma yaprağı (kavram bulmacası)

Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri	Ön Bilgileri Yoklama ve Merak Uyandırma	Öğrenciler 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde temel hak ve sorumluluklarını öğrenmişlerdi. Aile, okul ve devlete karşı sorumlulukları kapsayan 5. Sınıf sosyal bilgiler konuları, dolayısıyla “vergi” konusunu da içermektedir. Öğrencilerin merakını uyandırmak ve ön bilgilerini harekete geçirmek amacıyla “Bir marketten alışveriş yaparken devletimize karşı sorumluluklarımızdan herhangi birisini yerine getirmek için ne yapabiliriz?” sorusu yöneltilir. Yönlendirmelerle ve ipuçları ile sonuca ulaşmaları sağlanırken; “sorumluluk” ve “devlet” kavramlarının tanımları veya özellikleri ile ilgili herhangi bir bilgi verilmez. Yöneltilen sorunun ardından öğrencilere doğrudan verilmemek kaydı ile “vergi” kavramına ulaşmaları sağlanır. Bu kavramlar ilerleyen safhada “Kavram Bulmacası-4” etkinliği ile çalışılacağı için bu kısımda işlenmez.
------------------------------	---	---

	Keşfetme	Bu aşamada öğrencilerin derse aktif katılımı sağlanmaya çalışılır. Kavram Bulmacası-4” etkinliği öğrencilere dağıtılır ve bulmaca içerisine gizlenmiş olan 5 ünite kavramını bulmaları istenir. Bu safhada “Vergi Verelim” konusu ile kavramları ilişkilendirmeleri beklenir.
	Açıklama	Öğrencilerin sözlüklerden buldukları tanımlara atıflarda bulunarak; 5. sınıfta gördükleri bilgilerle bağlantılar kurup, kavramların ilişki ağı konu bütünlüğü içerisinde sunulur.
	Genişletme	Öğrencilerin kavram bulmacası içerisinde buldukları kavramlara ait beş unsuru (ad, tanım, ayırt edici özellik, ayırt edici olmayan özellik, örnek) her kavram için ayrı ayrı olmak üzere tespit etmeleri istenir. Kavram unsurlarından yola çıkarak konu ile ilişki kurmaları sağlanır. Her bir kavramın çözümlemesinde; ülkemize karşı sorumluluklarımız bağlamının fark edilmesini sağlayabilmek amacıyla örnekler üzerinden tartışma gerçekleştirilir.
	Değerlendirme	Bu aşamada öğrencilerin konudan öğrendiklerini değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bu amaçla öğrencilerin gerçekleştirdikleri kavram analizi çalışmaları kontrol edilir ve eksiklikler tamamlanır. Sınıfa sorular yöneltilir: 1. “<i>Vatandaşların vergi vermelerinin ülke ekonomisine katkıları neler olabilir?</i>” 2. “<i>Vergi vermek ve alınan vergileri halkın hizmetine sunmak neden bir sorumluluktur?</i>”

BÖLÜM 3

<i>Ölçme ve Değerlendirme</i>	Kavram Bulmacası ve Sorular
<i>Dersin Diğer Derslerle İlişkisi</i>	-

BÖLÜM 4

<i>Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar</i>	Atatürkçülükle İlgili Konular Vatandaşların devlete karşı görevleri ve Atatürk’ün vatandaşlık görevlerine önem vermesi.
--	---

	Açıklama: Vatandaşlık görevlerinin neler olduğu örneklerle açıklanır. Bu görevleri yapmanın neden gerekli olduğu ve kanunlara saygılı olmanın bir vatandaşlık görevi olduğu belirtilir. Vatandaşlık görevlerinden vergi vermenin önemini belirterek Atatürk'ün vatandaşlık görevlerine önem verdiği örneklerle vurgulanır.
--	---

KAVRAM BULMACASI – 4

İsim:

No:

A	R	T	E	N	E	S	S	T	R
D	E	V	L	E	T	K	L	A	M
D	E	E	Y	L	E	C	U	N	D
S	O	R	U	M	L	U	L	U	K
F	E	G	Y	U	N	E	Y	H	İ
D	A	İ	R	E	B	N	Ö	R	O
T	E	V	A	T	A	N	D	A	Ş

A	K	A	L	K	I	N	M	A	D
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Not: Yukarıdaki bulmaca içerisine gizlenmiş olan 5 kavramı bulunuz. Bulduğunuz kavramların her birisi için kavram analizi gerçekleştirerek diğer sayfadaki boşluklara yazınız (Kavramın beş unsurunu bularak).

Kavramın Dört Unsuru:

- Adı
- Tanımı
- Ayırt Edici Özelliği
- Ayırt Edici Olmayan Özelliği
- Örnek

1.	2.
3.	4.

5.

ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI ÜNİTESİ DERS PLANI-4

BÖLÜM 1

<i>Dersin adı</i>	Sosyal Bilgiler
<i>Sınıf</i>	6
<i>Ünitenin adı / no</i>	Ülkemizin Kaynakları / 4. Ünite
<i>Konu</i>	Dünya Alarm Veriyor
<i>Önerilen süre</i>	2 Ders Saati

BÖLÜM 2

<i>Öğrenci Kazanımları</i>	1. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.
<i>Verilecek Beceri ve Değer</i>	Doğrudan verilecek beceri: Girişimcilik Doğrudan verilecek değer: Sorumluluk
<i>Öğretim Yöntem ve Teknikleri</i>	Kavram bulmacası, anlatım, soru-cevap,

	tartışma
Kullanılan Eğitim Teknolojileri, Araç-Gereç ve Kaynakça	Ders kitabı, Türkçe sözlük ve çalışma yaprağı (kavram bulmacası)

Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri	Ön Bilgileri Yoklama ve Merak Uyandırma	Öğrencilerin merakını uyandırmak ve ön bilgilerini harekete geçirmek amacıyla sınıfa girdikten hemen sonra “Dünya alarm veriyormuş duydunuz mu?” sorusu yöneltilir. Yönlendirmelerle ve ipuçları ile konunun doğal kaynaklar ile ilişkilendirilmesi sağlanır. Doğal kaynaklar, israf, kaynak, sorumluluk, tasarruf, tüketim gibi kavramlardan ulaşabildikleri ile bu konudaki düşüncelerini açıklamaları sağlanır. Ancak kavramlar, kavram bulmacası ile çalışılacağı için bu kısımda işlenmez.
	Keşfetme	Bu aşamada öğrencilerin derse aktif katılımı sağlanmaya çalışılır. Kavram Bulmacası-5” etkinliği öğrencilere dağıtılır ve bulmaca içerisine gizlenmiş olan ünite kavramını bulmaları istenir. Bu safhada “Dünya Alarm Veriyor” konusu ile kavramları ilişkilendirmeleri beklenir.
	Açıklama	Öğrencilerin sözlüklerden buldukları tanımlara atıflarda bulunarak; 5. sınıfta gördükleri bilgilerle bağlantılar kurup, kavramların ilişki ağı konu bütünlüğü içerisinde sunulur.
	Genişletme	Öğrencilerin kavram bulmacası içerisinde buldukları kavramlara ait beş unsur (ad, tanım, ayırt edici özellik, ayırt edici olmayan özellik, örnek) her kavram için ayrı ayrı olmak üzere tespit etmeleri istenir. Kavram unsurlarından yola çıkarak konu ile ilişki kurmaları sağlanır. Her bir kavramın çözümlemesinde; doğal kaynakların korunmasına ilişkin sorumluluklarımızın fark edilmesini sağlayabilmek amacıyla örnekler üzerinden tartışma gerçekleştirilir.
	Değerlendirme	Bu aşamada öğrencilerin konudan öğrendiklerini değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bu amaçla öğrencilerin gerçekleştirdikleri kavram analizi çalışmaları kontrol edilir ve eksiklikler tamamlanır. Sınıfa şu soru yöneltilerek tartışma ortamı yaratılır: 3. “Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin çevreye ve insanlara etkileri neler olabilir?”

BÖLÜM 3

<i>Ölçme ve Değerlendirme</i>	Kavram Bulmacası ve Sorular
<i>Dersin Diğer Derslerle İlişkisi</i>	-

BÖLÜM 4

<i>Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar</i>	Açıklama: Konu işlendikten sonra, kavram bulmacasında geçen kavramları kullandıkları bir kompozisyon yazdırılabilir.
---	---

KAVRAM BULMACASI – 5

İsim:

No:

A	İ	C	A	T	E	R	F	S	A
S	S	E	K	Ü	L	A	R	O	B
D	R	S	T	K	A	U	C	R	A

E	A	N	A	E	P	R	A	U	N
R	F	R	E	T	F	A	U	M	D
A	B	C	E	İ	E	F	T	L	O
R	E	Y	D	M	Y	A	Ğ	U	G
T	A	S	A	R	R	U	F	L	E
G	R	E	Y	D	U	R	A	U	C
U	L	E	K	A	Y	N	A	K	A

Not: Yukarıdaki bulmaca içerisine gizlenmiş olan 5 kavramı bulunuz. Bulduğunuz kavramların her birisi için kavram analizi gerçekleştirerek diğer sayfadaki boşluklara yazınız (Kavramın beş unsurunu bularak).

Kavramın Dört Unsuru: - Adı

- Tanımı

- Ayırt Edici Özelliği

- Ayırt Edici Olmayan Özelliği

- Örnek

1.	2.
----	----

3.	4.
5.	

ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI ÜNİTESİ DERS PLANI – 5

BÖLÜM 1

<i>Dersin adı</i>	Sosyal Bilgiler
<i>Sınıf</i>	6
<i>Ünitenin adı / no</i>	Ülkemizin Kaynakları / 4. Ünite
<i>Konu</i>	Nitelikli İnsan ve Mesleklerin Özellikleri
<i>Önerilen süre</i>	4 Ders Saati

BÖLÜM 2

Öğrenci Kazanımları	5. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünü değerlendirir. 6. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, beceri ve kişilik özelliklerini araştırır.
Verilecek Beceri ve Değer	Doğrudan verilecek beceri: Girişimcilik Doğrudan verilecek değer: Sorumluluk
Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Kavram bulmacası, anlatım, soru-cevap, tartışma
Kullanılan Eğitim Teknolojileri, Araç-Gereç ve Kaynakça	Ders kitabı, Türkçe sözlük ve çalışma yaprağı (kavram bulmacası)

Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri	Ön Bilgileri Yoklama ve Merak Uyandırma	Öğrenciler 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde farklı gruplar içerisinde farklı roller edindiklerini öğrenmişlerdi. “Ürettiklerimiz” ünitesinin “İnsan ve Ekonomi” ile “Üretime Katılım, Geleceğimizi Kurtaralım” başlıklı konularında ve etkinliklerinde de; ekonomideki insan etkisini öğrenmişlerdi. Öğrencilerin dikkatini işlenecek olan konuya çekmek amacıyla “Sütçüler mahallesi” ve çevresinden insanın ekonomideki rolüne somut örnekler gösterilerek öğrencilerden geçen yıl öğrendiklerine dayalı olarak bu konuda yorum yapmaları istenir. Yönlendirmelerle ve ipuçları ile doğru örnek ve ön bilgilere ulaşmaları sağlanırken; “girişimcilik”, “meslek” ve “kişilik” kavramları kullanılmasına rağmen tanımları veya özellikleri ile ilgili herhangi bir bilgi verilmez. Yöneltilen sorunun ardından öğrencilere doğrudan hissettirilmemek kaydı ile “doğal kaynaklar ve ekonomi” konusunda edinmiş olmaları beklenen kazanıma uygun değerlendirmelere ulaşmaları sağlanır. Bu konuya ait “meslek, girişimcilik, kişilik, eğitim” ve “beceri” kavramları ilerleyen safhada “Kavram Bulmacası-6” etkinliği ile çalışılacağı için bu kısımda işlenmez.
-------------------------------------	--	---

	Keşfetme	Bu aşamada öğrencilerin derse aktif katılımı sağlanmaya çalışılır. Kavram Bulmacası-6” etkinliği öğrencilere dağıtılır ve bulmaca içerisine gizlenmiş olan 6 ünite kavramını bulmaları istenir. Bu safhada “Nitelikli İnsan ve Mesleklerin Özellikleri” konusu ile kavramları ilişkilendirmeleri beklenir.
	Açıklama	Öğrencilerin sözlüklerden buldukları tanımlara atıflarda bulunarak; 5. sınıfta gördükleri bilgilerle bağlantılar kurup, kavramların ilişki ağı, konu bütünlüğü içerisinde sunulur.
	Genişletme	Öğrencilerin kavram bulmacası içerisinde buldukları kavramlara ait beş unsuru (ad, tanım, ayırt edici özellik, ayırt edici olmayan özellik, örnek) her kavram için ayrı ayrı olmak üzere tespit etmeleri istenir. Kavram unsurlarından yola çıkarak konu ile ilişki kurmaları sağlanır. Her bir kavramın çözümlemesinde; Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünün fark edilmesini sağlayabilmek amacıyla tartışma gerçekleştirilir.
	Değerlendirme	Bu aşamada öğrencilerin konudan öğrendiklerini değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bu amaçla öğrencilerin gerçekleştirdikleri kavram analizi çalışmaları kontrol edilir ve eksiklikler tamamlanır. Sınıfa sorular yöneltilir: 4. <i>“Başarılı bir girişimcinin Türkiye ekonomisinin gelişimine katkıları neler olabilir?” (1. Kazanım)</i> 5. <i>“Ailenizden veya yakınlarınızdan bir kişinin Türkiye ekonomisine sağladığı katkıların neler olabileceği konusunda tahmin yürütünüz.” (1. Kazanım)</i> 6. <i>“Kendi ilgi ve becerilerinizi göz önünde bulundurarak hangi mesleği daha iyi gerçekleştirebileceğinizi belirtiniz. Bahsettiğiniz mesleği dile getirmenizin sebepleri nelerdir?”</i>

BÖLÜM 3

Ölçme ve Değerlendirme	Kavram Bulmacası ve Sorular
Dersin Diğer Derslerle İlişkisi	-

BÖLÜM 4

<i>Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar</i>	Atatürkçülükle İlgili Konular (5-8) 8. Eğitimin Önemi Açıklama: Eğitimin bir ülkenin gelişmesindeki yeri vurgulanarak eğitim sayesinde bireylerin ülke kalkınmasına bilinçli olarak katkıda bulunduğu, Türk milletinin daha mutlu ve güçlü olmasının eğitimde elde edilecek başarılarla bağlı olduğu, eğitimin dünya barışına her zaman katkıda bulunduğu açıklanır. Atatürk'ün eğitime verdiği önem örneklerle açıklanır. -Kavram Bulmacası 6 etkinliği ile özellikle “ . Kazanım hedef alınacaktır. Konunun niteliğine göre yer yer 2. Kazanım ile ilgili ön bilgilerin oluşturulmasına dikkat edilecektir. Öğrencilerin bireysel özelliklerini tanımlamaları yoluyla ilgi ve becerilerini keşfetmelerini sağlayacak ek uygulama yapılacaktır.
---	---

KAVRAM BULMACASI – 6

İsim:

No:

G	E	V	H	R	A	N	I	V	R
İ	K	C	N	İ	T	E	L	İ	K
R	İ	Z	M	İ	R	Ğ	İ	E	İ
İ	Z	R	E	B	E	İ	Ü	N	Ş
Ş	E	D	H	E	N	T	R	E	İ
İ	B	İ	S	C	E	İ	K	E	L
M	E	S	L	E	K	M	İ	S	İ
C	E	R	U	R	İ	N	Y	E	K
İ	S	İ	E	İ	R	B	E	C	H

Not: Yukarıdaki bulmaca içerisinde gizlenmiş olan 5 kavramı bulunuz. Bulduğunuz kavramların her birisi için kavram analizi gerçekleştirerek diğer sayfadaki boşluklara yazınız (Kavramın beş unsurunu bularak).

Kavramın Dört Unsuru: - Adı

- Tanımı
- Ayırt Edici Özelliği
- Ayırt Edici Olmayan Özelliği
- Örnek

1.	2.
3.	4.
5.	

T.C
KEMALPAŞA KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 42190116-200/ 1826
Konu : Akademik Çalışma

06
.....MART 2014

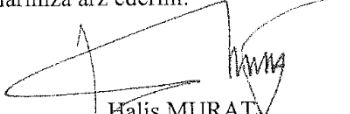
KAYMAKAMLIK MAKAMINA
KEMALPAŞA

İlgi : 80.Yıl Sütçüler Ortaokulunun 12/02/2014 tarih ve 48481995-905/88 sayılı yazıları.

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitim bölümünde tez aşamasında bulunan yüksek lisans Öğrencisi Ömür KIZIL 'ın " Sosyal Bilgiler 6. Sınıf " **Ülkemizin Kaynakları ünitesinin Kavram Bulmacası Etkinlikleri Yoluyla Öğretiminin Akademik Başarı Üzerindeki Etkisi**" başlıklı tez önerisini yapmak istemektedir.

Adı geçen öğrencinin bu çalışmasını pilot bölge olarak görev yaptığı 80.Yıl Sütçüler Ortaokulun 6. sınıf öğrencilerine uygulanmak istemektedir. Söz konusu uygulamanın okul Müdürlüğünün sorumluluğunda yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde; olurlarınıza arz ederim.


Halis MURAT
İlçe Milli Eğitim Müdürü

05/03/2014
OLUR

Kamuran TAŞBİLEK
Kaymakam



İZMİR MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
Kemalpaşa İZMİR
Tel : 0232 878 10 32
Faks : 0232 8761410
Kemalpaşa35@meb.gov.tr
http://kemalpaşa.meb.gov.tr



www.egitimbasvurisi.meb.gov.tr



www.basvurilistesi.meb.gov.tr



www.basvurilistesi.meb.gov.tr

EK-9: DENEYSEL UYGULAMAYA YÖNELİK FOTOĞRAFLAR









ÖZGEÇMİŞ	
Ad-Soyad:	Ömür KIZIL
Doğum Tarihi:	17.02.1988
Eğitim:	1994-2002: Akıncılar İlköğretim Okulu/İZMİR 2002-2006: Buca Anadolu Lisesi/İZMİR
Lisans Eğitimi:	2006-2010: Celal Bayar Üniversitesi/MANİSA Lisans, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (<i>Birincilik derecesi</i>)
Yüksek Lisans Eğitimi:	2011-(halen): Celal Bayar Üniversitesi/MANİSA Yüksek Lisans, Sosyal Bilgiler Eğitimi
Kurslar, Seminerler ve Toplantılar	09-10.04.2011: Mesleğe ve Çevreye Uyum Eğitimi Semineri 16.04.2011-15.05.2011: Temel Eğitim Kursu 16.05.2011-07.06.2011: Temel Bilgisayar Kullanım Kursu 18.06.2011-03.07.2011: Hazırlayıcı Eğitim Kursu 26.02.2014-27.02.2014: İzmir Dersi Eğitimci Eğitimi Semineri 03.04.2014-04.04.2014: Fatih Projesi Tanıtım ve Bilgilendirme Semineri 17.04.2014-21.04.2014: İzmir Dersi Semineri 19.02.2015: Avrupa Birliği Bakanlığı “Türkiye’nin Yeni Avrupa Birliği Stratejisi” Sivil Toplumla Diyalog Toplantısı
Deneyim ve Çalışma Alanları	2010-(halen): Milli Eğitim Bakanlığı 80. Yıl Sütçüler Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni 2014-2015: Milli Eğitim Bakanlığı 80. Yıl Sütçüler Ortaokulu Müdür Yardımcılığı 2014-(halen): İzmir Dersi Projesi Kemalpaşa İlçe Koordinatörü YAYINLARI:

	Kitap: KIZIL, Ömür (2013). <i>Türkistan'dan Anadolu'ya: Setleri Parçalamak</i>. Ankara: Murat Kitabevi Radyo Programında Konuşmacı: Konu: “Türkistan'dan Anadolu'ya Türklerin mücadelesi ve başarılarının arkasındaki eğitim kurumları medreseler.” TRT Radyo 1, İpek Yolunda Programı. 17 Aralık 2013, 17:00-17:40. Canlı Yayın. Hakemli Ulusal Dergilerde Yayımlanmış Makaleler KIZIL, Ömür ve TAŞLI, İsmail (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Problem Çözme ve Geleneksel Öğretim Yöntemlerinin Öğrencilerin Akademik Başarısı Üzerindeki Etkisi. <i>Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi</i>, 1-2 (1), (20-36). Diğer Ulusal Dergilerde Yayımlanmış Makaleler KIZIL, Ömür (2014). Türk Dünyası'nda Müşterek Tarih Öğretimi ve Niteliği. <i>Türk Yurdu Dergisi</i>, Sayı:326, s.57-59. KIZIL, Ömür (2014). İpek Yolu'nda Kültür Birliğinin Yeniden Tesisi ve Eğitim. <i>Eğitimin Sesi Dergisi</i>, Sayı: 46 , s.54-55 KIZIL, Ömür (2015). Propaganda ve Eğitpolitik Bağlamında “İrak Şam İslam Devleti” Olgusu. Sayı: 329, s.49-54. Bildiri Kitabında Basılan ve Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan Bildiriler: KIZIL, Ömür (2012). “Zirve ve Geç Dönem Orta Çağ'da Türk-İslam Devletlerinde Devlet Adamları ve Türk Eğitim Tarihindeki Roller”, Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim Bilimleri Araştırmaları Sempozyumu, Sinop Üniversitesi, Sinop, 1-3 Ekim 2012. KIZIL, Ömür (2013). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihsel Kanıt Analizi Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısı Üzerindeki Etkisi”, Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu II, Aksaray Üniversitesi, Aksaray, 26-28 Nisan 2013. Diğer Yayınlar: KIZIL, Ömür (2014). “Türk Dünyası ve Müşterek Eğitim Üzerine Düşünceler”, <i>Akademik Perspektif Online Sosyal Bilimler Dergisi</i>, http://akademikperspektif.com/2014/02/10/turk-dunyasi-ve-musterek-
--	---

	egitim-uzerine-dusunceler/ (Erişim tarihi: 10.02.2014) KIZIL, Ömür (2014). "Tarihi Perspektiften Süleyman Şah, Türbesi ve Manası". <i>Akademik Perspektif Online Sosyal Bilimler Dergisi</i>, http://akademikperspektif.com/2014/03/25/tarihi-perspektiften-suleyman-sah-turbesi-ve-manasi/ (Erişim tarihi: 25.03.2014) KIZIL, Ömür (2014). IŞİD Teröründe Tarihi Jargon ve Bir Mücadele Metodu Olarak Benimsediğı Eğitim. <i>Akademik Perspektif Online Sosyal Bilimler Dergisi</i>, http://akademikperspektif.com/2014/09/09/isis-terorunde-tarihi-jargon-ve-bir-mucadele-metodu-olarak-benimsedig-egitim/ (Erişim Tarihi: 10/09/2014)
İLETİşİM:	
Adres:	Osmangazi Mh. 597/4 sk. No:1 Daire:29 Tuz Gölü Sitesi Bayraklı/İZMİR
Cep Telefonu:	05545622438
E-Posta:	omurkizil@omurkizil.com , omurpasha@hotmail.com
İnternet Sitesi:	www.omurkizil.com